

POSEBNA ŠTEVILKA \ PRISPEVKI K RAZUMEVANJU PROSTORA

MLADINA

PRIHODNOST EVROPE

Intervju:

Angela Merkel

Komentarji:

Umberto Eco

Rudi Rizman

Božo Repe

Intervju:

Martin Schulz

Igor E. Bergant

**Evropsko
nogometno
prvenstvo**

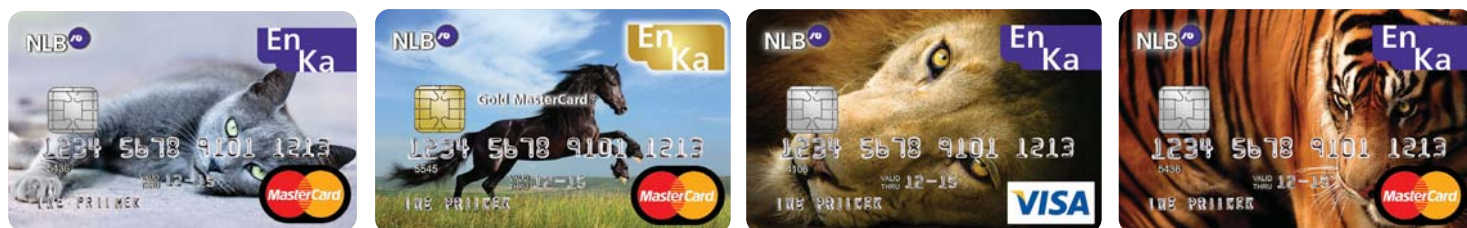


\ 24. APRIL 2012 \ 3,95 EUR \ 39 HRK

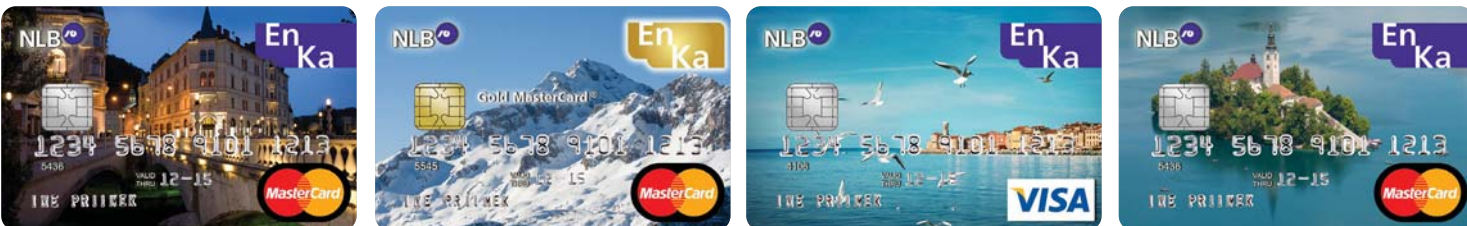
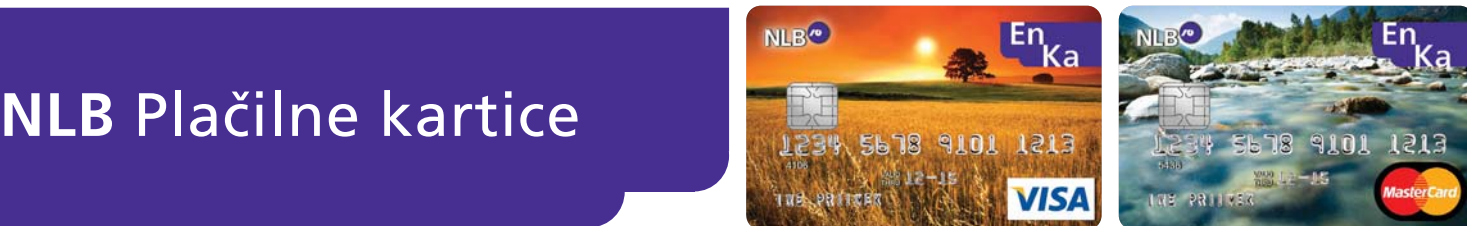


WWW.MLADINA.SI





NLB Plačilne kartice



Plačujte s stilom!

Zagotovo ste si že zaželeli, da bi bila vaša najljubša plačilna kartica tudi vaša najlepša. In zagotovo ste tudi pomislili kako fino bi bilo, če bi vas z nje ob vsakem plačilu veselo gledala vaša ljuba oseba ali pa bi obujali spomine na čas, ko je bil vaš psiček še čisto majčkena kepica ...

Odslej je vse to uresničljivo, saj si lahko oblikujete NLB Plačilno kartico MasterCard in/ali Visa po svojem okusu. In to popolnoma preprosto.

Z novo kartico bo odgovor na vprašanje, kako boste plačali, preprost. S stilom!





Seveda, Evropa lahko tudi razpade

Piše: Grega Repovž

Dovolimo si neskrupuloznost: s to posebno izdajo je tednik Mladina opravil tujo nalogo. Nalogo politike, nalogo intelektualcev, nalogo razuma, da se iskreno lotijo vprašanja prihodnosti nas, prebivalcev Slovenije in skoraj državljanov Evrope. Zakaj skoraj? Dokler se o prihodnosti Evrope ne sprašuješ, dokler te njena prihodnost ne skrbi, dokler se ne zaveš, da je Evropa pred tem, da kot projekt celo umre, do tistega trenutka je biti Evropejec le poza, le ničevost stališče, le našitek, skrit za rob v Bangladešu narejene majice. Vse pisce in intervjuvance smo izbrali z jasnim namenom: pokazati, da evropska (in, bodimo iskreni, evrska) debata pač ni tako enovita. Ne bi smela biti, pa se zdi, da je. Tu se skriva naš optimizem: ta številka Mladine je dokaz, da je Evropa več kot fiskalni pakt, varčevanje juga in teror gospodarske rasti, nižanja stroškov in pravic. Ta izdaja je ne nazadnje dokaz, kako malo v resnici vesta sedanjim in bivšim premierom o Evropi. Politika je v odnosu do dejanskega stanja površna in nevedna. A enako velja za prebivalce evropskih držav. Nekatere stvari smo vzeli kot nespremenljive danosti. Pa niso.

Evropa ni fiskalni pakt. In evropska prihodnost, ki nam jo danes ponujajo, ni tista, ki bi nam, njenim dejanskim državljanom, kaj dajala in ponudila v zameno za tisto, kar ji dajemo mi. Če bi bila to ta Evropa, bi ji bilo treba z žarom, s katerim Evropo zagovarjamo, treba tudi

reči: ne, te Evrope nočemo. Kdor verjame v Evropo, jo ne le gradi, ta je tisti, ki jo bo tudi zrušil. Ne bodo je zrušili finančni trgi, banke in dolgovi, zrušili jo bodo njeni prebivalci, ko bodo ugotovili, da so jim jo ugrabili.

A to ni le ogledalo, nastavljeno državnim politikom, ampak tudi liberalni in socialni državi domnevno predanim politikom. Besedila te izdaje so dokaz, da obstaja na primer tudi evropska levica, ki je presešla intelektualno lenobo sledenja neokonservativnim ekonomskim in političnim konceptom. Preveč udobno je govoriti, da danes lahko le kimamo diktatu močnih držav in njihovih politik. Obstaja tudi druga Evropa in ta Evropa živi v mnogih njenih državah. Preveč udobno je danes slediti zapovedi varčevanja, ko pa je že dokončno jasno, da je tiste države, ki so to najbolj zvesto izvedle, to potisnilo v še hujšo stisko. Poglejmo Španijo. Varčevanje jo je strlo.

Ne gre torej le za to, da rečeš Evropi da, temveč da ji rečeš ne. A le zato, ker v Evropo verjameš. Evropa je nastala v imenu konkurence, ki spodbuja, sodelovanja, ki krepi, in solidarnosti, ki združuje, pravi Jacques Delors. Danes je Evropa kazen s prstom. Svet s prstom kaže na Evropo. Evropa s prstom kaže na svoje države. Vlade s prstom kažejo na svoje prebivalce. Čas je, da Evropejci prst usmerimo vanje in tiste, ki si privoščijo preračunljivost in intelektualno lenobo, zagrabimo za ovratnik. ×

POSEBNA IZDAJA TEDNIKA MLADINA PRIHODNOST EVROPE

Natisnili smo 17.500 izvodov
Cena 3,95 EUR, 39 HRK

ISSN 0350-9346

Uredništvo
Dunajska cesta 51,
SI-1001 Ljubljana
p.p. 2700
tel 01 230 65 00
dežurni GSM 041 321 763
fax 01 230 65 10
e-mail desk@mladina.si
www.mladina.si

Odgovorni urednik
Grega Repovž

Kreativni direktor
Robert Botteri
Tehnični direktor
Grega Kropivnik

Oblikovanje
Damjan Ilič in
Ivian Kan Mujezinović

Izdaja
Mladina časopisno
podjetje d.d.
Dunajska cesta 51,
SI-1000 Ljubljana

Predsednica uprave
Denis Tavčar

Naročniki (fizične osebe) imajo popust za izbrano naročniško obdobje: 10% (tromesečje), 15% (polletje), 20% (leto). Študenti, dijaki, upokojenci in brezposelni lahko uveljavljajo 15% popust pri tromesečju. Naročnina velja od tekoče številke do pisnega preklica,

odpovedi pa veljajo od začetka naslednjega obračunskega obdobja. Naročnina za tujino znaša 265 eur letno, z letalsko dostavo pa 325 eur.

MODRA ŠTEVILKA
080 98 84

Naročnine in reklamacije
tel 01 230-65-30
e-mail narocnine@mladina.si

Dežurna služba za reklamacije dostave v soboto in nedeljo od 6 - 12 h
tel 01 473 76 50

Računovodstvo
tel 01 230 65 53
Prodaja in distribucija
tel 01 230 65 50
e-mail prodaja@mladina.si

Oglasno trženje
tel 01 230 65 20 in 01 230 65 21
fax 01 230 65 10
e-mail oglasi@mladina.si
transakcijski račun
06000-0063490582,
Banka Celje d.d.

Vodja marketinga in oglasnega trženja
Ines Markovčič
tel 01 230 65 33

Tisk
Delo - TČR d.d.

DTP
InSist d.o.o.
www.insist.si

Vse pravice pridržane.
Ponatis celote ali posameznih delov je dovoljen le s pisnim privolenjem.

Naslovnica
Oblikovanje
Damjan Ilič
Ilustracija:
Tomaž Lavrič

Foto: Profimedia



4 Intervju: Angela Merkel

Nemška kanclerka, prva političarka Evrope, o svoji agendi in o tem, kako vidi solidarnost

Foto: Profimedia



24 Intervju:

Predsednik Evropskega parlamenta, prvi evropski levičar, o tem, kako je desnica prevzela levo retoriko

Foto: Bontic Krnjanc



46 Intervju: Magnus Enzensberger

Nemški superintelektualec, o tem, kako smo mislili, kot da je vse lahko samo še boljše. In kako neumno je bilo verovanje v gospodarsko rast.

12 Dr. Rudi Rizman, sociolog

Evropska unija se je znašla pred istimi težavami, ki so podobne večnacionalne oziroma nadnacionalne politične skupnosti pripeljale do njihovega razpada

16 Jacques Delors, starosta Evrope

Črnjenje zdaj ene, zdaj druge države je enako razpihovanju ognja. Kako bomo tako našli rešitev za težave, ki jih ima Evropa?

42 Dr. Bojan Bugarič, pravnik

S sprejemom fiskalnega pakta je Evropska unija prvič prestopila rubikon. Vprašanje je, če se tega sploh zaveda.

52 Dr. Gáspár Miklos Tamás, filozof

Naj bodo naši vzhodnoevropski narodi še tako uporniški, družbeno uničenje, ki se je začelo s prehodom v radikalno tržno ureditev, neizpodbitno terja davek

Uvodnik: Grega Repovž

2 Seveda, Evropa lahko tudi razpade

Intervju

4 Angela Merkel, nemška kanclerka

Dr. Rudi Rizman

12 Se je EU znašla v slepi ulici?

Jacques Delors

16 V primežu smo

Intervju

24 Martin Schulz, predsednik Evropskega parlamenta

Dolžniška kriza

30 Agenda del Sol

Intervju

36 Evangelos Venizelos, grški finančni minister

Dr. Bojan Bugarič

42 Iskanje izgubljene identitete

Intervju

46 Hans Magnus Enzensberger, nemški superintelektualec

Gáspár Miklos Tamás

52 Za Madžare tragedija, za Evropo farsa Številke

60 Enaki v različnosti

Proračun Evropske unije

66 Od kod Evropska unija dobiva denar in kako ga porabi?

Dr. Božo Repe

68 Je to Evropa?

Portret Evropejca

72 Umberto Eco

Viktor Ivančić

76 Parodija vrača udarec

Petros Markaris

80 Potovanje pisatelja

Stereotipi

84 Kaj si Evropejci mislijo drug o drugem?

Nogometno prvenstvo: Poljska in

Ukrajina 2012

92 Prvenstvo upanja in strahov

Nogomet

98 Naj objamem milijone!

Strip

104 Najlepši grški miti: Evropa



»Vse, kar počnem, navsezadnje počnem iz trdnega prepričanja, da je Evropa naša sreča – sreča, ki jo moramo ohraniti. Če ne bi imeli unije, bi se morda tudi naša generacija borila v vojni drug proti drugemu.«

ANGELA MERKEL

nemška kanclerka

Imenujejo jo železna kanclerka in gospa Bismarck. Nemška kanclerka Merkelova se je med dolžniško krizo povzpela med

najvplivnejše politike v Evropi. V intervjuju razmišlja o tem vplivu, pojasnjuje, kaj razume kot solidarnost – in države članice EU opozarja pred preveliko obremenitvijo Nemčije. Angela Merkel v intervjujih le redko govori o krizi v EU. Partnerji v uniji namreč proučijo vsak zlog, napačna ocena bi na trgih lahko sprožila pretres.

Gospa kanclerka, igrate kako glasbilo?

► Ne, kot otrok sem se nekaj časa učila igrati flavto in klavir, vendar precej neuspešno.

Vendar radi hodite na koncerte. Če bi Evropsko unijo primerjali z orkestrom, katera glasbila bi zastopala Nemčija?

► V evropskem orkestru, kot si ga predstavljam, ni naroda, ki bi bil pristojen le za nežne tone, in takšnega, ki bi igral samo pozavno, temveč je vsak zastopan v vseh skupinah glasbil.

Piše: Bartosz Wielinski

Foto: Profimedia

Leto dni ste intenzivno vadili, večinoma precej neharmonično ...

► ... zelo moderno glasbo ...

Se je orkester zdaj dobro seznanil s partituro? Konkretno: ali politi-

ka zdaj nadzoruje krizo?

► Res je, radi bi, da bi Evropa v svetu zvenela uglašeno kot orkester. Tudi v politiki so odlomki v duru in molu, tudi tu vladata harmonija in disharmonija. Vendar je ogromen korak naprej, da danes ob takšni zgodovini naše celine Evropsko unijo sploh lahko primerjamo z orkestrom.

Pa partitura?

► Krize še nismo premagali. Po eni strani se še vedno vneto ukvarjamo s trenutnimi težavami: skrajno zadolženostjo nekaterih držav, v katerih so se dolгови večinoma kopičili dolga leta, med finančno in gospodarsko krizo pa je breme postalo neznosno; pogosto jih spremljajo še visoka brezposelnost in hude strukturne težave. Tu je še poseben primer, Grčija, kjer kljub vsemu trudu niti Grkom samim niti mednarodni skupnosti še ni uspelo umiriti razmer. Najprej moramo

Nočem Evrope, ki bi bila muzej za vse to, kar je bilo nekoč dobro, temveč Evropo, v kateri bi uspešno cvetelo tudi novo.



poskrbeti za to in s tem vnovič pridobiti zaupanje trgov.

Povrh vsega se postavlja še temeljno vprašanje: kakšne ambicije imamo za našo Evropo? Bomo svoje zmožnosti uglasili na srednjo vrednost, na povprečno raven? Ali pa se bomo raje usmerili na gospodarsko

živahna območja na svetu, ki narekujejo tempo? Dobro je, da smo pri vprašanjih o proračunski disciplini in povečevanju dolgov dosegli enotno mnenje – vendar to še ni dovolj. EU potrebuje večjo rast in zaposlenost, v svetovni konkurenci se mora obdržati tudi v prihodnje. Želim si, da bi EU

tudi čez 20 let slovela po svojih inovacijah in izdelkih. Znati se moramo uveljaviti tudi v času globalizacije.

Imate pomisleke glede dosedanje krizne politike?

► Dober politik ima vedno pomisleke in svoje odgovore vedno znova preverja.

V Evropi živi sedem odstotkov svetovnega prebivalstva. Če ne bomo držali skupaj, našega glasu in naših prepričanj kmalu ne bo več slišati.



Seveda hočem ohraniti evro in unijo – o teh ciljnih torej nimam pomislekov. Kar pa se tiče poti, je treba pogosto tehtati in sklepiti kompromise.

To je zahteven učni postopek.

► V Evropi smo si v preteklosti včasih metali pesek v oči. Tudi trgi se dolgo niso

odzvali na težave, poleg tega pa se tudi sami prevečkrat nismo držali pravil, kot je denimo pakt o stabilnosti, ki smo jih sprejeli sami.

Katera je vaša najpomembnejša izkušnja v tej krizi?

► Na začetku se je veliko razpravljalo o tem, ali nismo v Evropi preprosto le žrtve tako imenovanih špekulantov. Zdaj smo razkrili korenine naših težav, in to je bil odločilni korak. Številne države so v zadnjem letu in pol vložile neizmeren trud in sprejele boleče reforme, zaradi česar jih iskreno spoštujem. Menim, da smo skupaj našli dobro ravnovesje med evropsko solidarnostjo in odgovornostjo posameznih držav. Trdno sem prepričana, da bo Evropa po krizi mnogo, mnogo močnejša, saj bomo po vseh napakah in spodrseljajih prišli do novih spoznanj.

Mnenja o solidarnosti se razlikujejo. Italija na primer zahteva več pomoči. Kaj razumete kot solidarnost?

► Da evropskim partnericam pomagamo pri tem, da lahko napnejo vse svoje sile in izboljšajo razmere. Tako smo naredili pri začasnem mehanizmu in enako je pri stalnem. Zamisel zanj je mimogrede prišla iz Nemčije. Pripravljeni smo biti solidarni. Navsezadnje smo vedno poudarjali, da smo zavezani pomagati na temelju pogodb v valutni uniji, v katerih pa jasno piše, da nobena država ni odgovorna za dolgove drugih.

Vaša solidarnost ima torej jasne meje.

► Smo solidarni, vendar to ne pomeni, da lastna odgovornost ne obstaja več. Oboje sodi skupaj. Res ne bi bilo smiselno, da obljublamo vse več denarja, ne bi pa odpravljali vzrokov za krizo. V Španiji je na primer brez dela več kot 40 odstotkov mladih, za kar je kriva tudi zakonodaja. Prosim vas, da tega ne razumete kot očitke, saj zelo spoštujem prizadevanja Španije, da bi sprejela ustrezne reforme. Zdi se mi dobro, da se v EU učimo drug od drugega. Tudi Nemčija bi se lahko v marsičem zgledovala po drugih. Kljub milijardni pomoči in rešilnim mehanizmom moramo v Nemčiji paziti, da nam na koncu ne bo zmanjkalo moči, saj tudi naše možnosti niso neomejene. In s tem EU zagotovo ne bi bili v pomoč.

Napetost zaradi krize pušča sledi. Kako velika je nevarnost, da bi EU razpadla?

► Ne vidim možnosti za to, je pa jasno, da trg preskuša, ali imamo voljo za skupno nadaljevanje. Dolgoročni vlagatelji, ki upravljajo denar številnih ljudi, bi radi vedeli, kakšna bo Evropa čez 20 let. Bo Nemčija s svojimi demografskimi zasuki tudi takrat konkurenčna? Bomo še vedno prijazni do inovacij? V tej krizi smo dosegli popolnoma novo stopnjo sodelovanja v Evropi, to je nekakšna evropska notranja politika. Ne moremo torej več biti diplomatski drug do drugega, temveč moramo tako kot v državni notranji politiki brez dlake na jeziku spregovoriti o težavah in jih tako rešiti.

Britanci na EU nikoli ne bodo gledali kot na notranjepolitično zadevo.

► Prepričana sem, da bi Velika Britanija rada ostala članica Evropske unije. Seveda sodelovanje 27 držav ni vedno preprosto. Za nas Nemce bo vedno pomembno tudi to, da se uskladimo z vsemi: s tako imenovanimi velikimi in tako imenovanimi majhnimi članicami, s tistimi, ki so že od začetka v zvezi, in tistimi, ki so se nam pridružile v teh desetletjih. Vedno znova moramo poiskati ravnovesje z vsemi, in če je le mogoče, tudi z Veliko Britanijo.

Kako bo z ravnovesjem, če se nekaj jedrnih držav iz evrske skupine ne bo strinjalo?

► Vsakomur je jasno, da morajo države, ki so se z enotno valuto tako tesno povezale, tudi tesno sodelovati. Ne bomo se razdelili, saj bi bila to usodna napaka. Tako pri paktu evro plus kot fiskalnem paktu so bile k sodelovanju povabljene tudi države, ki niso prevzele evra. Skupno valuto bomo lahko okrepili le, če tesneje uskladimo našo politiko, če bomo pripravljene, korak za korakom, EU prepustiti nadaljnje pristojnosti. Če kdo stokrat obljubi zmanjšanje dolga in zdrav proračun, mora potem tako tudi biti oziroma morajo biti posledice, če tega ne izpolni. Fiskalni pakt naj bi služil ravno temu, da bo mogoče preverjati uresničevanje zavez. A v ta namen moramo ustanovam pomagati, da bodo imele večjo pravico do nadzora – in s tem več moči za ukrepanje.

Varčevanju naj bi sledila rast. Kako naj bi to potekalo?

► Opazila sem, da marsikomu rast pomeni predvsem drage konjunkturke programe. Takšni programi so bili med prvo krizo

Ne moremo torej več biti diplomatski drug do drugega, temveč moramo tako kot v državni notranji politiki brez dlake na jeziku spregovoriti o težavah in jih tako rešiti.



smiselni in tudi zdaj bi morali izkoristiti evropske sklade, v katerih so še na voljo sredstva. Rada bi, da bi jih uporabili ciljno za ukrepe, ki spodbujajo rast in zaposlovanje. Pri tem imam v mislih podporo srednjim podjetjem oziroma tistim, ki zagotavljajo preživetje, programe zaposlovanja za mlade ter sredstva za raziskave in inovacije. Nemčija je za takšne ključne namene pripravljena vložiti strukturna sredstva. Obstajajo pa še druge možnosti za spodbujanje rasti, ki so zelo poceni. Vzemimo za primer delovno pravo: postati mora prožnejše, in to prav tam, kjer so postavili previsoke ovire za mlade ljudi. Ne sme se dogajati, da bi bili nekateri poklici dostopni le majhnemu deležu prebivalstva. Storitveni sektor je mogoče razširiti zelo hitro. Potrebujemo več privatizacije.

Ali nemška moč zavira rast drugje?

► Ne. In tudi nikomur ne bi pomagalo, če bi Nemčija oslabela. Seveda moramo postopoma odpraviti neenakost v Evropi, vendar tako, da bodo druge države okrepile svojo konkurenčnost, ne pa tako, da bi Nemčija postala šibkejša.

Obstajajo še drugi modeli za porazdelitev tveganja in prevzem večjega jamstva?

► Evrske obveznice niso prava rešitev za trenutno krizo. O večjem skupnem jamstvu lahko začnemo razmišljati šele, ko bomo v Evropi precej tesneje povezani, nikakor pa to ne bo sredstvo za obvladovanje krize. K tesnejši povezanosti sodi na primer, da evropsko sodišče nadzira državne proračune in še veliko več. Če hočemo nekoč imeti usklajeno finančno in proračunsko politiko, lahko poiščemo tudi druge oblike sodelovanja in skupnega jamstva.

Poljski zunanji minister Sikorski je rekel, da se

bolj boji nedejavne Nemčije kot Nemčije na čelu. Ali Nemci storite dovolj?

► Veseli me predvsem, da te besede poljskega zunanjega ministra izražajo močno zaupanje. To kaže na to, kako dobro se je razvil naš odnos. Načeloma velja, da je Nemčija pomembna evropska država in da prevzema odgovornost, povezano s tem. A včasih kdo tudi prosi za vodenje – s tem ne mislim prav Poljske –, da mu ne bi bilo treba prevzeti odgovornosti, saj se zaveda, da vodstvena moč pomeni tudi tveganje. Nemčija se ne brani prevzeti tveganja, če gre za pravo stvar, a v Evropi se moramo predvsem dogovoriti za skupno pot.

V besedah zunanjega ministra je čutiti tudi zaskrbljenost: ali Nemčija podpira Evropo ali pa bi ji bilo bolje sami?

► Naj povem čisto odkrito: vse pomembne politične sile v Nemčiji podpirajo Evropo.

V dolgotrajnem procesu bomo vse več pristojnosti prenesli na komisijo, ki bo delovala kot nekakšna evropska vlada. K temu sodi tudi vpliven parlament. Drugi dom bi predstavljal evropski svet s šefi vlad. In končno imamo še evropsko sodišče kot sodišče najvišje stopnje.

Na našo srečo je država združena, smo rekli ob 50. obletnici rimske pogodbe, zavedali pa smo se dveh pomenov: na srečo smo združeni, vendar srečo lahko uživamo le v združenju Evropi.

EU je bila navsezadnje dolga leta prava zibelka harmoničnosti.

► Morda, a za ceno, ki smo jo pred težkimi odločitvami prepogosto zanemarili. Evropa tako ne bo uspešna, vendar si želim prav tega: uspešne Evrope.

Zahtevate trdnost in pri tem krepite podobo, ki ni ravno v pomoč: o neizprosni, v svoj prav zaverovani prevladujoči Nemčiji.

► Ta pomislek jemljem resno, čeprav ni utemeljen. Zelo zanimivo je, kako lahko nastanejo določeni stereotipi – celo v nemški razpravi. Stereotipi o Nemcih, Poljaki, Francozih, Špancih, Grkih ... Napredek v Evropi pa je prav to, da ne kažemo več s prstom drug na drugega. Obstajajo leni Nemci in obstajajo pridni Nemci, levičarji in konservativci. Obstajajo zagovorniki konkurenčnosti in zagovorniki pre-razporejanja. Nemčija je tako pestra kot vse druge države v Evropi. Stare stereotipe lahko mirno pozabimo.

Kako ta moč vpliva na vas? Imenujejo vas železna kanclerka in gospa Bismarck. Vam je to čudno?

► Ravnam po svoji vesti in kot najbolje morem. Petintrideset let sem živela v državi, ki hvala bogu zaradi svoje gospodarske in politične nesposobnosti ni bila zmožna preživeti, tako da so jo pokopali ljudje z željo po svobodi. Trdno sem prepričana, da Evropa s svojo demokratičnostjo,

človekovimi pravicami, ideali o svobodi in vrednotami ljudi, ki živijo tukaj, tudi svetu lahko da veliko.

V Evropi živi sedem odstotkov svetovnega prebivalstva. Če ne bomo držali skupaj, našega glasu in naših prepričanj kmalu ne bo več slišati. Ta evropska ideja o miru, vrednotah in blaginji me spodbuja v mojih prizadevanjih, da krize ne bi zgolj prebrodili. Nočem Evrope, ki bi bila muzej za vse to, kar je bilo nekoč dobro, temveč Evropo, v kateri bi uspešno cvetelo tudi novo. Vem, da to za mnoge pomeni zelo zelo veliko spremembo, zato se moramo medsebojno podpreti. A če bomo pokleknili pred tem podvigom zgolj zato, ker smo preveč vlnudni drug do drugega in zato vse izjave o reformah ublažimo, bomo Evropi naredili medvedjo uslugo.

V Franciji poznajo zelo čustven izraz za hrepenenje po EU – *le désir de l'Europe*. Morda se vam zdijo takšna čustva nenavadna, vendar ali lahko z Evropo povežete tudi svoja čustva?

► Seveda. Vse, kar počnem, navsezadnje počnem iz trdnega prepričanja, da je Evropa naša sreča – sreča, ki jo moramo ohraniti. Če ne bi imeli unije, bi se morda tudi naša generacija borila v vojni drug proti drugemu. Do padca berlinskega zidu sem trpela, ker nisem mogla preprosto oditi v zahodno Evropo. To so bile moje sanje. To je moja celina, celina, na kateri se ljudje oklepajo istih vrednot kot jaz. To je celina, s katero lahko soustvarjamo svet, s katero se lahko zavzemamo za vse, kar zagotavlja prihodnost človeštva: človeško dostojanstvo in svobodo, svobodo

tiska, pravico do demonstracij, trajnostno gospodarjenje, varovanje podnebja. A ta čustva do Evrope ne bodo dovolj, da bi ljudem zagotovili blaginjo in delo. Vsak dan moramo nekaj narediti za to.

Ni že skrajni čas za veliko vizijo, vaš načrt z desetimi točkami za Evropo?

► Preberite si moj govor ob obletnici rimske pogodbe. To je dokaz moje opredelitve za Evropo. A če se vrnemo h glasbenim prisposodobam: zdaj še ne bi smeli govoriti o tem, kako čudovita je pravzaprav glasba, temveč moramo igrati na koncertu svetovnih trgov. Oni hočejo slišati nekaj, kot se spodobi.

Ali v vašo vizijo sodijo tudi Združene države Evrope?

► Moja vizija je politična unija, saj mora Evropa iti po svoji poti. Zbliževati se moramo korak za korakom, na vseh političnih področjih. Vse očitneje postaja, da se nas čedalje bolj tičejo tudi vse sosedove teme. Evropa je notranja politika.

Kako naj bi se to izražalo institucionalno in strukturno?

► V dolgotrajnem procesu bomo vse več pristojnosti prenesli na komisijo, ki bo delovala kot nekakšna evropska vlada. K temu sodi tudi vpliven parlament. Drugi dom bi predstavljal evropski svet s šefi vlad. In končno imamo še evropsko sodišče kot sodišče najvišje stopnje. Takšna bi bila lahko prihodnja ureditev politične unije Evrope, sporazumna in po številnih vmesnih korakih. x

© Gazeta Wyborcza



SONIC
pridih udobja



življenje v gibanju

Adria Sonic – moderen design integriranega avtodoma zagotavlja najboljšo aerodinamiko. Njegov edinstven izgled z markantno sprednjo masko in prostorno, funkcionalno notranjostjo vas bo impresioniral in vam omogočal, da boste brezmejno uživali svoje počitnice.

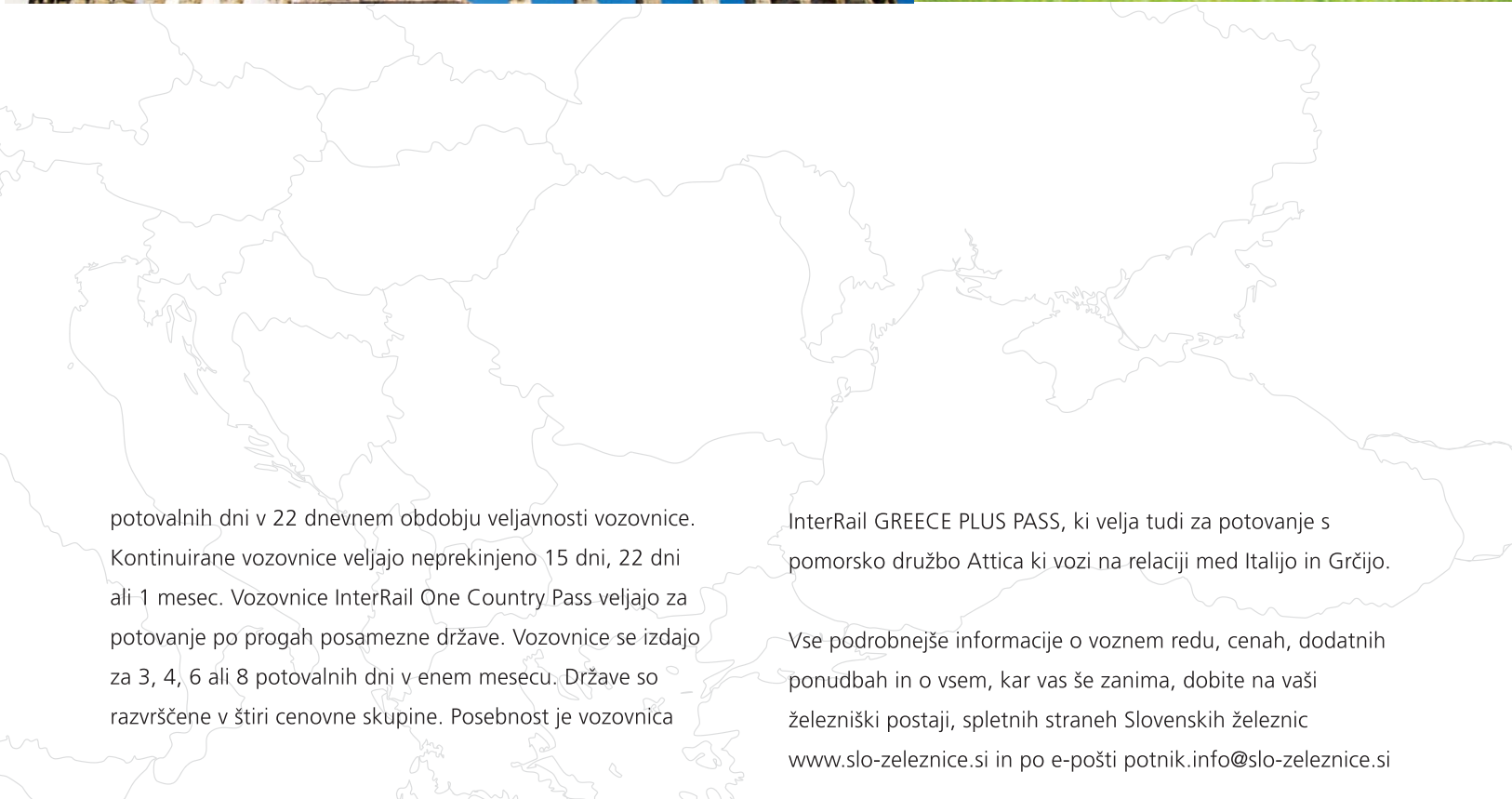
Z vozovnico Interrail – Evropa na dlani

Pomlad je čas za zabavo brez skrbi, potepanje po dolgem in počez, obisk koncertov, pomladnih festivalov itn... Za vse to je »ena in edina« - vozovnica InterRail...

INTERRAIL vozovnica velja za potovanja v 30 evropskih državah – od skandinavskih držav na severu do vročih predelov juga Turčije in Grčije ... in za potovanja s pomorsko družbo Attica Group, ki vozi na relaciji med Italijo in Grčijo. Imetniki vozovnic InterRail lahko uveljavijo tudi posebne ugodnosti: popust za potovanje z nekaterimi pomorskimi prevozniki (popust od 20

do 50%), popust za potovanje z vlaki privatnih železniških prevoznih podjetjih (popust do 50 %), popust pri vstopnici za ogled transportnih in nekaterih drugih muzejev (določeni muzeji nudijo celo brezplačen vstop). Vozovnice InterRail Global Pass veljajo za potovanje po progah vseh članic ponudbe. Flexi vozovnice veljajo 5 potovalnih dni v 10 dneh oziroma 10

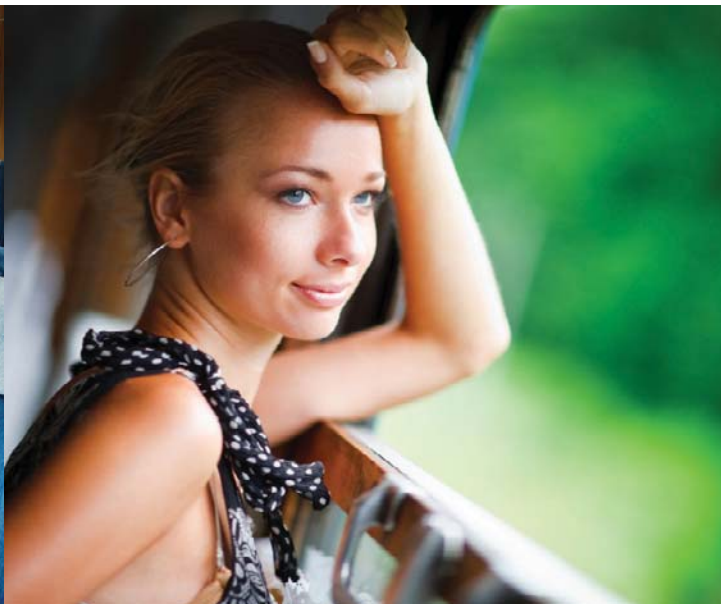




potovalnih dni v 22 dnevem obdobju veljavnosti vozovnice. Kontinuirane vozovnice veljajo neprekinjeno 15 dni, 22 dni ali 1 mesec. Vozovnice InterRail One Country Pass veljajo za potovanje po progah posamezne države. Vozovnice se izdajo za 3, 4, 6 ali 8 potovalnih dni v enem mesecu. Države so razvrščene v štiri cenovne skupine. Posebnost je vozovnica

InterRail GREECE PLUS PASS, ki velja tudi za potovanje s pomorsko družbo Attica ki vozi na relaciji med Italijo in Grčijo.

Vse podrobnejše informacije o voznem redu, cenah, dodatnih ponudbah in o vsem, kar vas še zanima, dobite na vaši železniški postaji, spletnih straneh Slovenskih železnic www.slo-zeleznice.si in po e-pošti potnik.info@slo-zeleznice.si



Se je EU znašla v slepi ulici?

Evropska unija se je znašla pred istimi težavami, ki so podobne večnacionalne oziroma nadnacionalne politične skupnosti pripeljale do njihovega razpada

Za Evropsko unijo bi sicer težko uporabili besedo »imperij«, vseeno pa smo ta čas priča vse večjemu številu razmišljanj vplivnih razumnikov v svetu, ki ugotavljajo, da se je ta znašla pred istimi težavami, ki so podobne večnacionalne oziroma nadnacionalne politične skupnosti pripeljale do njihovega razpada. O podobnih dvomih, če že ne kar z izrecnim nezaupanjem v projekt »Evropa«, pa poročajo tudi rezultati številnih raziskav v posameznih članicah Evropske unije, v katerih predvsem mlajše generacije izražajo bojazen, da ne bodo uživale tiste družbene in ekonomske blaginje, ki so je bili deležni njihovi starši.

V zgodovini lahko najdemo nič koliko primerov političnih skupnosti oziroma tvorb, ki so do zadnjega verjele – tako njihove politične elite kot tudi večina državljanov –, da bodo večne. Njihove politične elite so sicer sprejemale nekatere reformne ukrepe, vendar to ni zadostovalo ali pa jih je tok zgodovinskih dogodkov prehitel. Pri tem niti ni bilo pomembno, ali so bile take reforme dobro in iskreno zamišljene, ker nobena izmed njih ni mogla uiti sociološki usodi zakona o nenamer(ava)nih posledicah. Treba je spomniti samo na tak novejši primer, ko je sovjetski voditelj Gorbačov poskusil z inovativnima političnima konceptoma »perestrojke« in »glasnosti« reformirati sovjetski sistem (komunizem in večnacionalno državo), vendar sta oba na koncu vseeno propadla. S podobnimi strukturalnimi in političnimi težavami pa so se spopadale in na koncu podlegle tudi druge transnacionalne politične skupnosti oziroma imperiji: otomanski, španski, avstro-ogrski in britanski in še kak.

Čeprav imajo zgodovinske primerjave tudi svoje pomanjkljivosti in z njimi ni mogoče vsega prepričljivo razložiti ter še manj napovedati, pa se ni mogoče znebiti vtisa, da lebdi sence zgodovine tudi nad Evropsko unijo. Pri tem ne gre za kakega zunanjega sovražnika, ki bi jo ogrožal, temveč za nerešene ali napačno »rešene« probleme, ki prihajajo od znotraj. Evropska unija že nekaj let preboleva najmanj dve taki krizi, ki imata obe eksistencialne razsežnosti. Prva je politična kriza, za katero lahko rečemo, da še vedno ni prinesla odgovora na vprašanje, za kakšno politično skupnost naj bi sploh šlo: za federacijo, konfederacijo ali za neko povsem novo in v zgodovini še ne videno

politično tvorbo. Druga je seveda finančna oziroma ekonomska kriza, ki ji še ni videti konca in ki počasi, vendar zanesljivo načenja njeno kohezijo in prvotno zastavljene vrednote (socialne, zagotavljanje miru, enakopravni status članic ne glede na njihovo velikost ali majhnost in vplivno geopolitično vlogo v svetu).

V zadnjem letu, če se omejimo samo nanj, so bile v zvezi z obstojem ali neobstojem Evropske unije izrečene težke besede z najbolj avtoritativnih mest, ki jih v prejšnjih desetletjih tudi iz razlogov politične korektnosti ni bilo slišati. Največjo težo imajo zaradi močno povečane geopolitične teže Nemčije v Evropi ultimativno izrečene besede njene kanclerke Merkelove o tem, da »brez evra ni Evropske unije«, pri čemer pa je korak zaradi svoje močnejše ekonomske pozicije vendarle narekovala nemška stran, predlagala za evrske članice Evropske unije zavezujoče ekonomske posege – pri tem pa je sama praktično izvzeta –, ki imajo rušilne posledice na področjih ohranjanja oziroma zagotavljanja socialnih pravic. Manjše

in s tem bolj ranljive članice EU so tako izgubile znaten del svoje suverenosti, obravnavajo se prej kot neavtonomni ter podrejeni ekonomski sistemi in ne predvsem kot države, ki sicer v simboličnem pogledu še vedno ohranjajo svojo vlogo.

O tem, da sta zaupanje in vera v evropski projekt močno omajana, je nedavno spregovoril tudi novi predsednik evropskega parlamenta Martin Schulz, ki pa seveda ni šel tako daleč kot nekateri drugi izpostavljeni evropski politiki, ki niso izključili niti tega, da bi lahko v Evropi v primeru razpada Evropske unije prišlo do vojn. To, da so si evropski politiki zgolj začasno reševanje evra kupili s politiko strahu in ne predvsem s politiko upanja, seveda ni obetavna naložba v evropsko prihodnost. Tisto, kar pri tem najbolj bode, je to, da se je tudi v demokratičnem diskurzu in politiki naselil strah, ki spreminja dovčerajšnje prijatelje, najprej v emocionalnem smislu, potem pa tudi politično, v nespravljljive sovražnike. V aktualnem evropskem političnem dogajanju smo temu lahko priča pri množičnem izražanju jeze in sovraštva, ki so ga pokazali Grki proti Nemcem in tudi Nemci proti Grkom, pa državljanov severnoevropskih držav proti »južnoevropskim«, Britanci proti preostali Evropi, ta pa jim to vrača z enako mero.

Nasploh je mogoče reči, da postajajo še posebej večje evropske države bolj egoistične do drugih manjših in tudi manj evropske.

Kot ugotavlja ugledni profesor z Univerze v

Cambridgeu Brendan Simms, je projekt evropske integracije resno ogrožen. Pri tem ga mnogo bolj kot same ekonomske in finančne razmere, ki sicer igrajo vlogo katalizatorja, skrbi kriza demokracije ali konkretnije to, da njeno mesto prevzema »ekonomsko upravljanje« (economic governance), ki grozi, da bo narode oropalo za demokratično odločanje. Vsekakor je Evropa narodov in državljanov boljša izbira kot Evropa »bank«, ki utegne priklicati iz grobov stare agresivne nacionalizme.

Primeri Italije in Grčije, ki sta jima Berlin in Pariz ob tehnični asistenci Bruslja vsilila vladno tehnokratov in

Še posebej večje evropske države postajajo bolj egoistične do drugih manjših in tudi manj evropske.

Dr. Rudi Rizman

Sociolog, Oddelek za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani



Dr. Rudi Rizman/Foto: Borut Peterlin



Oster odgovor iz Aten/Foto: Profimedia

ekspertov, sta dober kazalec prevladujočega »postdemokracijskega« trenda, ki ga bodo prej ali slej izkusile tudi druge članice Evropske unije, ki so bodisi že zašle v ekonomske oziroma finančne težave bodisi jih to še čaka. Ko je prejšnja grška vlada poskušala preveriti zahtevane ekonomske ukrepe na referendumu, ji je bilo to praktično prepovedano. Seveda ni težko napovedati, da se takšen suspenz demokracije ne bi mogel zgoditi v Franciji ali Nemčiji. Ironija je, da se je morala odreči demokraciji država, ki velja v Evropi za »izumiteljico« demokracije. Treba pa je še dodati, da aktualni ekonomski krizi, kot vse kaže, še ni videti konca, poleg tega pa tudi ni zadnja, kot se lahko poučimo iz ekonomske zgodovine (kapitalizma).

Simms obžaluje, ker evropski voditelji niso bolj prisluhnili evroskeptikom, ki so ob ne dovolj premišljeni uvedbi evra opozarjali, da ta pomeni »gorečo hišo brez izhodov«. Predvsem je ta škodljiva za države na ekonomski periferiji, ki so s tem izgubile možnost, da bi z zmerno inflatorno politiko odplačale dolgove, tako pa jih čaka negotova usoda finančnega oz. posojilnega »suženjstva«. »Pragmatični« politiki predvsem iz večjih članic Evropske unije bolj ali manj izrecno zahtevajo, da bi morale ekonomske šibke ali problematične države za nekaj časa »zamrzniti« pravice do uživanja nacionalne suverenosti, pri čemer pa jim niti v sanjah ne pride na misel, da bi to veljalo tudi za velike države. Seveda pa ostaja vprašanje, koliko so taki

predlogi sploh realistični. Iz zgodovine minulih »imperijev« se ni težko poučiti, da se je rok trajanja v primeru, ko je bila tem demokracija napoti, še toliko hitreje iztekel.

Demokracija mora tako na evropski kot na nacionalni ravni temeljiti na politični različnosti (pluralnosti), vključevati mora dovolj široko pahljačo političnih izbir ter se izogibati vsiljevanju spornih političnih in ustavnih rešitev. Evropska unija ne potrebuje in tudi ni bila izvorno zamišljena kot politična skupnost na čelu z Goljatom, okoli katerega bi krožilo 16 ali nemara tudi več satelitov. Nemški filozof Jürgen Habermas zato upravičeno opozarja, da je Evropska unija še daleč od tega, da bi lahko vsem svojim članicam vsiljevala kvazifederalno demokracijo. Ta lahko izraste kvečjemu iz avtentične državljanske solidarnosti na evropski ravni, se pravi kot podaljšek avtentične evropske politične kulture, in ne tiste politične kulture, ki jo zagovarja izključno evropski politični razred. Reševanje evra zahteva ne le ekonomsko, temveč tudi politično imaginacijo, ki bo razumno in predvsem demokratično usklajevala nacionalne in evropske interese. Tudi v tej zvezi bi iz zgodovine lahko potegnili koristni nauk, da bi se morali evropski politiki bolj zgledovati po spravljenem švedskem politiku Hammarskjöldu kot pa po francoskem polarizirajočem politiku Talleyrandu.

Račun, da je mogoče z žrtvovanjem demokracije ekonomsko in finančno okrevati, se zagotovo ne bo izšel. Ne le grški, temveč tudi portugalski, španski in verjetno tudi italijanski primer dokazujejo, da je rigidna politika varčevanja in erodiranja socialne države pripeljala nasprotno od pričakovanj do še težjega odplačevanja dolgov in posledično tudi do upadanja gospodarske rasti. Portugalska je sprejela in tudi uredila vse zahteve, ki sta jih pred njo postavila Evropska unija in Mednarodni monetarni sklad: znižali so plače in pokojnine, močno omejili javne stroške ter povišali davek. In kakšen je bil izplen? Če je dolg pred izvedbo ukrepov znašal 107 odstotkov BDP, po izvedbi pa se je razmerje poslabšalo na 118 odstotkov BDP. Na primeru Grčije so te številke še bolj katastrofalne. Učinki evropskega »zlatega« pravila temeljijo bolj na veri kot pa na empirično preverjenem dejstvu. Neki komentator, ki se boji, da bi utegnili »evrofanatiki« zadati usodni udarec pozitivni ideji evropskega združevanja, se je v tej zvezi spomnil Tacitovega izreka iz časov nekega drugega »imperija«: »Naredili so puščavo in temu rekli mir.«

O tem, da se Evropska unija poslavlja od solidarnosti, ne svari (samo) v kakšnih levičarskih publikacijah, temveč lahko podobna opozorila prebiramo tudi v Financial Timesu izpod peresa njegovih uglednih komentatorjev (Philip

Stephens: »Europe says goodbye to solidarity«), ki pri tem spomnijo, da je bila Evropska unija postavljena ravno na tem temelju. Solidarnost ne pomeni zgolj visokega altruističnega načela, temveč jo narekujejo tudi (nacionalni) interesi. Evropski narodi imajo namreč dobre razloge oziroma interes(e), da sode-

Evropski politiki bi se morali bolj zgledovati po spravljenem švedskem politiku Hammarskjöldu kot pa po francoskem polarizirajočem politiku Talleyrandu.

lujejo, ker so sami premajhni, da bi se lahko uspešno spopadali z novimi izzivi, ki jih prinaša čas globalizacije in z njo premikanje geopolitične moči proti Aziji. To, da bo Evropska unija, če bo ostala skupaj, še dolgo hibridna politična skupnost, ni nič narobe, največja nevarnost za njen obstoj in razvoj bi bilo to, če bi jo sestavljali šibki narodi brez prave politične in ekonomske moči ter njihove enako šibke skupne (evropske) politične inštitucije. ×



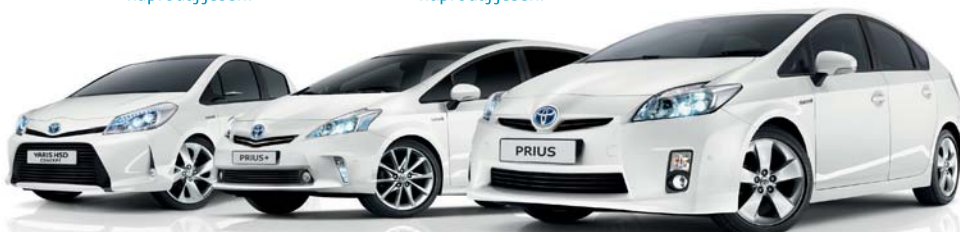
TOYOTA

Prihodnost ustvarjamo že 15 let.

Yaris HSD
naprodaj jeseni

Prius+
naprodaj jeseni

Prius



Auris HSD



Toyota hibrid. Preprosto boljši način vožnje.

Toyota Hybrid Synergy Drive, najbolj priljubljena hibridna tehnologija širom sveta. Dokler drugi govorijo o hibridni tehnologiji, Toyota že 15 let izpopolnjuje le-to, kar navsezadnje potrjuje že več kot 3 milijone zadovoljnih voznikov. Toyotina hibridna tehnologija je bila že četrtič nagrajena z nagrado »Zeleni motor leta«, v lanskem letu pa je Auris hibrid prejel prestižno nagrado »Vozilo prihodnosti« s strani ADAC-a.

Odkrijte več na www.toyota.si



Vse nadaljnje informacije o specifični porabi goriva in specifičnih emisijah CO₂ iz novih osebnih vozil najdete v priročniku o varčni porabi goriva in emisijah CO₂, ki ga lahko brezplačno pridobite na prodajnem mestu in na spletni strani dobavitelja.

Poraba goriva: 3,8 – 4 l/100 km
Emisije CO₂: 89 – 93 g/km.



Today
Tomorrow
Toyota

V primežu smo

Črnjenje zdaj ene, zdaj druge države je enako razpihovanju ognja. Kako bomo tako našli rešitev za težave, ki jih ima Evropa?

Moj namen ni napisati demagoško besedilo, to ne bi bilo primerno. Zavedam se, da sta evro ter gospodarska in monetarna unija v hudih težavah, in nameravam govoriti o razmerah v vseh 27 državah članicah. To moram poudariti, saj so trenutno težave z evrom na veliko žalost evropskih poslancev, ki bi radi govorili tudi o evropskem proračunu, okoljski politiki, energiji, skupni kmetijski politiki in številnih temah, povezanih z zunanjo politiko, zasenčile težave celotne unije.

Gospodarska in monetarna unija se je zataknila v primežu: na eni strani na finančnih trgih še vedno tli, in to je glavni in pravzaprav edini argument tistih, ki uvajajo fiskalni dogovor, nekakšno labirintno ureditev. Hkrati tveganje stagnacije ne prinaša le hudih posledic – brezposelnost, neenakost, revščino –, temveč, žal, potrjuje, da gre Evropa po poti navzdol v primerjavi s preostalim svetom.

Zato se zelo zavedam, da smo v primežu. Nimam čudežnega zdravila, mislim pa, da je preprosto treba podpreti rešitev, s katero bi bilo mogoče odpraviti protislovje med dvema elementoma: kako nujno gospodarsko prestrukturiranje, ki ga zahtevajo trgi, kot imenujemo zagovornike prestrukturiranja, uskladiti z nujno potrebno okrepitevjo zaupanja v Evropo, njeno dinamičnost, njeno rast in njeno zmožnost ustvarjanja delovnih mest, ki je že sama po sebi sopomenka za zmanjšanje neenakosti. Ogenj tli, vendar ne smemo dopustiti, da bi zagorel. Povedal bom naravnost: žalostno in neodgovorno je, da ko Španija pod desno vlado skuša zmanjšati proračunski primanjkljaj, pa ne more doseči številke, ki so jo določili tehnokrati, predsednik vlade in član komisije nemudoma javno zaženetja preplah, s čimer tvegata, da bo na trgih spet zavladala zaskrbljenost. Takšen odnos je grozen in neodgovoren. Ohraniti moramo občutek za čas, se zavedati tveganja, vendar ga ne smemo še stopnjevati s takšnim razmišljanjem, ki je pravzaprav le način za pomiritev naše vesti. Kakorkoli že, Španija se zelo trudi. Črnjenje zdaj ene, zdaj druge države je enako razpihovanju ognja. Kako bomo

Finance so bile vladarica in kapitalizem je deloval, če so zaposleni sprejeli, da bodo mobilni in bodo zaslužili manj. Takšna je bila ureditev. Takšni so mednarodni vzroki za evrsko krizo.

tako našli rešitev za težave, ki jih ima Evropa? Primež nas zelo stiska.

Razmere so zapletene. Treba je poudariti, da leve stranke in socialisti niso osamljeni v svojih skrbih. Dvanajst držav, ki jih prav tako skrbi tveganje recesije, je pripravilo skupno izjavo. Med temi državami sta tudi Italija in Velika Britanija, kar je nekatere presenetilo. Potem je bila tu izjava italijanskih in nemških osebnosti, ki jo je navdihnilo evropsko gibanje, nekakšno prebujenje, ki ga odobravam. Objavili so jo v času srečanja med nemško kanclerko Merklovo in italijanskim premierom Montijem.

Poziv po mojem ponazarja začetek ofenzive socialne demokracije v najširšem pomenu besede. Levica se odziva na sedanje razmere in govori v imenu svojih temeljnih vrednot in v upanju na vnovično okrepitev združene Evrope. Prav to je zdaj na kocki. V tem pozivu je misel, ki je pritegnila mojo pozornost: »Čas je za socialistično reformo, ki bi bila lahko temelj novega poziva evropskim državljanom.« Za pripravo take reforme bosta potrebni vsaj dve leti potrpežljivega in osredotočenega dela.

V naslednjih vrsticah bom seveda moral govoriti o 17

Jacques Delors

Nekdanji predsednik Evropske komisije, ustanovni predsednik organizacije Notre Europe

državah, o gospodarski in monetarni uniji in včasih o uniji 27 članic. Vem, da to razlikovanje ni ustrezno. A resničnosti moramo pogledati v oči. Korak proti evropski valuti je veliko večji od tistega, s katerim smo dobili enotni trg in druge skupne politike. Skupaj s pogoji, ki jih vključuje, je to prelo-

mni skok, nekaj, česar v zadnjih 15 letih morda sploh nismo do konca doumeli.

Vendar naj najprej nekaj povem o preteklosti, saj brez spomina ne obstajamo, nato pa se bom vrnil k nekaj osebnim načelom in končno se bomo, žal, nedvomno znašli na poti institucionalnega, čeprav v trenutni obliki ne more pomagati pri odločanju in ukrepanju. Zato je nujno prebujenje, ki bo delovalo na dveh ravneh: na državni in evropski. Ne gre zgolj za spreminjanje Evrope, saj mora tudi vsaka država narediti tisto, kar je nujno. Vem, da je to žgoče vprašanje: veliko sem prispeval k socialnemu dialogu in socialni razsežnosti v Evropi. In žal moram reči, da danes ni socialnega dialoga. Zakaj sem razočaran nad tem? Ne zato, ker je to ravno nasprotno od tistega, kar sem si prizadeval doseči, in ne zato, ker je socialni dialog skupaj s parlamentarnim sistemom eden od temeljev demo-

kracije. Poleg tega so najuspešnejše države, ki so zmoгле sile kapitala in dela povezati z reformami; to je uspelo recimo Avstriji in Nemčiji. Na to se pozablja in zato sem še bolj razočaran.

Nauki iz preteklosti ... in sedanosti

Rad bi se vrnil k naukom iz preteklosti. Najprej si

oglejmo Enotni evropski akt, pa ne zato, ker sem nekoč davno dal pobudo zanj, temveč iz preprostega razloga: v nekaj mesecih bomo proslavljali 20-letnico enotnega trga, in kot trdijo nekateri, je ta alfa in omega Evrope. Po mojem ni tako, temveč je bil preprosto nujen. Enotni trg je bil oblikovan zaradi treh dejavnikov: konkurence, ki spodbuja, sodelovanja, ki krepi, in



Jacques Delors/Foto: Profimedia

solidarnosti, ki združuje. Kje smo danes? Kje je socialni dialog? Zgodovinsko je ta dialog izjemnega pomena. Sindikati so imeli pogum in zanos, da so od leta 1985 podpirali namen enotnega trga. Tvegali so in se pogumno spopadali z nevarnostmi. Čakala jih je nagrada, ne sicer bogata, a vendar.

Nato so tu mednarodni vzroki za krizo, ki je zamajala evro. Seveda je ameriškemu finančnemu ministru lahko govoriti o evrski krizi in pri tem molčati o domačem primanjkljaju in prevladi dolarja. A mednarodni vzroki za evrsko krizo še vedno obstajajo. Kriv je seveda presežek finančne ideologije. Navedel bom en sam stavek, ki me je hudo pretresel, ko sem se pogovarjal z vodilnim francoskim bančnikom. Rekel je: *»Jacques Delors, nič ne razumete, ustvarjanje vrednosti je nujno.«* *»In kaj pomeni ustvarjanje vrednosti?«* sem ga vprašal. Nisem čakal na odgovor, saj sem ga že poznal: gre za zviševanje cen delnic. Daleč smo še od schumpeterjanskega podjetnika in doktrine o ekonomski morali Maxa Webra. Leta smo živeli z ideološko evforijo in niti delo komisije ni bilo odporno proti njej. Če strnem, finance so bile navsezadnje vladarica in kapitalizem je deloval, če so zaposleni sprejeli, da bodo mobilni in bodo zaslužili manj. Takšna je bila ureditev. Takšni so mednarodni vzroki za evrsko krizo.

Nočem reči, da v gospodarski in monetarni uniji ne bi bilo krize, če ne bi bilo mednarodne krize, saj je bilo povečevanje našega dolga skrb zbujajoče in se je začelo davno pred izbruhom krize leta 2007. A hkrati je bil dolg še v mejah in obvladljiv. Če pogledate razvoj dogodkov po letu 2007, smo reševali banke, da bi omejili posledice krize. Zdaj se vračamo h ključni točki: zakaj gospodarska in monetarna unija ni dobro delovala? Moje svarilo poznate: v gospodarski in monetarni uniji morata biti gospodarski in monetarni steber. Imeli smo le monetarnega, gospodarski ni obstajal. Bil sem morda preveč uvideven, vendar sem bil prepričan, da bi uskladitev gospodarskih politik uravnotežila in dopolnila moč centralne banke. Toda do leta 2007 je gospodarska in monetarna unija delovala dobro. Navajam po spominu: več kot dveodstotna rast, več kot štiriodstotna rast naložb, v desetih letih 12 milijonov novih delovnih mest. Skratka, številni ljudje so to pozabili. Ujeti smo bili v mednarodni krizi in brez ravnovesja med usklajenostjo gospodarskih politik in usklajenostjo denarnih politik. Če bi bile gospodarske politike usklajene, če bi se bili finančni ministri dogovorili, da bodo odkriti drug z drugim, bi bila unija lahko uspešna tudi med krizo.

A kolikor vem, se to ni nikoli zgodilo, stvari so reševali med seboj, razlog za težave pa iskali drugje. S tem lahko pojasnimo, zakaj je bilo treba oditi na vrh, na raven predsednikov evropskih držav in vlad. Kakorkoli že, če bi bili finančni ministri hoteli imeti jasnejšo predstavo o razmerah, bi bili lahko opazili irsko nenavadno obnašanje do bank, špansko enako nenavadno obnašanje do hipotekarnih posojil, grško prikrivanje dejanske statistike. A vsi so se raje naredili slepe. Zato že od začetka krize menim, da je evrska skupina moralno in politično odgovorna za krizo in da bi bila morala ukrepati že leta 2008 ter popraviti svoje napake.

V tem obdobju je bil evro vir zaščite, ne rasti. Gospodarska in monetarna unija je še vedno zaostajala pri konkurenčnosti, izjema je bila seveda Nemčija. Poleg tega nas je evro varoval pred lastnimi napakami! Španija, Grčija, Irska, Portugalska

in druge države so menile, da zaradi zaščite z evrom smejo delati napake. Trgovinsko ravnovesje med državami pa so prezrle, nikogar ni skrbelo zaradi tega. Nedvomno je to odgovornost sveta finančnih ministrov. A z vsem dolžnim spoštovanjem do gospoda Tricheta, s katerim sva prijatelja, je to tudi odgovornost Evropske centralne banke. Zakaj? Edini cilj ECB je bil ohranjati cenovno stabilnost, in to so zahtevali Nemci.

Vsi vemo, da se mora v današnjem svetu centralna banka spoprijemati tudi s finančno stabilnostjo, javnim dolgom in zasebnimi dolgovi. Kdaj so guvernerji irske, španske in drugih centralnih bank svetu ECB povedali, da je nekaj narobe? Ničesar niso rekli, nihče ni rekel niti besede. Zato so tudi oni odgovorni za sedanje razmere. Torej nimajo pravice pridigati drugim.

To so nauki, ki nam jih razkriva preteklost. Gospodarska in monetarna unija lahko obstaja le, če obstaja ravnovesje med gospodarskim in monetarnim. In to je šele prvi pogoj, h kateremu je treba dodati še druge. Leta 1997, ko nisem bil več predsednik Evropske komisije, temveč navaden francoski državljani, sem predlagal uskladitev gospodarske politike. To

sem predlagal zaradi Delorovega poročila iz leta 1987. A predloga niso sprejeli, temveč so stabilnosti preprosto dodali še rast. Kako značilno francosko, saj imajo Francozi radi formalnosti. Domov so se vrnili srečni, ker je bila omenjena tudi rast. Kako neodgovorno. Ali goljufivo?

Nič se ne bo zgodilo, če ne bo drugačnega ravnovesja med gospodarskimi in monetarnimi politikami. A kako globoko bi bilo treba poseči? To je zapleteno vprašanje. Takrat je bilo preprosto: finančni ministri bi morali biti odgovorni za uskladitev gospodarskih politikih, vendar tega niso naredili. Toda priznati moram, da sem nekaj podcenjeval, ker sem verjel v sodelovanje oziroma triptih konkurenca, sodelovanje, solidarnost, saj sem vedel, da smo federalizem prignali do skrajne meje. Verjel sem v sodelovanje, a sem bil v zmoti.

V tistem času se je zaradi enotnega trga z enotno valuto vse bolj širila ponudba in hkrati je proizvodnja postajala vse bolj specializirana, kar je nekaterim koristilo, med drugim Nemčiji, drugim škodilo. Čeprav so nekatere države delale napake, je diagnoza ista. Z gospodarskega vidika imamo enotno valuto le v uniji transferjev. Unija razumnih transferjev – ni dvoma, da je treba plačati tuje napake. To je nauk, ki sem ga povzel iz tistega obdobja. Gospodarsko in socialno unijo bi bili morali uvesti ob pobudi za gospodarsko in monetarno unijo.

Toda do leta 2007 je teklo gladko. Poleg mednarodne krize je tu evrska kriza, ki ni povezana le z dolgovi, temveč tudi z zasnovo sistema gospodarske in monetarne unije. Poleg tega vam bom izdal skrivnost: ko sem potoval v Združene države Amerike – tam so vedeli, da vodim skupino, ki sestavlja poročilo o gospodarski in monetarni uniji –, so ljudje pogosto spraševali: *»Ali res verjamete, da je mogoče uvesti skupno evropsko valuto? Spomnite se prejšnjih poskusov. Menite, da je to mogoče brez federalizma?«* Poslušal sem jih, vendar sem vedel, da bi doma nemudoma zavrnili moj predlog o federalizmu ... saj ga države članice niso želele. To niso bile pripombe nasprotnikov močne Evrope in evra na zunanem ministrstvu, ne, to so me spraševali akademiki: *»Je kaj takega mogoče brez vsaj osnovnega federalizma?«* Dojel sem nauk.

Kje smo danes? Kje je socialni dialog? Zgodovinsko je ta dialog izjemnega pomena. Sindikati so imeli pogum in zanos, da so od leta 1985 podpirali namen enotnega trga. Tvegali so.

Brez prihodnosti:
demonstracije prekernih,
mladih in jeznih v
Parizu /Foto: Profimedia

GÉNÉRATION DEGRADÉE

TRAVAILLEUR GRATUIT

PAYE 30 % SMIC

 **GENERATION
PRECAIRE**

Young&poor
Agence de notation des candidats à la présidentielle

Apprenons à AIGLE LE HIRE IN France 14 AVRIL 2012

Danes poznamo moč Nemčije, in kar zdrznem se, ko ekonomisti govorijo o primerljivi konkurenčnosti, kot bi bilo mogoče v isti model stlačiti Nemčijo, Portugalsko in Grčijo. Evropa temelji na različnosti. Zna živeti z njo ali pa bo morala sprejeti implicitno nadvlado Nemčije in njena pravila?

Prerod

Naj se vrnem k trem načelom, ki so od leta 1985 vedno gnala vnovičen razcvet Evrope – konkurenčnost, sodelovanje in solidarnost –, da bi ga ohranila, ne nadgrajevala – saj bi bilo to preveč ambiciozno –, da bi spodbudila razmišljanje, ki se bo, vsaj upam, nadaljevalo in prineslo uspehe.

Konkurenčnost. Ta je bila pozitivna in spodbudna. Med napovedjo o oblikovanju notranjega trga in njegovim dejanskim rojstvom leta 1992 je EU ustvarila 15 milijonov delovnih mest. Torej je konkurenčnost nujna. Poleg tega je ne morete kritizirati, saj tudi na ravni političnih strank, na primer, vlada velika tekmovalnost med voditelji. Tekmovalnost je sestavni del življenja in jo sprejemam, čeprav je ne maram. A reči moram, da konkurenčnost vlada povsod, kamor pogledam.

Kaj pa monetarno območje? Politika gospodarske in socialne kohezije, katere prednosti sem pripravljn zagovarjati, ni bila zadostna za evrsko območje. Toda zakaj? Ker nihče ni hotel, da bi se evrsko območje okrepilo s sodelovanjem, z lastnimi instrumenti. Bi bilo to neugodno za deset držav in druge, ki ne sodijo v gospodarsko in monetarno unijo? Ne, saj se je Evropa zaradi diferenciacije vedno razvijala naprej. Vprašal vas bom dvoje: bi schengensko območje obstajalo, če se nekaj držav ne bi odločilo, da bodo nadaljevale in ne bodo čakale na enotno odločitev? Kaj bi se zgodilo s svobodnim gibanjem ljudi, ki je neverjetna svoboščina, katere prednosti omenjajo premalokrat, slabosti pa prevečkrat? Kaj bi bilo z evrom, če bi morali čakati na strinjanje Velike Britanije? Diferenciacija Evrope ne deli, temveč je vir njene dinamičnosti.

Evrsko območje bi po mojem moralo biti nadgradnja sodelovanja s svojimi lastnimi instrumenti. Tega je primanjkovalo zaradi pičlih sredstev. Seveda ni opravičila za napake in neumnosti, ki sem jih že omenil. A kar se tiče preostalega, enotno monetarno območje ne more obstajati brez pametnih transfernih instrumentov. Zakaj? Ker ima posamezna država za boj proti zmanjšanju konkurenčnosti na voljo le en instrument, in to je razvrednotenje valute. Devalvacija je na srečo prepovedana, saj pravzaprav nikoli ni res delovala, če se spomnim med drugim francoske izkušnje. Gospodarska in monetarna unija ni nadgradnja sodelovanja, ne vsebuje elementov za napredovanje. To bi lahko dosegla, ne da bi ogrozila poročne zaveze vsem 27 državam, in sicer preprosto z uvedbo gibanja in dinamičnosti. Temu se ne odpovem.

Drugi element je sodelovanje. To je manjkajoči člen. Tu smo naleteli na težavo, ki je pakt o stabilnosti ni rešil. Je mogoče EU upravljati zgolj s predpisi, brez politike? Predpisi so uporabni. Kako smo uvedli prosto gibanje in konkurenčnost? Prav s predpisi o konkurenčnosti, čeprav jih je mogoče tudi pograjati. Toda ali lahko unijo z enotno valuto upravljamo samo s predpisi in sankcijami? Če dodamo politiko, kaj se zgodi? Politika je lahko plod dogovora med 17 državami, a v tej smeri ne pričakujem ničesar, ali pa se pristojnosti porazdelijo in dobimo malce več federalizma. Tako preprosto izbiri imamo.

Seveda dobro poznam nemško zgodovino in jo

Smo unija raznolikosti, in to ne pomeni unije med močnimi in šibkimi. To pomeni, da ima vsaka država svoje prednosti in da jih moramo povezati.

spoštujem. Poznam liberalno ureditev, poznam nemško strast – čutim jo tudi sam – do socialnega tržnega gospodarstva, ki ga urejajo predpisi. A to vključuje tudi posvetovanje, ne samo pravil. Če nameravamo EU rešiti le s pravili, lahko uvedemo kazni, pod pogojem, da uideemo iz labirintne ureditve, ne moremo pa tako voditi EU. Moramo se vrniti k delegiranju suverenosti. Komu? Implicitno Nemčiji ali eksplicitno neki organizaciji gospodarske in monetarne unije? To je velika dilema.





Grafit v Dublinu/Foto: Profimedia

Zdaj pišem kot ekonomist in glede tega sem precej prepričan: vse države ne bodo mogle prevzeti nemškega modela. Smo unija raznolikosti, in to ne pomeni unije med močnimi in šibkimi. To pomeni, da ima vsaka država svoje prednosti in da jih moramo povezati. To po mojem pomeni drugačno vrsto političnega upravljanja. Da, pravijo, da gre v bistvu za diskrecijsko moč, takšen je pomen argumenta, ki ga navaja Jean Pisani-Ferry. V svojem zadnjem članku je napisal: »Diskrecijska moč

mora biti prenos moči pod nadzorom posameznih parlamentov.« Druge rešitve ne vidim. Motil sem se, ko sem mislil, da bodo sodelovali drug z drugim, kot so na drugih področjih. A žal ne morejo, niti pri schengenski ureditvi ne. Prisiljeni so se vrniti k delegiranju suverenosti, če jim je to všeč ali ne. Druge izbire ni.

Mednarodni vzroki za evrsko krizo še vedno obstajajo. Kriv je seveda presežek finančne ideologije.

Ko danes poslušam voditelje, ki govorijo o rasti, dobim občutek, kot da so pozabili, kaj so naredili v zadnjih 20 letih. Spomnim se enega najboljših predlogov

komisije, povezanega z okoljem: 20–20–20. To pomeni nov razvojni model, ki bo pripomogel k odpiranju delovnih mest. S tradicionalnim modelom rasti ne bomo uspešni in razlika med Nemčijo in drugimi državami se bo samo povečala; uspeh bo prinesel nov model razvoja, ki ustvarja bogastvo, zaposlitve in socialno pravičnost. Tu morajo vlogo odigrati proračun unije oziroma proračuni 17 držav in projektne obveznice oziroma sodelovanje pri velikih projektih. A če bomo samo obljubili, da bomo upoštevali mater Zemljo, ukrepali pa ne bomo, in če ne bomo prepričani, da se rešitev skriva prav v novem modelu rasti, ne bomo dosegli napredka.

Izžarevatvi moramo optimizem. Skupaj bomo dodelali nov razvojni model, s katerim bomo ustvarili na milijone različnih vrst delovnih mest, ne le v digitalni tehnologiji in pri alternativnih virih energije. In spet bomo samozavestni.

Tega seveda ni mogoče doseči brez delne ozemeljske kohezije. Zdaj vas moram opomniti na nujnost raznolikosti, raznolikosti modelov. Vsaka država mora aktivirati svoje človeške in naravne moči.

Kdo govori v imenu Evrope? To zanima Obama in kitajskega predsednika. Vsi govorijo v imenu Evrope in učinek tega je, da tri leta poslušamo različne in neuskalane glasove. In zgodba se ponavlja. Očitno ne razumejo! Potrebujemo en glas, ki bo predstavljal Evropo. To narekuje že zdrava pamet, ne visoka politika. Trgi – trgi, to je spet ohlapen pojem, saj vključuje oboje, špekulante in upravljavce pokojninskih skladov in zavarovanj – slišijo množico glasov, ki si drznejo celo kritizirati svoje partnerje. Bi radi pomirili trge ali jih spravili v paniko? Smo unija ali nismo?

Tretji element je solidarnost. Pojasnil sem že, kaj bi po mojem lahko bila unija transferjev, vendar bi rad ponovil, da Evropa ne obstaja brez neke stopnje ozemeljske kohezije: to je vsota naših narodov, a tudi naših ozemelj. Če bi videli, v kako hudo revščino in neenakost so zdrsnili pozabljeni deli Evrope, bi razumeli. Ekonomska in socialna kohezija s tega vidika ni bila ravno zgledna. Ker potrebujemo solidarnost, moramo omeniti evrske obveznice, ki jih Nemčija za zdaj zavrača. Evrske obveznice niso enake gasilski cevi, s katero bi brez milosti zbrisali tuje napake. Evrske obveznice morajo biti izdane v skladu s pravili – in najboljša pravila, kar jih poznam (in jih nihče ne omenja), je predlagal Romano Prodi. Jamstva, ki jih je predlagal, bi lahko pomirila Nemčijo, saj bi evrske obveznice temeljile na porazdelitvi odgovornosti.

Evrske obveznice pomenijo priložnost za oblikovanje evrskega finančnega trga in so zato pomembna opora, da bi evro lahko postal denar, ki bi nas ne samo podpiral, temveč bi bil tudi mednarodna valuta. Evrske obveznice niso modna muha in možnost za brezpogojno pomoč Grčiji ali Irski. So nujno dopolnilo z določenimi pogoji za obstoj evra in finančnega trga. Poleg tega so pred tremi meseci trgi sami zahtevali evrske obveznice. A zaradi neomajnosti nekaterih voditeljev napredka ni bilo. Če strnem: evrske obveznice niso lahka rešitev. So podpora, ki omogoča, da bi evro dobil dve razsežnosti: notranjo – kot dejavnik stabilizacije in stimulacije – in zunanjo – kot dejavnik evrske moči, samospoštovanja in naše zmožnosti, da financiramo svoj razvoj.

Obvezna pot prek institucij

Nekaj projektov je na ravni vseh 27 držav članic: skupne volitve predsednika komisije, preobrazba sistema rotirajočega predsedstva ... Morali bi popisati zaloge. Moti me, ker je treba poudarjati, ali govorimo o 27 državah ali le o 17, in zdi se mi, da nisem vedno dovolj jasen. Kar sem povedal doslej, lahko preprosto strnem v ugotovitev, da podpiram globlje sodelovanje, kot je predvideno s Pogodbo za Evropo 17, in dodajam, da to ni na račun sedemindvajseterice, kar lahko tudi podkrepim.

Rad bi predvsem opozoril na prednosti, ki jih ima metoda skupnosti.

Ko poslušam svojega predsednika Sarkozyja ... kot bi bila Evropa le francoska. Evropa bo evropska ali pa je ne bo! In ko slišim zdajšnje voditelje govoriti, da se ne nameravajo znebiti metode skupnosti, temveč jo mislijo ohraniti, me ne prepričajo. Razlog je preprost: od začetka, odkar obstaja skupnost oziroma unija, so se odločale prav vlade, o tem ni dvoma. Vlade torej odločajo. Uradi so druga zgodba. Ali imajo uradi stike med seboj in skušajo zaobiti evropsko ureditev, je drugo vprašanje, a kakorkoli že, vlade imajo vedno zadnjo besedo.

Kaj je na kocki? Metoda skupnosti in njene temeljne strukture: dve izvršilni telesi, dve zakonodajni telesi in sodišče. Med obema izvršilnima telesoma je komisija.

Vloga komisije je vsak dan sproti upoštevati evropske interese in to tudi pokazati. Razlog je pravica do pobude, ki jo mora komisija izrabljati previdno. Namenjena je vladam – a ko komisija izrablja to pravico, mora to storiti primerno resno. Navedel bom osebni primer: če ne bi bil izrabil pravice do pobude, ne bi bilo programa Erazem. Saj so se vlade bale, da bom javno označil, da zaradi njihovega odklonilnega stališča milijonom študentov ne bo omogočeno odkrivanje drugih držav in pridobivanje izkušenj na tujih univerzah. Ravno sem prebral knjigo nizozemskega znanstvenika, ki je Van Rompuyjev tiskovni predstavnik. Pojasnjuje, da je navsezadnje vse stvar vlad in da je vse drugo čisto hujskanje, »guruji v komisiji, resolucije parlamenta in tako dalje«. Ne strinjam se s takšnim pogledom na stvari, saj je zgrešen in podcenjevalen.

Ne zahtevamo skupnosti, ki bi nadomestila vlado, temveč ustanove, ki bi morale vsak dan razmišljati o uniji in odločitve o pomembnih zadevah prepuščati evropskemu svetu, nujne zakonodajne odločitve pa ministrskemu svetu. Evropsko upravljanje razlagajo po svoje, da bi se sprijaznili z kdove kakšno metodo že, to pa pomeni vrnitev dunajskega kongresa in nacionalističnih vladnih stališč. Z uradi, ki izstopajo zaradi svoje ciničnosti in koncepta razmerij moči! Če to naredimo, je naš cilj uničenje Evrope! Ta ne obstaja več.

A osebnosti, ki so ustvarile Evropo, so hotele premagati ta ozki nacionalizem in vizijo, da je nekdo zmagovalec v boju z drugim Evropejcem – v resnici pa v takšnem svetu vsi izgubimo. To je razlog, zakaj moramo braniti skupnost in urediti zadeve. Ne smemo se igrati s tem, da bi dosegli učinke zaradi njihov samih. Metoda skupnosti pomeni nenehno upoštevanje evropskih interesov, in odgovornost vsakega komisarja je, da nenehno misli na evropske interese. In da dela napake, da izraža svoja mnenja, glasuje, je sodelavec, da predlaga. Če vlade tega ne sprejmejo, je to njihova odgovornost. Sistem

Če bi finančni ministri hoteli imeti jasnejšo predstavo o razmerah, bi lahko opazili irsko nenavadno obnašanje do bank, špansko nenavadno obnašanje do hipotekarnih posojil, grško prikrivanje dejanske statistike. A so se raje naredili slepe.





Demonstracije v Ljubljani, 18. april 2012 / Foto: Borut Krajnc

skupnosti edini omogoča suverenim državam, ki so se odločile prepustiti del svoje suverenosti, da živijo skupaj v skladu s pravi, vendar ne samo po njih, da živijo z organizacijami, parlamentom in komisijo, ki poganjajo sistem. To je na kocki. Pazite se prevladujočega mnenja, ki bo pod pretvezo učinkovitosti uničilo dediščino evropskih ustanovnih očetov.

Nočem namigniti, da moramo zanemariti tehnokratske izpade: saj ti obstajajo, saj manj ko ima komisija pristojnosti, več javnih uslužbencev se spozabi in prekorači svojo dolžnost, da predlagajo in uresničujejo. Komisija ima nalogo, da je previdna. To je danes pri institucionalnih vprašanih pomembno. Iz pregledne zasnove metode skupnosti in prenosa suverenosti, ki sta bila izglasovana. V labirintni ureditvi, ki jo prinaša fiskalni dogovor, manjkata nov razvojni model in pomembno dopolnilo o rasti, kar je že dovolj huda napaka. A v tej labirintni ureditvi, ki se je uveljavila, ne razberemo več točno, kdo bo odločal o čem. Moram vedeti, kako deluje. Kako nekaj narediti, je zame enako pomembno kot to, kaj narediti. Pravim si, da se ne bo nič zgodilo. V to bi se morali še poglobiti. Vem, da s trga prihajajo grožnje, a najti moramo preprosto ureditev. Veste, da je demokracija parlament, parlamentarna demokracija. In socialni dialog in preprostost.

Zaradi preprostosti bodo državljani lažje razumeli, kaj se dogaja. Zato sem seveda nekoliko iz sebe. Vem, da se dobro

zavedamo, da krize še nismo premagali in da se moramo iz nje česa naučiti. Skrbi nas nevarnost družbenega in političnega uničenja. Sčasoma pomanjkanje gospodarske dinamičnosti povzroči razpad družbe. Povedal sem že, da ima Evropa od sedemdesetih let na izbiro preživetje ali zaton. Tako preprosto je.

Storiti je treba tole: premisliti o novem modelu razvoja, naložb, odpiranja delovnih mest, pridobivanja virov za usposobitev mladih. A vse to posameznim državam članicam ne preprečuje, da prevzamejo odgovornost za fiskalno konsolidacijo znotraj svojega lastnega modela. Vztrajam pri besedni zvezi »znotraj svojega lastnega modela«. Upoštevati moramo raznolikost. Argument o enotnosti znotraj raznolikosti se je pojavil, da bi preprečili tesnejši federalizem. Danes argument postavljam na glavo: imejte razumevanje za druge države. Zdaj je to v nevarnosti. Vsaka država mora prevzeti odgovornost. Všeč mi je misel nekdanjega, žal že pokojnega predsednika organizacije Notre Europe Tommasa Padoa-Schioppa. Rekel je: »Zmernost za države, rast in dinamičnost za unijo.« Sposodil si bom njegov obrazec in ponovil: nič ne bo mogoče brez dinamičnosti in moči v Evropi. ×

© Notre Europe, www.notre-europe.eu

»Desne stranke so torej prevzele levo retoriko. Kljub temu izvajajo desno politiko. Zato pa jih ne smete meriti po njihovih besedah, sodite jih po njihovih dejanjih!«

MARTIN SCHULZ

predsednik Evropskega parlamenta

Če ima evropska leвица svojega uradnega predstavnika, je to gotovo sedanji predse-

dnik Evropskega parlamenta, nemški socialdemokrat in vodja Skupine naprednega zavezništva socialistov in demokratov v Evropskem parlamentu, Martin Schulz. Predsednik parlamenta je postal januarja letos, v skladu s koalicijsko pogodbo med njegovo »levo« politično skupino in najmočnejšo, »desno« ljudsko stranko. Pred njim je prvi del petletnega mandata parlament vodil Poljak Jerzy Buzek. Schulz, evropski predstavnik levice, je znan po strogih sodbah in jasnih sporočilih, zaradi česar je pogosto tarča ostrih kritik. A glavna težava, s katero ima opraviti, je seveda kriza, v kateri se je znašla Evropa s svojim socialdemokratskim modelom. Schulzeva rešitev je: skupna davčna politika.

Kaj je narobe z levico v Evropi, gospod Schulz?

► Leva politika se v Evropi krepi. Kmalu bo zelo uspešna. V Franciji bomo denimo v kratkem dobili levega predsednika države.

Morda v Franciji, na splošno pa je videti, da vsepovsod vodi in zmaga desnica.

► Če sem odkrit, moram seveda priznati, da smo izgubili nekaj prednosti. V eni najglobljih kriz kapitalističnega gospodarskega sistema,

Piše: Borut Mekina

Foto: Profimedia

v krizi špekulativnega kapitalizma, se, žal, ljudje niso naslonili na levico, ampak so se v številnih državah oprijeli desnice oziroma vlad, ki so že na oblasti. Mislili so, da jih bodo te vlade zavarovale. A prav to so bile vlade, ki so pred tem propagirale koncept tržnega radikalizma, ki nas je pripeljal v krizo. Žal so ravno krivci za krizo od nje imeli politični dobiček. Ta faza se sedaj končuje in v Evropi se čuti preobrat.

Kje na primer poleg Francije? Konservativno Angela Merkel marsikdo vidi že skorajda kot vizionarko, kot edino resnično evropsko voditeljico v tej krizi!

► Ah, lepo vas prosim! Veste, kaj je naredila Angela Merkel? Angela Merkel je zgolj pobrala smetano reformnih korakov, ki jih je pred tem naredil socialdemokrat Gerhard Schröder! Rad bi, da res razumete: reforme, zaradi katerih je Nemčija danes kljub krizi razmeroma uspešna, so bile reforme, ki so jih izpeljali socialni demokrati in ki jim je Angela Merkel, ko je bila še v opoziciji, nasprotovala. Te reforme smo v Nemčiji izpeljali socialdemokrati v prvi polovici prejšnjega desetletja. Angela Merkel je veliko bolj obotavljiva kanclerka!

Kljub temu je desnim strankam zadnja leta uspešno prepričati veliko množico ljudi. Ne samo v državah, kjer so bile že prej na oblasti desne vlade, kot na primer v Nemčiji ali Franciji.





V eni najglobljih kriz kapitalističnega gospodarskega sistema, v krizi špekulativnega kapitalizma, se, žal, ljudje niso naslonili na levico.



► Druga težava je, da so konservativne stranke zadnja leta prišle na dan z retoriko, ki je bila brezsravno leva. Sarkozy je v Evropskem parlamentu, ko je bil še predsednik Sveta EU, imel govor. Na koncu sem mu dejal, gospod Sarkozy, pa saj vi govorite kot Karl Marx v izgnanstvu! Desne stranke so torej prevzele levo retoriko. Kljub temu izvajajo desno politiko. Zato pa jih ne smete meriti po njihovih besedah, sodite jih po njihovih dejanjih! To je točka, na katero bi morali biti volivci osredotočeni: ne smete jih meriti po njihovih besedah, sodite jih po njihovih dejanjih, vam sporočam. Če bi jih, bi hitro spoznali, kako neverodostojni so.

Kje potem poleg Francije še vidite vzpon levice?

► Dvom o ustreznosti tržnega radikalizma raste. To ste videli ob zmagi socialdemokrata Roberta Fica na Slovaškem. V Španiji, na Portugalskem ali v Grčiji so socialistične vlade resda izgubile oblast, a skoraj vse desne vlade v Evropi vladajo brez potrebne večine. V Italiji je padel Berlusconi, raziskave v Nemčiji kažejo, da liberalna stranka, zagovornica skrajnega tržnega liberalizma, tako rekoč izginja iz političnega prostora. Tudi liberalna stranka v Veliki Britaniji je tik pred potopom, socialdemokrati smo zmagali na volitvah na

Danskem. Vse to so znaki, da socialna demokracija okleva. Tudi na Irskem se krepi levica ali pa na Finskem, kjer socialni demokrati ponovno sodelujejo v vladi. V Nemčiji Merklova brez večine, brez socialdemokratov, sama dežele sploh ne more voditi. In končno je evropska levica tudi z mojo izvolitvijo spet dobila predsednika Evropskega parlamenta.

Kriza evropske levice je vendarle tako globoka, da marsikdo celo Evropsko unijo vidi kot projekt desnice. Torej kot povezavo, ki je nastala na tržni logiki. Medtem ko je levica neuspešno poskušala s tesnejšim povezovanjem prek Sveta Evrope.

Da ima Slovaška danes pomembno avtomobilsko industrijo, ni posledica inteligence nekega finančnega ministra, ampak je plod strukturnih in regionalnih spodbud Evropske unije.



je bil socialni model. Socialdemokratski model, če želite. A kot pogosto je desničarjem kljub temu uspelo v desetletjih ustvariti vtis, češ da je Evropa nastala le zaradi De Gaulla, Adenauerja, De Gasperija. Toda ta vtis je napačen, evropski očetje so bili predvsem socialdemokrati, ki so uresničevali svoje nadnacionalne ideje. Med njimi denimo Jean Monnet ali Paul-Henri Spaak, po katerem smo imenovali to stavbo, v kateri imava sedaj intervju.

Evropski model je sedaj pod precejšnjim pritiskom. Tako kot na Slovaškem se tudi v Sloveniji številni ljudje sprašujejo: zakaj bi morali slovenski upokojenec, ki imajo v povprečju 600 evrov pokojnine, v tej krizi plačevati za grškega upokojenca, da bo ta lahko imel 1400 evrov pokojnine. Kakšen je vaš odgovor?

► Čutim razumevanje do ljudi, ki se sprašujejo takšne stvari. A na te pomisleke moramo odgovoriti z dvojnimi odgovorom. Tako kot Slovaška je tudi Slovenija zadnja leta doživela velikanski gospodarski razvoj prav zaradi vključitve v Evropsko unijo. Ta razvoj seveda ni čisto zastoj. Drugič pa, seveda ni pravično, da morajo v Evropi mali ljudje plačevati višje prispevke kot bogati. A ravno to je ena od točk preloma med evropsko desnico in levico. Mi zahtevamo davek na finančne transakcije, ki bi bogate prisilili, da končno začnejo plačevati. Torej velike banke, velike zavarovalnice, velike špekulativne finančne ustanove, ampak za zdaj ta dogovor propada prav zaradi Angele Merkel.

Je torej evropska solidarnost z Grčijo ta trenutek tudi za vas krivična? Je imela Slovaška prav, ko je nasprotovala pomoči?

► Ne. A bodimo natančni: bivšemu slovaškemu finančnemu ministru in predsedniku parlamenta, ki je dvomil o ustreznosti evropske solidarnosti z Grčijo, sem povedal: Slovaška je država z najnižjimi davki v Evropski uniji. Davke so načrtno znižali, zaradi česar se je precej velikih podjetij in delovnih mest preselilo k njim, predvsem iz Nemčije in Francije. Drugič, ta podjetja so se na Slovaško preselila zaradi evropske pomoči, zaradi denarja iz strukturnih in regionalnih skladov, ki se je stekal v Slovaško in v ta podjetja. To pomeni, da je bila Evropa s Slovaško pri njenem grajenju avtomobilske industrije maksimalno solidarna. Če sedaj neki slovaški upokojenec

kritizira evropsko solidarnost z Grčijo, ga razumem. A finančni minister Slovaške, ki vse to ve, je zadnji, ki ima o tem pravico soditi. Takšnega človeka, ki je s svojo politiko nizkih davkov in z izkoriščanjem skladov Evropske unije dodobra izkoristil solidarnost unije in ki sedaj populistično nasprotuje pomoči Grčiji, sam v krogu prijateljev imenujem hinavca.

V Sloveniji so nekateri politiki Slovaško in omenjene voditelje večkrat imeli za zgled.

► Da ima Slovaška danes avtomobilsko industrijo, ki ima tudi v svetu pomembno težo, ni posledica inteligence nekega finančnega ministra, ampak je plod strukturnih in regionalnih spodbud Evropske unije. V strukturne sklade unije plačuje Nemčija 22,5 odstotka denarja, Francija 19,3 odstotka in tako naprej. Te, interne transakcije so razlog, da imajo danes na primer tudi na Češkem delavci višje povprečne dohodke, kot jih imajo na Portugalskem. In to zgolj v osmih letih članstva v EU. Sramotno je, če sedaj neki član vlade pravi, lepo in prav, mi vse to vzamemo, ampak dali ne bomo ničesar. Novi predsednik slovaške vlade Robert Fico je v tem pogledu veliko razumnejši.

Tudi sami ste obiskali Grčijo v najtežjih trenutkih. Bo država vzdržala? Zdi se, da so se Grki znašli v začaranem krogu proračunskega rezanja in nadaljnje stagnacije.

► V Grčiji sem kolegom dejal, da bomo v Evropi naredili vse, da državo stabiliziramo, pričakujemo pa tudi, da bo Grčija naredila vse, da sama pride iz krize. Grčija ima glavni problem, podoben problemu, ki ga ima tudi Slovenija: žal davkov ne plačujejo tisti, ki imajo v resnici denar. Plačujejo predvsem mali ljudje, srednji in nižji sloj. Zato pa potrebujemo skupno evropsko fiskalno politiko, ki bi pripeljala do tega, da tisti, ki res mastno zaslužijo, in tisti, ki so mastno obogateli v krizi, od bank do skladov tveganega kapitala, končno plačajo davke. Le in edino s skupno evropsko davčno politiko lahko zapolnimo luknjo, ki je nastala po tej krizi. Te luknje ne smemo zapolniti s tem, da zategujemo pas malemu človeku. Razumljivo je, da ti ljudje sedaj postajajo uporni. Tudi davek na finančne transakcije je stvar pravičnosti. V parlamentu je dobil 550 glasov, komisija namerava sedaj napisati smernice, v Ecofinu,

► Ne, to je napačno prikazovanje zgodovine. Jedro sedanje Evropske unije je bila seveda Evropska skupnost za premog in jeklo. Tedaj smo na ta način internacionalizirali ključno industrijo z začetka petdesetih let.

Med najbolj znanimi ideološkimi očeti Evropske unije se najpogosteje omenjajo evropski desni politiki, Charles De Gaulle, Robert Schuman, Konrad Adenauer ...

► Prva organizacijska oblika Evropske unije je bil dejansko model soodločanja kapitala in dela, česar nismo poznali nikoli prej. In ta unija, ta organizacija za premog in jeklo, ni bila desni model. To

Cena socialne države pa je v resnici minimalna ... Če govorite o tem, kaj je drago, je bilo v Evropi vedno drago reševati banke. Ne pa socialnega sistema.

kjer so zastopane države, pa je bil izid glasovanja 19 proti 8. Osem držav nasprotuje davku in lahko vam povem, da med temi osmimi državami, ki nasprotujejo regulaciji finančnega špekulantstva, države s socialdemokratsko vlado ne boste našli.

Ampak, pravijo analitiki, davek na finančne transakcije ne more uspeti, če ga ne uvedemo po vsem svetu. Logično je, da se finančni tokovi zlahka izognejo deželam s takšnim davkom.

► Če sem odkrit, nisem v življenju srečal še nobenega finančnega analitika, ki bi zagovarjal uvedbo kakršnegakoli davka. Ne samo srečal, niti slišal ga nisem. Poznam tudi to večno tezo o izmuzljivem kapitalu, češ, denar je plaha ptica, samo malo postrani jo pogledaš in že odleti. Toda to je samo ideološko stališče, v resnici pa, če bi tak davek na finančne transakcije uvedli v evroobmočju, pri čemer bi zgolj z 0,05 odstotka obdavčili vsako transakcijo in tako na leto evropsko blagajno napolnili s približno 50 milijardami evrov, bi prvi popustili prav v ZDA. Ker so v ZDA tako skrahirani, da bi z veseljem sprejeli vsak dodaten dohodek.

Kako pa je z Veliko Britanijo, zakaj so tam tako proti?

► Težava Velike Britanije je, da je v svoji gospodarski politiki stavila izključno na finančno središče Londona, na tako imenovani City. To je tudi razlog, zakaj je Velika Britanija danes v tako težkem ekonomskem položaju. Če jo primerjam z Nemčijo: mi smo že v devetdesetih letih prejšnjega stoletja in v preteklem desetletju svojo temeljno industrijsko panogo, jeklarstvo, avtomobilsko in kemično industrijo, branili in obranili pred številnimi napadi. Nemčija je danes zaradi te gospodarske strukture tudi najmočnejša država v Evropski uniji. Kdor na prvo mesto postavlja zgolj finančne trge, v mojih očeh dela veliko napako. Tudi ko želi to panogo zavarovati z neuvredbo davka.

Se torej Velika Britanija oddaljuje od Evropske unije?

► Zdi se mi, da Veliko Britanijo sedaj vodi vlada, ki se je poslovila od krepitve Evropske unije. Vsaj od omenjenega fiskalnega svežnja so se odločno distancirali.

Vendarle je nemška zmaga z domačo industrijo morda zgolj začasna. Industrije se z delovnimi mesti selijo na Kitajsko. Kje vidite rešitev?

► Ne vidim, da bi se delovna mesta selila na Kitajsko.

Sprva na Slovaško in potem naprej, vse do Kitajske.

► Da smo znotraj Evropske unije doživeli selitev delovnih mest, je res, toda ...

... Siemens se je preselil na Kitajsko.

► ... čeprav se je Siemens preselil na Kitajsko, v Nemčiji ta trenutek primanjkuje delovne sile. Nemčija išče delovna mesta v tujini, zato kakršnokoli pomanjkanje delovnih mest in selitev proti vzhodnemu delu Evrope ni dolgoročno stanje. Ravno nasprotno. Vse večja veljava, ki jo dobivajo trgi, odvisni od premišljeno narejenih izdelkov, za katere ni bilo porabljeno veliko energije, so dobra priložnost za Evropsko unijo. Kitajska, Indija in Latinska Amerika potrebujejo energetske varčne rešitve in izdelke. Ta tehnologija pa obstaja predvsem v Evropi. V povezavi z vzdržno razvojno politiko, raziskavami in industrijskimi rešitvami lahko Evropa svoje težave z brezposelnostjo zelo elegantno reši.

A v tej mednarodni tekmi sedaj še vedno vodijo ZDA s svojimi pogosto »energijsko« potratnimi rešitvami. Imajo dežele z nesocialnim modelom konkurenčno prednost, so zaradi tega evropski izdelki predragi?

► Moram reči, da sem nad tem vašim vprašanjem zelo presenečen. ZDA imajo nižjo gospodarsko rast kot Evropa, ZDA imajo višjo brezposelnost, kot jo ima Evropa, in ZDA so s svojim nepremičninskim trgom glavni krivec za krizo, v kateri smo se sedaj znašli. Tukaj konkurenčne prednosti ne vidim.

Dan za dnem pa beremo, kako hitro v ZDA nastajajo nova delovna mesta.

► V Evropi tudi. Le da imamo v Evropi več neravnotežja in večjih razlik med posameznimi državami. Nekatere države kipijo od razvoja in pokajo od rasti, druge so se znašle v krizi. Iz tega ne moremo sklepati, da so ZDA boljše od Evrope. To se mi zdi napačno. Evropski socialni model, kjer obstaja zdravstveno zavarovanje za ljudi, kjer obstaja pokojninsko zavarovanje za ljudi, kjer obstaja zavarovanje pred brezposelnostjo, kjer so številna druga življenjska tveganja razmeroma dobro zavarovana, ta model, moram poudariti, mi je veliko bolj simpatičen kot ameriški model. Tam ima predsednik proti sebi sovražni kongres, ki

ga označuje za komunista, ker si je dovolil vpeljati vsaj neko minimalno zdravstveno zavarovanje. Če vam je ta model bolj simpatičen, vam želim vso srečo. Meni ni.

Ampak Evropa je sama v zadnjih 25 letih, po koncu socializma, ta socialdemokratski model korak za korakom razgrajevala.

► Ne, se ne strinjam. Nasprotno, socialni model države, v katerem vsi ljudje vplačujejo v skupne blagajne in tako povečujejo splošno varnost, je potreben bolj kot kadarkoli prej v zgodovini. In v prihajajočih volilnih bojih v državah Evropske unije bo to eno od glavnih vprašanj. Bomo socialno državo pod pritiskom razgradili ali jo zavarovali? Ta odločitev je sedaj že na dnevnem redu v številnih državah, tudi pri vas. Pa v Franciji. O tem so razpravljali na Danskem, delno tudi v Nemčiji, le da je v Nemčiji vrednota socialne države nesporna in se tudi konservativci ne sprašujejo o njej. Edini, ki so v Nemčiji dvomili o socialni državi, so bili liberalci. Ti so sedaj padli s 15 odstotkov javne podpore na dva odstotka.

Glavni argument, ki ga poslušamo v Sloveniji, je, da je socialna država draga. Če ni že kar ostanek komunističnega razmišljanja.

► Socialna država je levi projekt in ni projekt komunizma. Moje razumevanje leveice vključuje strpnost, spoštovanje in svobodo. Komunistični režimi pa so bili nestrpni, niso imeli spoštovanja do svojih državljanov in ti v njih niso bili svobodni. Zato niso bili levica. Evropska levica, torej socialdemokratska levica v Evropi, se mora boriti za to, da bo njen program za več socialne pravičnosti spet pridobil javno podporo; s komunizmom to nima nobene zveze. Cena socialne države pa je v resnici minimalna, res majhna v primerjavi s stotinami milijard, celo z več tisoč milijardami evrov, ki smo jih morali porabiti za zavarovanje bančnega sistema. Če govorite o tem, kaj je drago, je bilo v Evropi vedno drago reševati banke. Ne pa socialnega sistema.

Saj ste tudi vi podpirali reševanje bančnega sektorja. Če bi pustili, da banke propadejo, bi to verjetno prizadelo predvsem vaše banke, v Nemčiji in Franciji.

► Težava je v tem, da smo v Evropi med letoma 2007 in 2009 z ogromnimi sredstvi reševali banke na Irskem, v Španiji in na Portugalskem, ker bi njihov bankrot v obliki, kot je grozil leta 2008, ogrozil

Še ko sem bil šef stranke je moj urad redno sodeloval z Jankovićevo stranko, le da tega ne smem preveč javno povedati, ker bi Borut Pahor padel v nezavest.

premoženje številnih malih varčevalcev. Potem ko smo to naredili, pa je bilo verjetno logično, da ne dovolimo z bankrotom Grčije sprožiti novega učinka domin. Ker sem socialdemokrat, sem bil pri tem, moram priznati, v precej težkem položaju. Gre za to, da želiš zavarovati tisoče malih ljudi, družine, ki imajo privarčevanih 1000, morda 5000 evrov na računu, veš pa, da boš s tem zavaroval tudi velike špekulante.

No, bilo bi logično, če bi Evropa hkrati s tem napovedala tudi boj tem špekulantom.

► Zaradi prevelike in premočne večine konservativno-liberalnih vlad nam vse do danes špekulantstva v Evropski uniji ni uspelo bolje regulirati. Posledica je ... Za primer bom vzel banko v Veliki Britaniji, kot je *Royal Bank of Scotland*, ki so jo sanirali z velikimi sredstvi britanskih davkoplačevalcev. V tej banki si sedaj menedžerji izplačujejo milijardne nagrade. Evropska unija bi med drugim morala napisati tudi smernice za omejitev nagrajevanja menedžerjev, s katerimi bi izplačila nagrad menedžerjem časovno ločili od špekulacij. Denimo tako, da bi neki menedžer za svoje poteze nagrado zahteval šele čez pet let. Že leta in leta predlagamo takšno ureditev, a vsi predlogi propadejo. Ne zaradi evropske socialdemokracije, ampak zaradi konservativne in liberalne politike.

Pravite, da mali človek ne sme plačati računa za krizo. Kaj pa vprašanje davčnih oaz? Denar grških bogatašev se je denimo umaknil na Ciper, že kar tretjina svetovnega BDP-ja je v davčnih oazah. Zakaj se Evropska unija ne bori proti njim?

► Tega vprašanja ne smete postaviti predsedniku Evropskega parlamenta. Strinjam se z zahtevo, ampak to vprašanje morate postaviti tistim, ki skrbijo in so odgovorni za to, da Evropska unija dovoljuje, da davčne oaze obstajajo, in ne nastopa proti njim enotno. To lahko recimo vprašate vse te izjemno prijazne predsednike vlad, kot sta Angela Merkel in Nicolas Sarkozy. Res vam to predlagam.

Kakšen interes imata Merklova in Sarkozy?

► Če bi Evropska unija res hotela, potem bi davčne oaze zaprli. Gotovo znotraj unije. Manjka nam samo volje in skupne evropske davčne politike. Sam zato nasprotujem temu, da Nemčija sklene bilateralno davčno pogodbo s Švico. Še

kratkorочно takšna pogodba ni smiselna. Evropska unija kot celota bi te sporazume morala skleniti s Švico, z Liechtensteinom, Mavricijem, s Kajmanskimi otoki, Singapurjem ...

V Sloveniji se je na zadnjih volitvah zgodil večji premik na levi. Na prizorišče je prišel nov politik, ki pa so mu mnogi očitali, da nima ne izkušenj ne mednarodnih povezav. In da zato ni najprimernejši za predsednika vlade. Kako pomembne so v resnici te povezave?

► Seveda poznam gospoda Jankovića, ki je sedaj spet postal župan Ljubljane. Vsak politik v Evropi, ki prevzame vlado ali ki želi postati predsednik vlade, potrebuje evropske stike in mreže. Drugače sploh ne gre. Ko postaneš predsednik slovenske vlade, postaneš tudi član Sveta EU. Osebnost tam sedi. A trditev, da Janković nima mednarodnih političnih poznanstev in zvez, sploh ne drži. Še ko sem bil šef stranke, je moj urad redno sodeloval z Jankovićevo stranko, le da tega ne smem preveč javno govoriti, ker bi Borut Pahor padel v nezavest (smeh). Da imamo z Jankovićem stike, je seveda popolnoma jasno.

V času slovenskega predsedovanja Evropski uniji ste sodelovali tudi z Janezom Janšo?

► Ja, Janša je bil, ko je bil predsednik Sveta EU, v ugodnem položaju, saj je bil znotraj Slovenije dosežen dogovor z opozicijo, torej z mojim kolegom Borutom Pahorjem, glede sodelovanja pri vseh evropskih vprašanjih. Pahor je tedaj kot vodja opozicije seveda vlado podpiral, zaradi česar je bilo tudi meni, ki sem bil vodja stranke, lažje delati z Janšo, ki je užival podporo Socialnih demokratov. Slovensko predsedovanje cenim predvsem zaradi izjemno dobro organiziranega vrha Evropska unija-Latinska Amerika. Želel bi si, da bi več politikov spoznalo, kako je Slovenija to tedaj izpegljala. Zaradi tistega vrha sta Latinska Amerika in Evropska unija dobili velike, obojestranske razloge za sodelovanje na vseh področjih, od varovanja deževnega pragozda naprej. Janša je bil tedaj eden izmed redkih, s katerimi sem lahko o tem odkrito razpravljal, kar mu štejem v dobro. V številnih drugih točkah pa se seveda samo po sebi razume, da ni ujemanja.

Je prav, da gospa Merkel na naših volitvah javno podpre stranko Janeza Janše, ali to že meji na vmešavanje v notranjo politiko?

► V tem ne vidim težave, v Evropi smo vsi skupaj, živimo na isti celini, in tudi to, da je Merklova sedaj podprla Nicolasa Sarkozyja, se mi ne zdi sporna poteza. Gospod Janša in gospa Merkel seveda sedita skupaj v isti, Evropski ljudski stranki, zato je logično, da se podpirata, saj izvajata podobno politiko. Tako, kot se tudi mi, socialni demokrati, medsebojno podpiramo.

V Sloveniji se zmerjamo s komunisti, v Nemčiji s fašisti. Vam so kar pogosto očitali, da ste fašist. Berlusconi je predlagal, da postane te vodja koncentracijskega taborišča, angleški poslanec je ob vas vzklikal fašistična gesla. Zakaj menite, da se to dogaja?

► Mislim, da gre v teh primerih za poskus diskreditacije, ko ti zmanjka argumentov. Ker kdor se z menoj vsebinsko ne zmore kosati, poskuša seveda po motu, da sem tipični Nemec – fašist. V resnici pa mislim, da sem eden najdoslednejših in najbolj trdnih nasprotnikov nemških fašistov. Zato so me ti očitki pogosto tudi zelo osebno prizadeli.

Na začetku ste dejali, da bi morali volivci politike soditi po dejanjih in ne po retoriki. Če sedaj pustimo retoriko in pogledamo Evropo od daleč, smo lahko vendarle zaskrbljeni. Kljub vsem ukrepom je videti, da obrobje v Evropski uniji, Grčija, Portugalska, Španija, Irska in tudi Slovenija, plačuje ceno za to, da se centri moči, to sta predvsem Francija in Nemčija, krepijo. Ali ni to klasična slika imperija in ne slika unije?

► Priporočam govor bivšega zveznega kanclerja Helmuta Schmidta, ki je briljantno prišel do odločilne točke pri tem vprašanju. Govoril je o Nemčiji in njeni zgodovini. Zelo jasno je rekel: vedno, ko se na tej celini krepijo centri, obrobje, včasih na vzhodu in drugič na jugu, pa postaja vse šibkejše, se mora center odločiti, kako bo svojo moč uporabil. Ali tako, da bo državam na obrobju vsilil svojo voljo. Ali pa tako, da bo svojo moč uporabil, da bo obrobje okrepil. Prav pred tem vprašanjem sedaj stoji Nemčija znotraj Evropske unije. To je sedaj odločilno vprašanje. In mislim, da so se vsaj Nemci odločili za Evropo in za krepitev držav na obrobju.

Evroskepticizem ne raste?

► Raste že, a je Nemčija s svojimi jasnimi odgovori, sedaj tudi z dokapitalizacijo sklada za stabilizacijo z 250 milijardami evrov, jasno sporočila, v katero smer je treba iti. x

Agenda del Sol

Italija, Španija, Portugalska in Grčija so zapečateni v tesnem prijemu upnikov

Pišejo: Fiona Ehlers, Julia Amalia Heyer, Christoph Pauly,
Daniel Steinvorth, Helene Zuber

Južnoevropske države, ki jih pesti kriza, nameravajo prevetrili svoje trge delovne sile, ker so visoko zadolžene in niso več konkurenčne. Ponokod se pri tem zgledujejo po reformni politiki Gerharda Schröderja, drugod jo imajo bolj za svarilo.

Drobna Assunta Linza, stara 33 let, in njen oče Giovanni, sivolas in čokat mož, sedita na kavču v severnem predmestju Rima. Assunta je staro katoliško ime, ki ga je izbral oče, pomeni pa vnebovzetje Matere božje oziroma tisto, ki so jo vzeli. »*Moje ime je šala,*« pravi Assunta, saj je nihče noče vzeti v službo, in se utrujeno nasmehne.

V rokah ima pismo, s katerim je od tistega jutra njen status tudi uraden. Zdaj je brezposelna in od junija ne bo več upravičena niti do državne podpore.

Bilo je sredi aprila, na televiziji so bila poročila, borzni posredniki v Milanu so osupli obsedeli pred zasloni, saj je pribitek zaradi tveganja za italijanske državne obveznice narasel na 5,6 odstotka. Tako visok ni bil vse od božiča. Na kavču pa sta sedela oče in hči, ki sta bila obraza te krize.

Ko je Assunta Linza pred petimi leti podpisala svojo prvo pogodbo za nedoločen čas, je od sreče jokala. Študirala je psihologijo, diplomirala, zatem pa več let delala na črno in opravila več kot deset praks. Nato so jo končno zaposlili v klicnem centru, kjer je strankam nekega italijanskega energetskega koncerna smela razlagati, kako razčleniti račun za plin in elektriko.

Na mesec je zaslužila 850 evrov, to je bilo garaško delo, ki ni bilo prav nič povezano s psihologijo, vendar je vsaj imela stalno službo – dokler se klicni center pred dvema letoma ni začel seliti v Albanijo. Do junija bo Assunta dobivala 600 evrov iz državne blagajne, nato pa bo spet odvisna od očeta Giovanniija.

Ta je 23 let delal kot električar pri državnih železnicah, dokler se ni leta 1994 upokojil. Takrat je bil star 42 let in naj bi naredil prostor za mlade naslednike. Dobil je precejšnjo odpravnino in pokojnino do konca življenja v višini 1200 evrov na mesec. To je več, kot je kadarkoli zaslužila njegova hči, pa je sin kalabrijskega kmeta naredil le osnovno šolo in očetu pomagal pri delu na polju.

Na evropskem jugu, ki ga pesti kriza, je nešteto zgodb, podobnih zgodbi Assunte in Giovanniija Linza, in te zgodbe niso značilne le za Italijo. Najdemo jih v vseh državah, v katerih so se gospodarske elite, sindikati in predvsem politiki do nedavnega vedli, kot da bo globalizacija preprosto zaobšla njihovo državo.

Šele evrska kriza je razblinila to utvaro in države, kot so Italija, Španija, Portugalska in Grčija, so zdaj zapečateni v tesnem prijemu upnikov ter zato prisiljene zmanjšati javno porabo. To je za mnoge največji politični in družbeni rez v več desetletjih.

Te države so že pred sedanjo krizo imele težave s konkurenčnostjo. Za izvozno ofenzivo Kitajske in novo konkurenco iz vzhodne Evrope se jim tako dolgo ni bilo treba zmanjšati le zato, ker je cvetel njihov notranji trg, saj so dobivale zajetne subvencije iz Bruslja, in zaradi evra. S skupno valuto so obrestne mere v Španiji in Grčiji upadle na zgodovinsko nizko raven, to pa je spodbudilo najemanje posojil. Nenadoma so bili gradnja hiše, nakup avta in velikodušnost države tako poceni kot še nikoli.

Tako so tisti, ki so v južni Evropi imeli službo, lahko proslavljali, realne plače so se zelo zvišale, v Nemčiji pa so stagnirale. Gerhard Schröder je takrat začel svojo politiko agende 2010 in reformo trga delovne sile, s katerima je sprožil preobrazbo socialne države, kakršna bi zdaj lahko čakala tudi države na jugu.

Italija: Rim/Foto: Profimedia



Za Assunta Linza, italijansko psihologinjo, je okosteneli trg dela neugoden. A tudi ona nasprotuje odpravi določila, brez katerega ne bi dobila nadomestila 600 evrov na mesec.



Schröderjeve reforme trga delovne sile so še vedno sporne: podpora za brezposelne in socialna pomoč sta združeni, dolgoročno brezposelni so se morali sprijazniti z občutnim krčenjem pomoči, zaposlenost za določen čas je liberalizirana in začeli so uvajati malo delo in službe za krajši delovni čas. Podpora je bila pogojna – brezposelni so morali sprejeti tudi slabo plačana delovna mesta.

Danes ima v Nemčiji delo 41 milijonov ljudi – toliko kot še nikoli, kar je zapoznelelo zadoščenje za Schröderja. Druga, manj sijajna plat medalje je, da je kar 23 odstotkov

delovnih mest slabo plačanih in da so se realne plače v preteklih 11 letih znižale za tri odstotke.

V južnoevropskih državah v letih pred krizo ni bilo posebnih pogojev, nasprotno. Razcvet je poskrbel za rast plač – predvsem pa za to, da se togi zakoni na trgu delovne sile niso popolnoma nič spremenili.

Tako je na evropskem jugu vse do danes preživela dejanska prepoved odpovedi delovnega mesta, ki je koristila predvsem posameznikom, ne pa družbi kot celoti. Nihče ni hotel sprejeti neprijetne resnice, da delodajalci delovna mesta odpirajo le, če v

kriznih časih sodelavce lahko tudi odpustijo. Tako kot v Italiji.

Zaposlitev za nedoločen čas in zavarovanost pred odpovedjo sta v 'bel paese' še danes tako rekoč svetinji. Sta socialistični ostanek iz sedemdesetih let. Z italijanskim tabujem, liberalizacijo trga delovne sile, se je skušalo spoprijeti več levih in desnih vlad, vendar so morale vedno popustiti zaradi protestov množic.

Pravno varstvo pred odpovedjo je določeno v 18. členu zakona o delovnih razmerjih, ki je že leta simbol boja med delodajalci in sindikati.

Leta 1999 in 2002 so pripadniki teroristične skupine Nove rdeče brigade ustrelili dva vladna svetovalca in zagovornika reform trga delovne sile ter zagrozili: »Kdor se dotakne 18. člena, je mrtev.« Elsa Fornero, nova ministrica za socialne zadeve in delo, ima šest osebnih stražarjev, odkar je januarja prejela pismo z bombo in so opazili demonstrante z napisi na majicah »Fornero al cimitero«, Fornerovo na pokopališče.

Italijanski premier Mario Monti je hotel ublažiti 18. člen, da bi omogočil večjo prožnost. Podjetjem z več kot 15 zaposlenimi naj bi omogočili, da ljudi s pogodbami za nedoločen čas odpustijo iz ekonomskih razlogov, ne da bi delovno sodišče še po več letih lahko ukazalo vnovično zaposlitev in odpravnino v višini do 27 mesečnih plač. Tako naj bi odpravili kruto alternativo, ki je nihče ne uteleša nazorneje kot prav Assunta in njen oče Giovanni – zavarovani stari zaposleni proti mladim obupancem.

A tako kot predhodniki je tudi Monti popustil. Novi osnutek zakona, ki ga je predstavil tik pred velikonočnimi prazniki, ostaja pri tem, da je še vedno mogoča vnovična zaposlitev po sodni odločbi. Tako Montijeva reformna politika ni obsežen poseg kot agenda 2010, ki jo marsikdo v Italiji zelo občuduje, temveč kompromis, zaradi katerega se bodo še dolgo kresala mnenja.

Ceno za to bodo verjetno spet plačali mladi. Ker odpoved dolgoletnim sodelavcem ne bo mogoča oziroma bo zelo draga, bodo mladi dobivali pogodbe le za določen čas.

Tako brezposelnost med mladimi ogroža celotno generacijo. Enako je na Portugalskem.

Ko se Nidia Cruz v revni četrti Odivelas na robu Lizbone pogovarja z dekletki, ki so jih pretepli partnerji, jih spodbuja, naj vzamejo prihodnost v svoje roke. Pravi, da morajo »prispevati svoj delež za domovino«, da bi se lahko počutile koristne.

To iz ust ambiciozne mlade ženske, ki se še sama komajda počuti doma v svoji domovini, zveni kljubovalno. Cruzova je izgubila delo v nekem španskem podjetju, ki je zaradi krize moralo v stečaj, pridružila se je brezposelnim in prejemale socialno pomoč. Končno ji je štipendija EU za nadaljnje izobraževanje pomagala, da je končala trgovsko šolo.

Odtlej pošilja prošnje povsod, kamor le more, vendar zavodi za zaposlovanje na Portugalskem ne pomagajo, temveč zgolj evidentirajo vse večjo množico brezposelnih, pove zagrenjeno. Zdaj razmišlja, da bi odšla v tujino, in sicer v Angolo, ki je bila nekdanja portugalska kolonija, danes pa je ena od cvetočih afriških držav – tam se je Cruzova tudi rodila.

Portugalska, ena najrevnejših držav na evrskem območju, je na dnu in veliko

prebivalcev se počuti, kot bi tudi sami živeli v koloniji. Lani je morala vlada za pomoč prositi Evropsko unijo, da bi lahko poravnala obveznosti. A odobritev 78-milijardnega posojila je povezana s strogimi varčevalnimi ukrepi in strukturnimi reformami, katerih uresničevanje nadzoruje trojka EU, Mednarodni denarni sklad in centralna banka EU. »Portugalci sploh niso razumeli, kaj jih čaka,«

Danes ima v Nemčiji delo 41 milijonov ljudi – toliko kot še nikoli. Druga, manj sijajna plat medalje je, da je kar 23 odstotkov delovnih mest slabo plačanih.

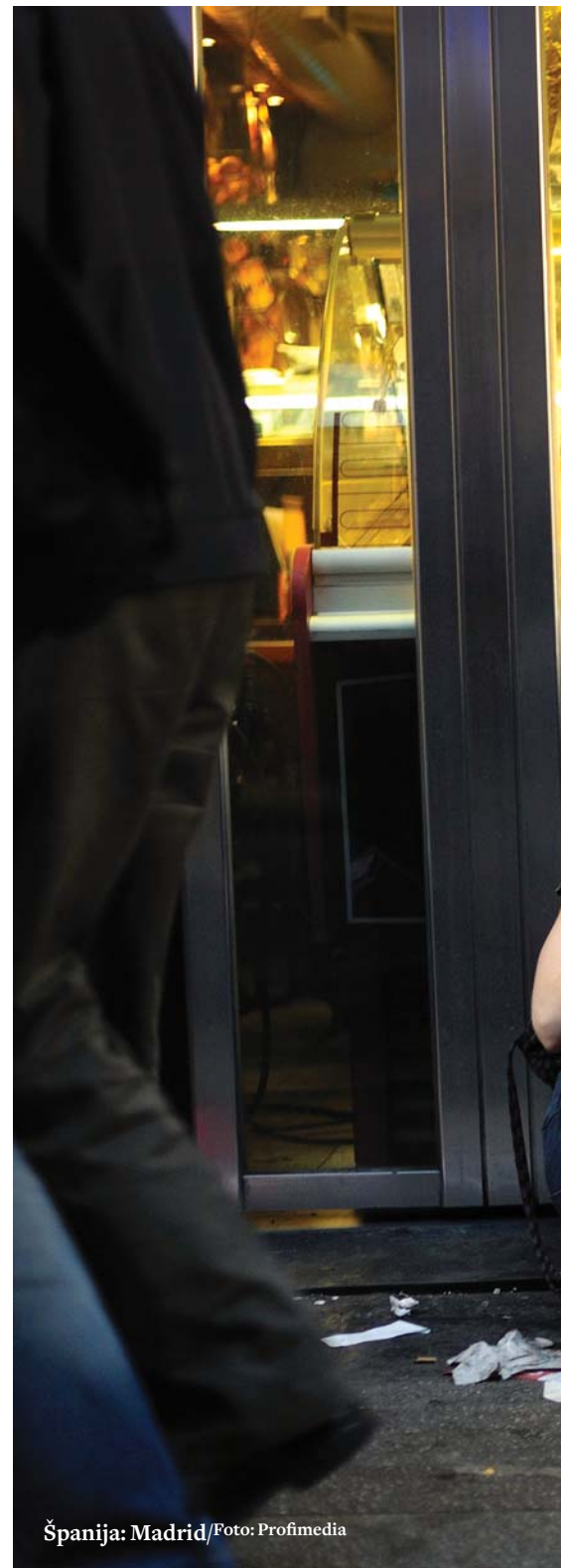
pravi predsednik nadzornega odbora v nekem združenju podjetij.

Finančna kriza in recesija sta povečali pritisk države, da je treba varčevati. Vlada pravi, da se bo gospodarstvo letos skrčilo za več kot tri odstotke, to pa je največ po koncu diktature leta 1974.

Portugalski resnično ni nikoli uspelo, da bi zgradila trdno gospodarstvo. Ko so leta 2000 padle trgovinske ovire s Kitajsko, tamkajšnja vodilna tekstilna in čevljarstva industrija ni bila več konkurenčna. S širitvijo EU proti vzhodu se je veliko mednarodnih koncernov preselilo. Zasebna gospodinjstva so se poleg tega visoko zadolžila zaradi poceni posojil.

Zato je konservativna vlada Pedra Passosa Coelha predvsem skušala povečati produktivnost: marca je odpravila štiri praznike in tri dneve dopusta, poleg tega se je odločila za uvedbo tako imenovanih skladov ur, kakršni so običajni tudi v Nemčiji: v obdobjih z veliko naročili lahko delavec dela do 50 ur na teden, v mesecih, ko je dela manj, pa gre lahko prej domov. Če podjetje služe z izgubo, je omogočeno lažje odpuščanje. Tudi dosedanje dvoletno nadomestilo za brezposelnost v višini 70 odstotkov plače bodo novembra korenito omejili – po nemškem zgledu.

Za zdaj skoraj ni podjetij, ki bi med krizo vlagala. Vendar ukrepi, s katerimi soglašata tudi socialistična opozicija, predsednika Evropske investicijske banke Wernerja Hoyerja pomirjajo: »Razmere na Portugalskem so občutno drugačne kot v Grčiji.« A Nidia Cruz bo morda že v tujini, še preden si bo gospodarstvo spet opomoglo.



Španija: Madrid/Foto: Profimedia

Še bolj dramatične so razmere na trgu delovne sile pri sosedni Španiji. S skoraj 24 odstotki je država na vrhu lestvice brezposelnosti v Evropi. Razlog je predvsem kriza pri nepremičninah, to je veja, ki je državi najprej pomagala k sanjski rasti, nato pa k morastemu strmoglavljenju: ker je Španija od prve ure v evrski navezi, so se obresti za hipotekarna posojila na začetku zadnjega



desetletja spustile rekordno nizko. Celo delavci so si lahko privoščili nakup hiše in otrokom podarili stanovanje – vse na posojilo.

Do leta 2008 je bilo na trgu ponujenih okoli 800 tisoč stanovanj na leto. Tak razcvet so Španci lahko obvladali le tako, da so v deželo povabili milijone priseljencev. To so bili bogati časi za ljudi, kot je Jose Ignacio Recoder, ki je do nedavnega vodil družinsko

podjetje za izdelavo rezalnih strojev in orodja. Še leta 2006 je bilo pri njem zaposlenih 60 ljudi in imel je 12 milijonov evrov prometa.

Z nepremičninsko krizo se je gradbeništvo zlomilo; Recoder je moral odpustiti kar 45 ljudi in izplačati za 2,8 milijona evrov odpravnin. To je Madridčana tako zelo prizadelo, da je šel v pokoj. Danes za preživetje

podjetja skrbita njegov najmlajši brat in najstarejši sin.

V Španiji so med krizo delo najprej izgubili neizobraženi, nato delavci za določen čas. Kdor je imel pogodbo za nedoločen čas in so ga odpustili, je dobil odpravnino – to je bila poldruga plača za vsako leto zaposlitve do zgornje meje 42 mesecev, kar je ostanek iz Francovih časov.

Posledica: služb za nedoločen čas še nikoli ni bilo tako malo, saj je kar 93 odstotkov pogodb sklenjenih za določen čas. Vlada premiera Mariana Rajoja je 12. februarja sprejela obsežno reformo trga delovne sile, da bi mala podjetja sploh lahko še kdaj zaposlovala na novo.

V skladu s to reformo podjetja v hudih časih brez vmešavanja sindikata lahko znižajo plače in odpravnine, spreminjajo delovni čas in celo odpuščajo. Dokazati morajo zgolj, da so tri četrtletja zapored imela izgubo. Delojemalcu takrat ostane le še delovno sodišče.

Tudi španski premier se zaveda, da bo ljudi brez dela v prihodnjih mesecih še več. Rajoy vnaprej svari, da leto 2012 ne bo dobro. Računa, da bo četa brezposelnih do konca desetletja narasla na šest milijonov ljudi.

Strokovnjaki se bojijo, da bo španska delovna sodišča preplaval val tožb. Čeprav niso usposobljena za presojanje bilanc, se bodo prav na tej podlagi morala odločiti, ali naj odločijo v prid delodajalca ali delojemalca. Ali se bodo zaradi teh ukrepov začela odpirati delovna mesta, je nemogoče napovedati.

Tudi v Grčiji bo na obzorju še nekaj časa oblačno in le redki znajo to ubesediti tako zagrenjeno kot začasni premier Lukas Papademos. »Nekaj bomo morali dati, da ne bomo vsega izgubili,« je resignirano povedal predsednik vlade, preden so ga januarja obiskali predstavniki EU, Mednarodnega denarnega sklada in centralne banke EU. Spet naj bi šlo za strukturne reforme oziroma, natančneje, za spremembe na trgu delovne sile, ki jih zahteva trojka.

V Grčiji zato načrtujejo, da bodo odpravili izredna izplačila in postopno prehodno opustili zviševanje plač glede na delovno dobo. Znižanje minimalne plače na 585 evrov je že potrjeno.

Odprtje grškega trga delovne sile je le eno od številnih delovišč, na katerih gara vlada. Največje delovišče je sama država in njena neučinkovita uprava. Ta je z nepregledno zakonodajo in predpisi, ki niso jasni niti strokovnjakom, ohromila vso državo.

Trg delovne sile poleg tega dušijo zapleteni predpisi in tudi zaradi njih je država že peto leto v recesiji. Ob sedanjih 21-odstotni brezposelnosti so občutna znižanja plač le preprost varčevalni ukrep, da bi v državno blagajno hitro pritekla denar.

Med strukturne reforme v Grčiji sodi tudi liberalizacija doslej zaprtih poklicnih cehov, kot so cehi taksistov, odvetnikov in lekarnarjev. Vlada je s približno 30 osnutki zakonov že poskusila razvozlati interesne mreže, ki so se pletle desetletja – vendar je s tem brcnila v temo. »Zaradi mene licence lahko delijo brezplačno,« pravi taksist Atanasios Trakalas. S tem se ne bo spremenilo nič, trg je prenasičen. V Atenah je okoli 14 tisoč



Portugalska: Lizbona/Foto: Profimedia

taksistov, pred nekaj leti jih je bilo 8000.

Odkar imajo ljudje vse manj denarja, gredo raje peš ali s podzemno železnico. Prej je Trakalas poleti zaslužil do 6000 evrov na mesec, zdaj največ 1500. Liberalizacija njegove panoge naj bi bila čisto politično metanje peska v oči. »Raje se pogovarjamo o nogometu,« pravi Trakalas. Na parlamentarnih volitvah 6. maja bo svoj glas dal skrajni desnici, »iz protesta«.

Grčija je v preteklih desetletjih žive la nad svojimi zmognostmi, kar se tiče plač. Glede na gospodarski učinek bi morale biti te nizke – visoke plače so financirali s posojili.

V Španiji so med krizo delo najprej izgubili neizobraženi, nato delavci za določen čas.



Kljub vsemu je korenita varčevalna diktatura trojke premalo, da bi se končala grška tragedija, saj ukrepov za spodbujanje gospodarske rasti doslej skoraj niso omenjali.

Po južni Evropi straši prikazen – ali pa je nemara dobri duh? »Evropa,« pridiga nemška kanclerka Angela Merkel, »lahko v mednarodni konkurenci z vzpenjajočimi se silami, kot sta Kitajska in Brazilija, preživi le, če bo tako konkurenčna kot Nemčija.« A kanclerka, ki želi uvesti za te čase razkošna davčna darila, kot je starševski dodatek, ni ravno pravi zgled. Zadolžene države so zato pozornejše na reformno politiko njenega predhodnika Gerharda Schröderja.

Toda kaj natančno bi se lahko naučili od Nemcev? Togh predpisov glede odpuščanja, kakršni dušijo številna majhna podjetja v južni Evropi, v Nemčiji niso nikoli poznali.

Šele po krizi bo jasno, ali so reforme dovolj obsežne in bodo podjetjem pomagale odpirati nova delovna mesta. Jasno ni niti, kje naj bi se ta mesta odpirala. Industrijski temelj, na katerega se opira nemška gospodarska rast, je na jugu celine namreč očitno šibkejši.

Jasno je le, da bodo južnoevropske države morale postopno omejiti socialno državo, ker je preprosto ne morejo več financirati.

Treba je računati na upor. Za Assunto Linza, italijansko psihologinjo, je okosteneli trg delovne sile v njeni domovini neugoden. Vendar tudi ona nasprotuje odpravi spornega 18. člena, brez katerega ne bi dobila časovno omejenega nadomestila v višini 600 evrov na mesec.

Pred kratkim je z očetom demonstrirala na Beneškem trgu v Rimu. Assunta ve, da se pravi boj začne šele z naslednjo generacijo. »V Italiji je družina socialna država. Oče mi pomaga. Vprašanje je le, kdo bo podpiral moje otroke.« x



»Nemški finančni minister si lahko skoraj brezplačno izposoja denar in ga nato za nekajodstotne obresti posodi nam. Nemčija je v preteklih dveh letih z nami zaslužila okoli 400 milijonov evrov.«

EVANGELOS VENIZELOS

grški finančni minister

Predsednik stranke Pasok Evangelos Venizelos zavrača mnenje, da njegove države ni

mogoče reformirati. Hvali Wolfganga Schäubleja in pojasnjuje, kako Berlin služi z atensko dolžniško krizo.

Gospod Venizelos, ko ste lani s položaja obrambnega ministra prišli na položaj finančnega ministra, ste rekli: »Zdaj bom začel pravo vojno.« Je te vojne že konec?

► Ne, sprejet je drugi svezenj reševalnih ukrepov za našo državo, odpis dolgov je bil uspešen. To ni le plod mojih osebnih prizadevanj, temveč dosežek vseh mojih kolegov na evrskem območju, predstavnikov centralne banke Evropske unije in Mednarodnega denarnega sklada. Okviri so postavljeni, vendar igre še zdaleč ni konec. Pred nami je dolga in naporna pot.

Že desetletja ste dejavni v politiki in ste se pravkar dali izvoliti za predsednika socialistov. Zdaj bi radi postali premier, ki bi utelešal nov začetek za Grčijo. Se vam zdi, da ste se prav odločili?

► V grškem parlamentu sem šele 18 let. Kandidat konservativcev, moj tekmeč Antonis

Pišeta: Sven Böll, Julia Amalia

Foto: Profimedia

Samaras, je v parlamentu že od konca sedemdesetih let.

Družina nekdanjega premiera Georgeja Papandreuja je več desetletij imela glavno besedo

v vaši stranki. Bo tako imenovana Papandreujeva stranka zdaj postala Venizelosova?

► Ne, ne sodim k nobeni od političnih dinastij. Sem predsednik socialistov, a stranka ni moja lastnina.

Kakšni so vaši načrti za Grčijo? Kje bo vaša domovina čez deset let?

► Rad bi, da bi moja država spet sama odločala o svoji prihodnosti – in da ne bi bila več finančno odvisna od drugih. V ta namen moramo spremeniti pravila vse države in družbe. Projekt je zelo velikopotezen: žrtvovati se moramo, vendar ne smemo zapasti v brezup. Prvi korak so volitve.

Uveljavljenim strankam na volitvah grozi polom. Na zadnjih volitvah oktobra 2009 so socialisti in konservativci skupaj dobili skoraj 90 odstotkov glasov. Po sedanjih raziskavah javnega mnenja bi jih zdaj skupaj zbrali le slabih 40 odstotkov. Pomeni to konec prevlade teh dveh strank, značilne za zadnja štiri desetletja?

► Socialisti imamo še nekaj tednov časa, da ljudem pojasnimo, kakšen je naš obsežni predlog,



Grčija je srednje velika država v Evropi in naši dolgovi pomenijo le poldrugi odstotek obveznosti vseh držav članic evrskega območja.

kako državo popeljati nazaj v urejene razmere – in smo edini, ki smo pripravili tak predlog.

Trenutno se zdi, da Grki nočejo rešitve niti od vas niti od gospoda Samarasa. Potrditev svežnja pomoči je predvsem vas stala precej naklonjenosti.

► Država potrebuje nekoga z izkušnjami in odločnostjo za sprejemanje zahtevnih odločitev. Poleg vseh milijard gre tudi za to, da si Grčija povrne dobro ime.

Pretekli meseci so dali polet predvsem manjšim strankam, ki nasprotujejo posojilni pogodbi. Bo Grčija postala država, ki je ni mogoče voditi?

► Odločili bodo volivci. Država potrebuje odgovorno vlado. Ni treba, da zgolj uresničujemo sklepe partnerjev, temveč lahko razvijemo svoj načrt za prenovo države.

Danes je Grčija predvsem simbol zatona.

► Da, in to moramo čim prej spremeniti. Rad bi, da bi naša domovina spet pomenila upanje, verodostojnost in profesionalnost.

Vas žalosti načeti ugled domovine?

► Seveda. Vendar nismo največje krizno žarišče.

Kako prosim?

► Grčija je srednje velika država v Evropi in naši dolgovi pomenijo le poldrugi odstotek obveznosti vseh držav članic evrskega območja.

Nemški finančni minister Wolfgang Schäuble se verjetno ne bi strinjal z vami. Ni države, ki bi ga zadnji dve leti zaposlovala toliko kot Grčija.

► Z Wolfgangom Schäublejem sva v teh mesecih postala prijatelja. Oba hočeva zavarovati svoji domovini – in to je seveda privedlo do drugačnih prednostnih nalog. Temu primerno se razlikujejo najina mnenja.

Schäuble je predlagal, da bi prestavili volitve.

► Vsak v EU spoštuje suverenost držav in priprava volitev je stvar nacionalne politike. Za to ne potrebujemo zunanjega pritiska. Velika večina Grkov se strinja, da so reforme nujne in da naj naša država ostane na evrskem območju.

So bili Nemci pri reševanju Grčije preveč neizprosnosti?

► Vsem udeleženi mora biti ves čas jasno, da se sicer pogajamo o številkah in reformah, a da so za njimi vedno tudi ljudje, o katerih prihodnosti se odločamo.

Devet mesecev ste bili finančni minister. Kako ste se počutili, ko ste kot prosilec odpotovali v Bruselj?

► Med prvim srečanjem z evropskimi kolegi

junija 2011 in zadnjim srečanjem prejšnji mesec je zelo dolga, boleča pot: najprej je šlo za to, da sploh poskrbimo za verodostojnost države. Zadnje srečanje je bilo veliko lažje, saj je bilo prestrukturiranje dolgov že opravljeno.

Kljub temu v Nemčiji skoraj ni človeka, ki bi verjel, da je Grčija zdaj rešena.

► Spoštujem nemško javno mnenje, a zame je odločilno poročilo trojke. V njem so očitno bolj realistične domneve kot prej – in v skladu z napovedmi bodo naši dolgovi leta 2020 znašali le še 116 odstotkov našega bruto domačega proizvoda.

Vendar je to še vedno zelo visoka vrednost, saj Grčija v primerjavi z drugimi državami s podobno stopnjo zadolženosti nima konkurenčnega gospodarstva. Ste kljub temu prepričani, da vaša domovina lahko izpolni svoje obveznosti?

► Tako menijo strokovnjaki v trojki.

Ste tudi vi prepričani o tem?

► Osem let je dolgo obdobje. Do leta 2020 se lahko zgodi marsikaj, česar danes sploh ne pričakujemo. Ko se bo Grčija spet pobrala, se lahko začne živahen razvoj.

Nove državne obveznice, ki jih je Grčija izdala po prestrukturiranju dolga, so že izgubile precej vrednosti.

► Trgi imajo zelo kratek spomin. To se lahko hitro spremeni.

V nekaj letih bo okoli 80 odstotkov grških dolgov v rokah javnih upnic, kot so centralna banka EU in evrske države. Bodo vse upnice dobile denar nazaj?

► Seveda. Nemški davkoplačevalec pa bo imel dobiček od dobre naložbe nemške vlade.

Menite torej, da bi Nemci morali biti veseli, ker njihova vlada sme pomagati Grčiji? Resno mislite?

► Da. Nemški finančni minister si lahko skoraj brezplačno izposoja denar in ga nato za nekajodstotne obresti posodi nam. Nemčija je v preteklih dveh letih z nami zaslužila okoli 400 milijonov evrov.

Grčija se namerava leta 2015 spet refinancirati na finančnih trgih. Je to realističen urnik?

► Imamo zavezo vseh držav z evrom, da bomo nujno potrebno podporo dobivali, dokler nam ne bo spet dostopen zasebni denar.

Zakaj je Grčiji tako težko uresničevati reforme, ki jih zahteva trojka?

► Imeli smo premalo časa. V zadnjih dveh letih je bilo veliko dela. Od povsod so



Sem član socialistične stranke, večina vlad v evropskih državah pa je konservativna. Sprijazniti se moram z njihovimi pogoji – sploh ker je tudi Grčija naredila nekaj napak.

prihajale le slabe novice. Stroške in plače so zniževali, davke pa zviševali. Zato je bilo težko pridobiti ljudi, da so podprli nujne reforme.

Če vam ne bo uspelo doseči najpomembnejših ciljev reforme, tvegate tudi podporo financierjev. Pravzaprav je vlada za leto 2011 napovedovala pet milijard evrov prihodka od privatizacije – dobila pa je le tretjino.

► Program izvajanja privatizacije je treba pospešiti – in to se bo tudi zgodilo. Vendar potrebujemo podporo evropske komisije. Na nekaterih področjih bi vlada rada hitreje reformirala, a so njeni cilji v nasprotju z evropskim pravom. To je resna težava.

Resna težava bo tudi, kako letos s privatizacijo iztržiti celih 11 milijard evrov.

► Napredujemo. Za državno plinsko družbo Depa imamo navsezadnje 17 ponudnikov.

So zahteve trojke pretirane?

► Sem član socialistične stranke, večina vlad v evropskih državah pa je konservativna. Sprijazniti se moram z njihovimi pogoji – sploh ker je tudi Grčija naredila nekaj napak. Vendar je hkrati jasno, da bi bili zdaj že korak dlje, če bi nekaj elementov iz drugega svežnja pomoči, kot so odpis dolgov in nizke obrestne mere, začeli uresničevati že prej.

O svežnju pomoči torej ne boste vnovič začeli pogajanj, če boste postali premier – kar je napovedal vaš konservativni tekmelec Samaras?

► Vsake tri mesece bodo preverjali, ali program deluje. Pripravljeni smo izpolniti zahteve, vendar je te mogoče tudi prilagoditi.

Grčija je že peto leto v recesiji. Varčuje se in gospodarstvo se krči. Ta spirala navzdol lahko spremeni smer le z rastjo. Kako jo spodbuditi?

► Nekateri ljudje imajo resda predsodke glede Grčije, vendar jim bomo dokazali, da nimajo prav.

Vseeno ni dvoma, da se reforme uresničujejo prepočasi. Lani bi bili morali odpustiti 30 tisoč javnih uslužbencev, a jih je odšlo le 7000, večina so se upokojili.

► Hočemo se osredotočiti na strukturne reforme in splošno nižanje plač ter pokojnin. Junija moramo sprejeti srednjeročni finančni načrt in ne izključujem možnosti, da bodo potrebni nadaljnji rezi, sicer ne bomo izpolnili pogojev iz programa pomoči.

Bodo ljudje to lahko sprejeli ali bo v Atenah spet vroče?

► Reforme bodo boleče. Brez podpore ljudi jih ne moremo uresničiti.

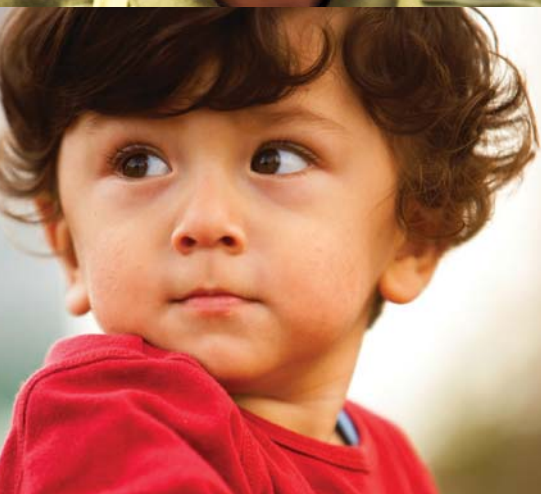
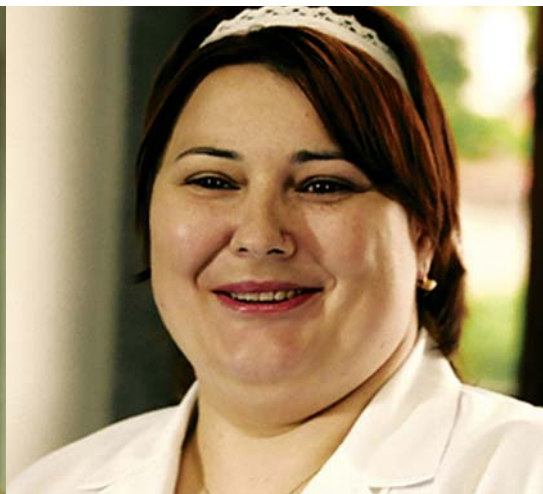
Si lahko zamislite, da bi Grčija nazadnje vseeno zapustila evrsko območje?

► Ne, pravkar smo v ključnem obdobju reševanja naše države. Če ga bomo prestali, se tega kmalu ne bo več treba spraševati.

© Der Spiegel



INVESTICIJSKA ZAVAROVANJA ZA VSE GENERACIJE:
FLEKS, FLEKS ZA MLADE, FLEKS ZA ODRASLE



**FLEKS.
ODGOVOR ZA VSE.**



KER ŽIVLJENJE POTREBUJE VARNOST

 **triglav**

ZAVAROVALNICA TRIGLAV, D.D.

MODRA ŠTEVILKA
080 555 555

arnolavuga

www.triglav.si

Iskanje izgubljene identitete

S sprejemom fiskalnega pakta v letošnjem letu je Evropska unija prvič prestopila rubikon

Evropska integracija je izjemno pomemben dosežek evropskih narodov. Pred ustanovitvijo Evropske gospodarske skupnosti leta 1958 je bila Evropa eno od najbolj krvavih območij sveta. Samo v drugi svetovni vojni je bilo ubitih skoraj 70 milijonov ljudi. Od ustanovitve EGS na ozemlju Evrope (z izjemo vojne v Jugoslaviji) ni bilo več vojn. Evropska integracija je nastala na podlagi zanimivega kompromisa, ki je urejanje skupnega trga prenesel na supranacionalne evropske ustanove, področje socialne politike pa je ostalo v pristojnosti držav članic. Takšna »evropska rešitev nacionalnih držav«, kot je to formulo opisal britanski ekonomski zgodovinar Milward, je iskala kombinacijo ekonomije obsega skupnega trga in ohranitve države blaginje v državah članicah. Ta ustavni kompromis ni bil izrecno spremenjen z nobeno poznejšo spremembo Rimske pogodbe. Enotni evropski akt leta 1987 in Maastrichtska pogodba leta 1993 sta takšno arhitekturo sicer premaknili bolj v smer okrepjenega skupnega trga na račun posameznih socialnih pravic. K takšni redefiniciji odnosa med skupnim trgov in socialnimi pravicami je odločilno pripomoglo sodišče Evropske unije, s sedežem v Luksemburgu, ki je s svojo aktivistično razlago skupnega trga prekoračilo meje ustavnega kompromisa.

S sprejemom fiskalnega pakta v letošnjem letu pa je Evropska unija prvič prestopila rubikon. Dosedanji ustavni kompromis, ki ni dajal prednosti ne skupnemu trgu niti »socialni Evropi«, je nadomestil nov ustavni temelj, ki ima svoje ideološke korenine v nemški teoriji ordoliberalizma, eni od različic neoliberalizma. Fiskalni pakt je sicer podpisalo 25 od 27 držav članic, a paradoksalno je, da je do takšne ustavne transformacije *telosa* evropske integracije prišlo brez potrebne demokratične legitimacije, ki

jo, v sicer okrnjeni obliki, zagotavljajo pravila o sprejemanju odločitev v Evropski uniji. Fiskalni pakt je bil sprejet kot mednarodna pogodba, ki jo sprejmejo vlade suverenih držav, ne da bi pri tem upoštevale siceršnje varovalke, ki jih vsebujejo pravila odločanja v EU. Pakt morajo države podpisnice še ratificirati, kar odpira majhno okno priložnosti, da tudi evropske državljanke povprašajo, ali se strinjajo s paktom. A razen Irske, kjer je referendum o takšnih spremembah ustavno predpisan,

za zdaj ni videti, da bi o podobni rešitvi razmišljali še v kateri drugi državi. Že napoved referendumov na Irskem je močno razburila berlinske in bruseljske kroge.

Eno od temeljnih pravil pisanja ali spreminjanja ustave je, da je za njene spremembe potrebna širša demokratična legitimacija. V primeru fiskalnega pakta pa Evropa dobiva nove ustavne okvire svojega ustroja brez takšne demokratične legitimacije. Znotraj EU najdemo precej različne modele kapitalizma, od bolj liberalnih do socialno-tržnih, in dosedanja filozofija evropske ustave je bila, da ta zagotavlja soobstoj takšnih razlik znotraj sicer skupnih pravil enotnega trga. Fiskalni pakt pa prvič v zgodovini EU na ustavno raven povzdiguje eno od ekonomskih teorij/ideologij, tj. neoliberalizem. Ne glede na izjemen pomen, ki ga bo imel fiskalni pakt na ravni evropskega ustavnega prava, pa ni ne edini in niti največji problem EU v tem trenutku. Verjetno je le vrh ledene gore.

Veliko večji problem današnje Evropske unije je, da je v zadnjem desetletju pospešeno začela izgubljati svojo izvorno identiteto, ki pa ji je ne uspe nadomestiti z novo. Evropska unija kot projekt lahko preživi le, če jo povezuje skupna

»zgodba« o njenem pomenu za Evropejce. Brez takšne zgodbe tudi ni potrebnega normativnega »lepila«, ki bi skupaj držalo takšno integracijo. Za današnje generacije mladih Evropejcev je EU kot projekt preprečevanja vojn in nasilja zgodba, ki ji je potekel rok trajanja. Kot pravi Garton Ash, je EU danes videti kot

27 držav v iskanju nove zgodbe. Iskanje takšne zgodbe mora postati glavno opravilo evropske politike.

Neoliberalna Evropa, kot jo v času največje krize EU od njene ustanovitve ponujajo Merklova in njeni politični zavezniki, nikakor ni takšna zgodba. Nasprotno, politika fiskalnega fundamentalizma in ostrega varčevanja, prek fiskalnega pakta povzdignjena v ustavno pravo EU, ponuja zgrešeno smer reševanja krize. Med evropske države in narode vnaša nemir in nezaupanje namesto potrebne solidarnosti pri reševanju evrske krize, ki že nekaj časa ni več zgolj in samo ekonomska kriza.

Številne ekonomske raziskave o vplivih tako fiskalnega pakta kot tudi politike varčevanja na stanje evropskega gospodarstva namreč odkrivajo, da bo ortodoksna politika varčevanja, podprta z dodatnimi ustavnimi »zavorami«, samo še poglobila recesijo v Evropi. Najhuje je v najbolj zadolženih državah, kot so Španija, Grčija, Portugalska, Irska. Raziskava

treh inštitutov (IMK, OFCE, WIFO, 2012) jasno kaže, da bo takšna politika še poglobila recesijo in evrsko krizo, saj bo, zaradi padca rasti, še povečala vladne dolgove. Raziskava tudi opozarja, da bi alternativna politika stabilizacije obrestnih mer prek evrskih obveznic manj pove-

čala javni dolg kot trenutna politika ortodoksnega varčevanja. Ta pa bo imela še en dodatni negativni učinek, saj bo poglobila razlike med severnimi in južnimi državami EU. Raziskava še opozori na temeljno slabost fiskalnega pakta: pri kriteriju javnega dolga ni razlikovanja (tako kot npr. pri kriteriju proračunskega primanjkljaja) med javnim dolgom, ki nastane zaradi cikličnih razlogov, in drugim, ki nastane zaradi strukturnih razlogov. Na te vidike že nekaj časa opozarjajo najuglednejši

Problem današnje Evropske unije je, da je v zadnjem desetletju začela pospešeno izgubljati svojo izvorno identiteto, ki pa ji je ne uspe nadomestiti z novo.

Dr. Bojan Bugarič

Profesor na Pravni fakulteti v Ljubljani



svetovni ekonomisti, kot so Stiglitz, Krugman, Feldstein, De Grauwe. Ker politika varčevanja ni uspešna, je očitno tudi Evropska komisija začela resno razmišljati o smiselnosti takšne politike. Komisija je že pripravila »načrt rasti« (osnutek, dolg 28 strani), v katerem bo poudarek na politikah ustvarjanja novih delovnih mest.

Kot kaže, se nekaj dogaja tudi v stranki Evropskih socialistov, ki so pripravili svoj manifest »Za Evropsko socialistično alternativo«. Stranka evropskih socialistov se je sočasno odločila, da gre na naslednje evropske volitve s skupnim kandidatom za predsednika Komisije in s skupnim programom. Še zanimivejši je opazen obrat pri razmišljanju evropskih socialistov, ki so očitno spoznali, da je železni repertoar socialdemokratske »obdavči in razdeli« politike v okviru nacionalnih ekonomij neponovljiv na evropski ravni in resno omejen, in sicer zaradi globalnih ekonomskih dejavnikov na nacionalni ravni. Zato je pomembno, da ponudijo evropske odgovore na nacionalne in seveda obenem evropske probleme. Manifest je šele prvi, a pomemben korak v tej smeri. Evropski socialisti ponujajo jasno alternativo sedanji politiki fiskalnega fundamentalizma. Na prvo mesto postavijo rešitev evrske krize, ki pa bi se je lotevali bistveno drugače od Merklove in njenih zaveznikov. Namesto poudarka zgolj na varčevanju predlagajo politiko postopnejšega zmanjševanja dolgov, podprto s politiko zagona gospodarske rasti. Zanimivo, tudi sami zavrnejo neodgovorno politiko »vulgarnega« keynesianizma, ki poenostavljeno trdi, da zgolj povečana javna poraba (z dodatnim zadolževanjem) lahko pomaga ustaviti recesijo. V manifestu predlagajo pomembne omejitve takšne politike in predloge, kako investicije usmeriti v zahtevne tehnološke, infrastrukturne, socialne in trajno razvojno naravnane projekte.

Zelo pomemben poudarek v manifestu je tudi predlog okrepitev socialnih pravic in politik na ravni evropske ustave ter odprava asimetrije med poudarkom zgolj na varčevanju na eni strani ter politiki rasti, zaposlenosti in socialne vključenosti na drugi strani. Manifest je zato pomemben korak, ki odpira prostor za nastanek sodobnejše leve alternative dominantnemu neoliberalizmu na evropski in posledično tudi na nacionalni ravni. Ponujena alternativa mora poiskati odgovor, kako lahko Evropejci še naprej uživajo prednosti skupnega trga, ki pa ne zmanjšuje temeljnih socialnih pravic vseh evropskih državljanov. Takšna rekalibracija odnosa med skupnim trgom in socialno Evropo je eno od bistvenih, a hkrati najzahtevnejših vprašanj za evropske politike. Štiri desetletja vladavine neoliberalizma puščajo za seboj močne ideološke usedline, ki jih tudi trenutni krizi ni uspelo odplaviti. Eno najbolj razširjenih in zgrešenih tez neoliberalizma o negativnem vplivu socialnih pravic na rast in siceršnje zdravje gospodarstva smo že tako močno ponotranjili, da je vsak dvom o tej dogmi nedopusten. Paradoksalno, te teze neoliberalna ekonomska teorija ni nikoli podprla z resnimi empiričnimi raziskavami. Evropski kapitalizem je denimo v obdobju »zlate dobe« (1945–1970), ko je hitro ekonomsko rast spremljala tudi zelo obsežna izgradnja socialne države, rasel tri- do štirikrat hitreje kot v dobi klasičnega liberalizma (1820–1950) in dvakrat hitreje kot v dobi neoliberalnega kapitalizma (1980–2009). Leva alternativa mora vztrajati, da je njena bistvena programska razlika do strank desne sredine v tem, da hkrati sledi dvema idealoma: svobodi in enakosti, ki nista »logično« nezdržljiva, kot to trdijo neoliberalni ekonomisti.

Zelo nevarno bi bilo razmišljati, da EU lahko postane ZDA. EU nima nekaterih bistvenih možnosti za to.

Pot do novih levih politik pa seveda ne bo enostavna, saj je sodobna evropska levica večino svojih politik, s katerimi je tudi zmagovala na volitvah, oblikovala v povsem drugačnih ekonomskih in družbenih časih od današnjih. Svetovni kapitalizem začetka 21. stoletja je zelo drugačen od kapitalizma iz obdobja po drugi svetovni vojni. Stranke leve alternative bodo zato morale svoje klasične leve politike prilagoditi novim dejstvom. Zato okrepljena EU ne bo mogla biti replika »države blaginje« iz omenjene zlate dobe evropskega kapitalizma, ampak drugačna »socialna Evropa«, ki bo morala predvsem upoštevati dejstvo, da je le defenzivna drža socialdemokratskih strank družbeno nepravilna do vse obsežnejšega »prekariata«, ki je najbolj razširjen med mladim evropskim prebivalstvom. Evropska socialna politika, bistveno bolj finančno podprta od sedanje, tako ne bo izplačevala pokojnin, nadomestil za brezposelnost in večine podobnih socialnih pravic. Ponudila bo lahko le takšne socialne programe, ki bodo imeli lastnosti evropske »javne službe«,

to je dobrine, ki je nujna za dostojno življenje vseh Evropejcev. Države članice pa bodo morale imeti dovolj maneverskega prostora za razvijanje svojih socialnih politik, upoštevaje socialne ustavne »pakete« oziroma pravice, ki bodo določale pragove, pod katere države s svojimi ureditvami ne bodo smele. Temu dejstvu bi se moral prilagoditi tudi evropski »skupni trg«, ki ne sme biti namenjen samemu sebi, ampak predvsem spodbujanju možnosti za takšno »socialno Evropo« sicer različnih socialnih modelov. Evropska unija je ne nazadnje združenje različnih držav z različnimi političnimi modeli kapitalizma, in demokratična EU mora te razlike upoštevati. Tako bi prišli do nove ustavne »zgodbe« o bistvu Evropske unije. Evropa bi tako postala prostor, ki državam članicam pomaga, da razvijajo svoje politike razvoja, obenem pa bi določala minimalne standarde socialno sprejemljivih oblik tržne demokracije.

Takšna ustavno prenovljena EU lahko pomeni začetek nove utemeljitve evropske integracije, saj omogoča, da Evropa dejansko ponudi svojim državljanom nekaj specifično »evropskega«.

Ker pa kriza Evrope ni le ekonomsko- ali ustavnopravne narave, je treba takšen projekt dopolniti še s politično razsežnostjo. EU ni nastala kot integracija, ki bi nadomestila nacionalne demokracije, ampak kot »evropska rešitev nacionalne države« (Milward). Veliko avtorjev danes poudarja, da je edini možni izhod iz sedanje krize nadaljnja krepitev EMU s skupno evropsko fiskalno politiko. Nekateri celo trdijo, da je kriza evra naredila to, česar politika od Maastrichta dalje ni bila zmožna: evropsko povezavo je zaradi razmer porinila močnejše v smeri federalizacije/centralizacije skupne fiskalne in s tem tudi ekonomske politike. Ekonomisti radi govorijo o optimalnih monetarnih zvezah in ponavadi ZDA prikažejo kot optimalno, EU pa podoptimalno. Fiskalni pakt je pomemben korak v tej smeri. Zelo nevarno pa bi bilo razmišljati, da EU lahko postane ZDA. EU nima nekaterih bistvenih možnosti za to. Produktivnejša je razprava, ki jo zagovarja tudi de Grauwe. Ta poudarja, da obstajajo tudi različne stopnje večje ali manjše popolnosti monetarne unije. Skupna koordinacija fiskalne politike ni nujno tudi popolna centralizacija takšne politike. EU tega ne potrebuje in takšna politika bi bila tudi nevarna za uspeh integracijske zgodbe o socialni Evropi. Ekonomsko in politično je enostavno zgrešeno razmišljati, da bi lahko tehnokratska bruseljska vlada evropsko 500-milijonsko gospodarstvo boljje upravljala od držav članic. Zato je zgrešeno razmišljati o



Druga slika evropske prestolnice: imigranti v Bruslju/Foto: Profimedia

»združenih državah Evrope«. Evropa bo svoje poslanstvo najbolje opravljala tako, da bo delala najbolje to, kar *lahko* dela. Zato bi Milwardov moto o evropski rešitvi držav članic lahko še naprej ostal glavno ustavno vodilo takšne Evrope, le prednostne naloge bi morale biti popolnoma nasprotno: krepitev skupnih socialnih standardov ob zagotovitvi močne avtonomije državam članicam, da razvijajo svoje razvojne modele, in seveda temu prilagojen »skupni trg«, na katerem se enakopravno srečujejo ekonomski in socialni interesi.

Za takšno Evropo bi seveda potrebovali močnejšo demokratično legitimacijo. Evropa ne more biti solidarna brez močnejše vključitve nacionalnih parlamentov in državljanov Evrope v temeljne politične odločitve. To se že sedaj vidi, saj že pomoč tako majhni državi, kot je Grčija, v Evropi odpira stare rane, slabi idejo integracije in pogloblja razkol med državami članicami. Večja demokratična integracija pa spet ne pomeni tega, da bo EU postala le kopija parlamentarne demokracije, kot obstaja v državah članicah. V eni od boljših študij je Hix (2008) nakazal, kako lahko EU postane bolj demokratična, ne da bi skušala postati kopija nacionalnih demokracij.

Evropa nima učinkovitih odgovorov na področju migracijske politike, v odnosu do »Neevropejcev«. Čeprav se evropska celina stara in potrebuje nove Evropejce, je pri tem vprašanju preveč netolerantna, v zadnjih časih celo rasistična.

Zelo povezano z vprašanjem demokratizacije EU je tudi vprašanje evropske politične identitete. Evropa nima učinkovitih odgovorov na področju migracijske politike, v odnosu do »Neevropejcev«. Čeprav se evropska celina stara in potrebuje nove Evropejce, je pri tem vprašanju preveč netolerantna, v zadnjih časih celo rasistična. Evropa ne more svoje identitete graditi na diskriminaciji do migrantov. Prenovljena Evropa mora postati odprta in vključujoča za tiste, ki iščejo svojo priložnost na njenem območju. Merklova in Sarkozy nista kaj dosti prispevala k takšni Evropi. Priložnost leve alternative je, da tudi na tem področju ponudi boljše zgodbo od desnih politikov.

Pot do takšne Evrope ne bo preprosta in hitra. Za takšno Evropo je treba pridobiti naklonjenost evropskih državljanov. Pot do tega pa je jasna alternativna vizija takšne spremenjene evropske zgodbe. Strinjam se s tistim delom manifesta evropskih socialistov, kjer trdijo, da njihov program lahko ponudi močnejše upanje za Evropo od sedanjega neoliberalnega programa desne sredine. ×

Pot do tega pa je jasna alternativna vizija takšne spremenjene evropske zgodbe. Strinjam se s tistim delom manifesta evropskih socialistov, kjer trdijo, da njihov program lahko ponudi močnejše upanje za Evropo od sedanjega neoliberalnega programa desne sredine. ×



»Nekoč se bomo zazrli v preteklost in se spraševali, kako da smo bili tako neumni! Iz leta v leto smo mislili, kot da je vse lahko samo še boljše. Kako neumno ... vsa ta gospodarska rast!«

HANS MAGNUS ENZENSBERGER

nemški superintelektualec

Hans Magnus Enzensberger je v Nemčiji eden najbolj znanih intelek-

tualcev. Ni dovolj reči, da je znan pesnik, katerega dela so prevedena v več kot 40 jezikov, da je bil urednik mnogih revij, da je esejist in publicist. Je tiste vrste javna osebnost, ki je v odločilnih trenutkih s svojimi odzivi vplivala na razvoj dogodkov. Bil je ena najpomembnejših figur študentskega gibanja leta 1968 v Nemčiji; tedaj je v svojem stanovanju celo gostil komuno. Kot avtor koncepta »Osijev« in »Wesijev«, torej vzhodnih in zahodnih Nemcev, je ostal referenca tudi ob združitvi Nemčije. Enzensberger je bil gotovo vedno zanimiv za nemško javnost zaradi svoje distance, ki jo je vzpostavil do vseh reči. In tako se je začel tudi tale intervju v Mariboru, kamor je prišel v sklopu prireditev Evropske prestolnice kulture. V Mladini smo z njim zadnjič intervju objavili leta 1989, ko je bil star 60 let.

Píše: Borut Mekina

Foto: Borut Krajnc

Zakaj torej ne želite intervjuja?

► Intervjujev ne maram, ker so neživljenjski. Življenje ni intervju. Intervju je nekaj nenaravnega, nekaj vertikalnega, nekaj

preveč organiziranega. Bilo bi veliko bolje, če bi se kar tako malo pogovarjala. Potem bi tudi jaz dobil možnost, da vam postavim kakšno vprašanje, ne pa, da samo vi sprašujete mene. Rad bi vas denimo vprašal kaj o Jugoslaviji, pa o mitu partizanstva in seveda o kulturi. Saj zato sem tukaj.

Ni problema. Mi na Mladini imamo odgovore na vsa vprašanja. O človeku, o življenju in o politiki nasploh. Vi samo vprašajte.

► Dobro. Zanima me kultura. Včeraj smo razpravljali o identiteti. O tem, kdo smo, od kod prihajamo, kam gremo. Ne razumem prav dobro, zakaj so mnogi tukaj, v Sloveniji, tako obsedeni s tem vprašanjem identitete. S tem iskanjem neke svoje resnice. Morda zato, ker ste še mlada država in iščete svoje resnične korenine?

Je že razveseljivo, ko se rešiš kakšnega diktatorja. A ne smeš biti razočaran, ko kje drugje potem spet pride naslednji samodržec. Vedno pride naslednji. To mora tudi biti jasno.

Ne samo to. Kultura je v Sloveniji nacionalnega pomena. Medtem ko druge države na piedestalih slavijo svoje vojskovodje, slavimo mi naše pesnike, ki so se z besedo uprli zavojevalcem. Kulturniki so naša edina prava vojska. In tako se seveda pri nas spodobi na najpomembnejših kulturnih dogodkih vedno znova govoriti o vprašanju identitete. Enkrat slovenske. Drugič evropske. Tretjič slovenske v Evropi. To je naša parada.

► Ja, ampak saj ste postali samostojna država in poleg vprašanj, kot kdo so Slovenci v Evropi, bi se morali spraševati še o drugih narodih, tudi tistih, ki živijo z vami v isti državi. Ne bi vas več smelo biti strah. Saj ste svobodni, samostojni! Pravite, da pišete za Mladino. Za kaj pa se zavzimate vi? Rekli ste, da je to nekakšen slovenski Spiegel.

Ja, tednik. Naš moto je permanentna revolucija. Tudi vi ste bili, ko ste bili mlajši, pravi, zaresni revolucionar, mar ne?

► Res je. Komunizem sem zelo natančno študiral in ga želel celo prakticirati. Obiskal sem praktično vse socialistične dežele. Bil sem na Poljskem, v Sovjetski zvezi, na Kubi, na Kitajskem. Komunizem sem zelo natančno preučeval in v začetku sem bil nad njim tudi sam zelo navdušen. A sem potem hitro spoznal, da imam osebnostno težavo. Celu hibo, zaradi katere nisem nikoli bil primeren člen za doseganje popolnega soglasja. Vedno sem hotel biti zraven, a sem s težavo ostal resnični tovariš. Name se ljudje niso smeli zanesti ali mi zaupati. Sem globoko nekonformen. Rekel bi, da je to pri meni nekaj biološkega in ne ideološkega.

So vas zato leta 1968 revolucionarni nemški študentje imeli za duhovnega vodjo?

► Ja, ampak sem potem hitro spoznal, da sem za revolucijo prestar. Študentje so bili tedaj zame skorajda otroci. Leta 1968 sem sam imel 39 let, večina ostalih študentov v gibanju pa je bila stara tam okoli 25. Revolucijo in transformacijo ali tranzicije sem kljub temu precej študiral. Celu sodeloval sem pri nekaterih revolucijah, recimo proti Salazarju na Portugalskem. Danes se mi pri teh dogodkih zdi bistveno naslednje spoznanje: Zaradi tega ni konec sveta ali konec zgodovine. Je že razveseljivo, ko se rešiš kakšnega diktatorja in vidiš propadajočo diktaturo. A ne smeš biti razočaran, ko kje



Živimo v svetu pedagogov, zdravjevarstvenikov, novih komisarjev, ki želijo iz vas narediti boljšega človeka in ki vedo, kaj je dobro za vas – vi sami pa domnevno tega ne veste.

drugje potem spet pride naslednji samodr-žec. Vedno pride naslednji. Zgodovina se nikoli ne konča.

Pa se imate za komunisto? Morda za liberalca, libertarca ali socialista?

► Človek se ne bi smel sam etiketirati, saj to počnejo drugi. Če že, sem bil vedno neka-kšen civilni anarhist. Če bi se že moral sam opisati, bi se najraje opisal s kakšnim para-doksom. Denimo, da sem katoliški agno-stik. Moja družina in moji stari starši so bili vsi katoliki. Po tej plati sem torej kato-lik, a po drugi strani me katoliške dogme nikoli niso zanimale, zaradi česar sem tudi agnostik.

Torej se ne strinjate, da mora človek imeti ne-ke ideale? Recimo na eni strani krščansko sli-ko idealnega sveta, na drugi morda komuni-stično utopijo?

► Ne vem, zakaj. Utopija je vedno shema, sam pa zelo dobro shajam brez posebnih shem. Sheme so bile vedno možganski kon-strukti, zelo natančno premišljene stvari, kjer je kdo rekel, sem pridejo ženske, sem pridejo moški. To ni življenje, to je oblika birokracije, ki je ljudje ne potrebujemo. Saj v resnici vsak izmed nas točno ve, kaj hoče. Jaz vem, kaj hočem. Zato ne potre-bujem ne komunizma, ne krščanstva in ne postmodernizma. To dobro vem. Zato pa je zelo pomembno, da se upirate. Ko te sheme padajo na vsakega od nas, bi se morali upreti. To je tisto glavno, kar bi sam želel: Ljudje bi se morali več upirati. Vsak bi se moral upirati. To je nujno. Tudi interes po politiki ni pozitiven interes, ampak negati-ven, torej nekakšna samoobramba.

V svoji zadnji kolumni za Spiegel ste zapisa-li, da se ljudje praviloma ne upirajo. Morda vse manj?

► Ja, to je zame zelo velik misterij. Zelo velika uganka: Zakaj si pravzaprav ljudje vse to dovolijo? Zakaj jim je celo všeč, kar jim delajo drugi? Tega sam ne morem razu-meti. Včasih celo mislim, da ljudje posebno radi oblikujemo prepovedi in življenje v svetu prepovedi, ki jih je vse več in več. Zakaj tukaj ne smem kaditi? Zaradi tega (Enzensberger začne udarjati z roko po mizi – op. a.), ker vsi ti konformisti na ukaz ne kadijo?

S kajenjem bi gotovo motili druge, nekadilce. Celo ogrožali bi koga, kar pa vendarle ni prav, mar ne?

► Sam ne želim nobenega nadlegovati, ampak če si najamem hotelsko sobo in v tej sobi piše ne samo, da je kajenje prepo-vedano, ampak da če kadite, morate pla-čati 150 evrov kazni, je to zame že več kot bolno. In sedaj se to nadaljuje z maščobo, z alkoholom, s sladkorjem. Smo odrasli ali nismo? Potrebujemo morda vsi super-varuške? Dal sem vam samo primer, ker je tega zelo veliko. Živimo v svetu pedagogov, zdravjevarstvenikov, ki želijo iz vas narediti boljšega človeka, ki vedo, kaj je dobro za vas – vi sami domnevno tega ne veste. Še jaz točno ne vem, kaj je zame dobro, ti novo-dobni komisarji pa naj bi to vedeli? Včasih je veljalo, da je dovoljeno vzgajati samo otroke, danes pa se soočamo s permanen-tno vzgojo, ki se nikoli ne konča. Postali smo otroci.

Pa vi mislite da, zgodovinsko gledano, ta nad-zor nad ljudmi raste? Tako kot tudi pripravlje-nost ljudi, da se nadzoru podredijo?

► Ne, se pa spreminja oblika nadzora. Če samo pomislite na svoje otroštvo: verjetno ste kot otrok odraščali v kaki majhni vasi, kjer je bil socialni nadzor dejansko zelo močan. Vsak je bil zelo jasno in natančno opazovan, kdo je s kom, ženske so bile zelo natančno nadzorovane, tukaj je celo lahko prišlo do prelivanja krvi in tako naprej. Potem ste se preselili v bolj urbano okolje, kjer tega nadzora ni bilo več. Kljub temu nadzor je. Drugačen, bolj organiziran in anonimiziran, kolektiven, birokratski nad-zor. Živite v kotlu formalnih usmeritev, direktiv, pravil, ki jih izdelujejo neki uradi, uradniki, po možnosti tam, v Bruslju.

O družbi nadzora je seveda pisal Orwell. Ki pa je vendarle malce zgrešil. Tako hudo, kot pri Orwellu, vendarle ni.

► Ne, stanje je še celo hujše kot pri Orwellu. Prvič zato, ker je nadzor tehnično veliko bolj izpopolnjen in napreden, Orwell niti sanjati ni mogel o internetu, o križanju podatkov-nih baz, o lociranju mobilnih telefonov. In drugič, pri Orwellu se ljudje niso podrejali prostovoljno, celo upirali so se, danes pa lju-dje v tem uživajo. Zato tajna policija danes ne pride k vam na dom in vas aretira, tudi koncentracijskih taborišč ni, ker so se ljudje prostovoljno podredili. Sistem je tako bolj vzdržan, cenejši, če policijo ponotranjiš.

Ko je pred desetletji o tem pisal Foucault, je tudi trdil, da je danes slabše. In sicer zato, ker

naj bi bil duhovni nadzor hujši od некоč tele-snega.

► Ah, to je tako francosko. Bi pa res rad videl gospoda Foucaulta, če bi ga obravna-val Mengele. Razlika je seveda radikalna. Danes zaradi nadzora nismo življenjsko ogroženi, zaradi cenzure denimo ne umreš. Če imaš težave, je to sicer res neprijetno, če tvoja kariera ne gre tako dobro, kot bi si želel, pa je to radikalno nekaj popolnoma drugačnega, kot če vas pošljejo v koncen-tracijsko taborišče. Nekeč je bilo vpra-šanje upora vprašanje življenja in smrti, danes pa je to vprašanje različnih variant ugodja. Neki uradnik, ki se upira, pač ne bo napredoval.

Poznate pesnika Reneja Chara?

► Ja, seveda.

Tako kot vi je tudi on pisal pesmi pod vtisom druge svetovne vojne in fašizma. A na grozote ni opozarjal na ta, klasični način. Njegova te-za je bila podobna vaši. Okupacijo Francije je občutil tudi kot osvoboditev. Vi ste o podobni osvoboditvi pisali po kolapsu Nemčije. Je to – kolaps države – tisti izvorni občutek svobode?

► Res je, to je bil eden najlepših časov. Bilo je čudežno. Leta 1945, takoj ko so pri-šli Američani, ni bilo nobene vlade, nobene zunanje avtoritete, vsa prejšnja elita je bila delegitimirana, tako rekoč vsi so bili ozna-čeni za gangsterje. Ni bilo več ukazovanja, kaj lahko in česar ne smeš. Obstajale so dejansko le lokalne strukture in zanimive nove situacije. S takšnim kolapsom države v resnici nisem imel prav nobenih težav.

Ampak ali ni res, da bi vsaka generacija potrebovala takšno revolucionarno izkušnjo? Gene-racije po tem tega niso doživele. Mi smo vedno živeli pod dežnikom držav, pod formalnimi pra-vili, zakoni, policijo, vojsko.

► No, problem je seveda bil, da smo pred tem imeli preveč države. Izredno veliko države. Države sem imel vrh glave, iz ušes mi je gledala ta država. Bila je kot kuga. Ta anarhizem, če želite, ni bila teorija, ampak je bila biološka potreba, prisotna v telesu.

Danes imamo krizo. Gospodarsko krizo. Vas je kdaj strah, da bi se lahko fašizem ponovil? Ali vas prej osrečuje misel na to, da bi stari svet propadel?

► V prvi vrsti nisem ravno prepričan, ali imamo res krizo. Ljudje, ki smo malce sta-rejši, smo namreč doživeli že marsika-tere druge stvari, v primerjavi s katerimi

Mi, malce starejši, smo doživeli že marsikatero druge stvari, v primerjavi s katerimi je svet, v katerem živimo sedaj, pravi paradiz, ta, tako imenovana kriza pa prav smešna.



je svet, v katerem živimo sedaj, pravi paradiz, ta, tako imenovana kriza pa prav smešna. Nimamo denarja? Dobro, potem pač nimamo denarja, saj to ni nič takšnega. Ko včasih nismo imeli denarja, smo organizirali črni trg. Ali pa smo posadili krompir.

To je seveda res, vendar je prav gospodarska kriza leta 1929 tlakovala pot nastanku fašizma. Vas res ni strah, da bi se utegnila zgodovina ponoviti?

► V Nemčiji za zdaj ne. Med vsemi državami so desni radikalci prav v Nemčiji najslabše organizirani. V Franciji, na Poljskem in tudi v Skandinaviji so desni radikalci veliko večja nevarnost. Danska ljudska stranka recimo res ni več nekaj nedolžnega,

je močna politična sila, ki zelo učinkovito širi ksenofobijo. Sam si mislim, da dokler gre Nemcem dobro, dokler imamo Lufthanso, BMW in tako naprej, v Nemčiji kot največji evropski državi ni nevarnosti za vznik organiziranega desnega radikalizma. Tukaj se držim Helmuta Kohla, ki je vedno dejal: gre nam dobro, za to moramo plačati. In vsaj za zdaj se mi zdi, da ta kriza vendarle ni nekaj res tako prelomnega. Še vedno jo je mogoče razumeti kot normalni pojav znotraj kapitalizma. Saj veste, že stari Marx je te oscilacije znotraj kapitalizma dobro opisal – kriza, bi rekli danes, je operacijski sistem kapitalizma, neke vrste Windows.

Grki se z vami gotovo ne bi strinjali.

► Za Grke se seveda nihče ne zanima, zanimajo nas banke. Ljubi bog, samo da se jim ne bi kaj zgodilo. To je kot v Indiji, kjer imajo svete krave. Teh seveda ne smeš zaklati, tako kot pri nas ne smeš zaklati banke ...

Pred štiridesetimi, petdesetimi leti ste sodelovali s člani tako imenovane frankfurtske šole z njihovo kritično teorijo ...

► Oh, seveda sem jih dobro poznal. Bili so prijetno inteligentni, sposobni so bili ironije in imeli nekakšen intelektualni humor, česar pri branju njihovih del takoj ne zaznaš, razen če se z njimi ne pogovarjaš. Theodora Adorna sem denimo zelo

Vsak politično-ekonomski sistem, če želi obstati, se mora oprijeti neke človekove potrebe. Vsak sistem, tudi kapitalistični, je zgodovinsko gledano nekakšen zajedavec.

spoštoval. Je pa seveda imel zelo močne teze o usodi človeštva.

Rekel je tudi, da poezija po holokavstu ni več mogoča. Kaj kot pesnik menite o tem?

► Veste, filozofi malce našpičijo stvari. Filozofi so ljudje, ki potrebujejo teze. Če pa pišeš pesmi, tez ne potrebuješ. Ničesar ne dokazuješ, ničesar ne trdiš. Imaš neko osnovno znanje, kako so to počeli preostali pesniki, vse ostalo pa je *up-to-me*.

Hotel sem vas sicer vprašati nekaj drugega. Člani frankfurtske šole so vendarle trdili, da je kapitalizem kot sistem nekaj, kar je usmerjeno proti človeški naravi. Kljub temu kapitalizem uničuje nekatere objektivne potrebe človeka. Vzemimo recimo področje zasebnosti, o katerem ste tudi vi pisali.

► Na neki način se s tem strinjam, le da s človekovo naravo vseeno ni tako enostavno. Ta je namreč v primerjavi z naravo, kot jo sicer razumemo, nekaj zelo spremenljivega in mobilnega. Imamo določeno biološko podlago, smo pa tudi zelo močno socializirani in določeni z okoljem, v katerem živimo. In vsak politično-ekonomski sistem, če želi obstati, se mora prijeti določene človekove potrebe. Vsak sistem, tudi kapitalistični, je zgodovinsko gledano neke vrste zajedavec. V človekovi naravi obstaja marsikaj, gotovo tudi nekaj takšnega, kot je pohlep. Želim si več. Želim si še. Vsak otrok si želi še en sladole. In brez te ukoreninjenosti, ki je biološka in je nastala skozi evolucijo, tudi kapitalizma ne bi moglo biti. Zato je tudi kapitalizem tako vitalen. Odgovarja na nekaj, kar je v človekovi naravi in zadovoljuje določeno potrebo. Problem pa je seveda v tem, da to ni edini moment – edina ali celo najpomembnejša potreba. Človek ima še druge značilnosti, na podlagi katerih bi ravno tako lahko zgradili neki drug sistem.

Kot recimo kaj?

► Človek pleše, človek piše pesmi kot jaz, in nasploh počne še tisoč drugih reči, za katere bi lahko rekli, da so metanje denarja skozi okno. Recimo, da zapeljujete prijateljico. To z ekonomijo nima nobene veze. Ljubezen je z ekonomskega stališča neumnost, napaka. Ampak zame je ekonomska teorija neumna, skregana je z dejstvi in naivna. Sam mislim, da je celotna današnja ekonomija, ki naj bi bila celo glavna veda, popolnoma napačno postavljena.

Homo economicus je seveda konstrukt, to ni resnica. Človek se ne odloča vedno za večji profit, tako kot večji profit ni noben cilj ali pravilna pot. Je zgolj ena od poti.

Ampak vrniva se h konkretnemu primeru zasebnosti. Ali ni prav, da ima človek zasebno življenje? Ali pa je človek tako elastičen, da lahko tudi to odpišemo? Recimo, da delamo 24 ur ali da tudi zasebnost prodajamo.

► Zasebnost je žal zgolj navada. Bolje rečeno, bila je navada, bila je luksuz, ki si ga je človek v nekem obdobju lahko privoščil. V slumih v Kalkuti in drugje, tam recimo mesta za zasebnost seveda ni. To pomeni, da smo si zasebnost priborili kot pravico. Z marsikatero drugo stvarjo je podobno. Ples je morda objektivna potreba, človek pač pleše, a Labodje jezero Petra Iljiča Čajkovskega, čeprav ob njem čutimo ugodje, ni nič naravnega. Je celo nekaj popolnoma nenaravnega. Moj pogled na tako imenovano krizo in na naše stanje je morda neortodoksen. Morda sem že star in sem marsikaj doživel. Vseeno pa mislim, da se bomo nekoč zazrli v preteklost in se spraševali, kako da smo bili tako neumni! Iz leta v leto smo mislili, kot da je vse lahko samo še boljše. Kako neumno ... vsa ta gospodarska rast! Celo prepričani smo bili, pričakovali smo in tako ravnali, kot da vse lahko zgolj raste. Ta rast, ta tako imenovani razvoj je, zgodovinsko gledano, nekaj zelo čudnega. Neki čuden in redek in po mojem tudi začasni pojav. In da so ljudje v to celo verjeli!

V svojem življenju ste sicer doživeli lep tehnološki napredek. Je to za vas nekaj dobrega ali je to prineslo s seboj več slabih plati?

► Večina je nad tem napredkom absolutno navdušena, a sam mislim, da je tako na splošno na to vprašanje težko odgovoriti. V življenju obstaja določena maksima, ki pravi, da bi se človek moral vedno obnašati tako, da se bo število tvojih možnosti povečalo. Sam lahko sledim tej maksimi, ki pa ni logična. Z racionalnostjo, logiko, ki je ponotranjena tehnološkemu napredku, si tukaj ne moremo pomagati, saj je večina pozicij skregana samih s seboj. Na primer, po eni strani želiš skrbeti za svojo družino, potem obstajajo stvari, ko si ne želiš skrbeti za družino – oboje se seveda izključuje. Tudi če mislite, da napredek pomeni maksimizacijo neodvisnosti, je katerikoli

sklep v tej smeri izredno težak. Dialektično rečeno, ko dosežeš določeno stopnjo neodvisnosti, postaneš spet drugače odvisen, tako kot prej nisi mogel biti. Zato tudi ne verjamem v napredek.

Tudi glede Evropske unije nimate prevladujočega stališča, mar ne?

► To je res, o tem sem napisal tudi pamflet. Gre za to, da je sicer EU lahko razumljena kot odlična zadeva. Sam se lahko sem, v Slovenijo, pripeljem iz Avstrije in za to ne potrebujem ne vizuma, ni ne carine ne kontrole dokumentov. Tudi kakšno francosko knjigo lahko povsem enostavno kupim. Po drugi strani pa je EU tudi uzurpacija oblasti. Unijo vodijo ljudje, ki nimajo nobene zveze z ljudmi, niso jih izvolili ljudje niti jih ljudje ne nadzorujejo. In to vidim kot zelo moteč element. Ti birokrati povrh vsega tudi sovražijo sploh karkoli spraševati ljudi. Nimajo radi ljudske iniciative, celo sovražijo jo. In če ljudje na referendumu rečejo ne, potem enostavno organizirajo nov referendum. Češ, napačno ste glasovali, glasujte tako, kot mi hočemo.

V začetku tega leta smo imeli referendum o pravicah homoseksualcev in večina je bila proti. So imeli ljudje prav?

► Ljudska pamet je seveda omejena, ampak pamet birokratov je še bolj omejena, ker ne morejo in ne znajo poslušati. Za zdaj živijo v svojem svetu. Vrtnarju predpisujejo, kakšna jabolka lahko prodaja, se pa z njim nikoli ne pogovarjajo. In zakaj, na podlagi katerih izračunov, naj bi birokrati bolje vedeli, kakšna jabolka je treba prodajati?

Ampak ali ni to edini način, s katerim se Evropa lahko upre v globalni konkurenčni tekmi?

► Zakaj pa bi se uprli in zakaj bi ohranjali našo moč? To se mi zdi popolnoma nezanimivo, nimam interesa, da bi bili velesila. To je zame staro, preteklo, zaprašeno razmišljanje. Zakaj bi se sekiral, ker je nekdo večji od mene? Kaj pa boste rekli vi, Slovenci, ki vas je zgolj dva milijona? Saj Slovenci ne boste nikoli velesila!

Nikoli ne bomo največji, smo pa lahko najboljši. Morda pa smo lahko kulturna velesila?

► Ja, seveda, pri tem vas absolutno podpiram. Vsak naj dela tisto, v čemer je boljši. In rekli ste, da ste pri tej delitvi dela na področju kulture Slovenci med najboljšimi! ×

Za Madžare tragedija, za Evropo farsa

Na naših obrazih je zdaj več gub in lasje so bolj sivi, a zdi se, kakor da smo na isti točki kot pred 23 leti. Na točki nič.

Na silvestrovo, 31. decembra 2011, sem stal ob vznožju Kossuthovega kipa pri zgradbi parlamenta v Budimpešti, bilo je temačno zimsko popoldne in v soju bakel sem govoril množici protestnikov. Čutiti je bilo obup in pobitost. Prišli smo na pogreb tretje madžarske republike in izreč dobrodošlico četrti – če se bo rodila.

Na istem kraju sem stal že 15. marca 1988, bil je sončen pomladni dan in potekale so prve velike politične demonstracije po revoluciji leta 1956. Pozivali smo k svobodnim volitvam in sprejetju nove ustave.

Nekateri prisotni so bili isti. Na naših obrazih je zdaj več gub in lasje so bolj sivi, a zdi se, kot da smo na isti točki kakor pred 23 leti. Na točki nič.

Doživeli nismo le krize in nezaslišane Orbanove vlade. Doživeli smo neuspeh demokratične republike in sistema prostega trga, ki jo podpira, zaradi česar je nastal družbeni red, brez dvoma boljši od prejšnjega. Če bi ljudje vsaj medlo začutili, da so svobodnejši in varnejši, ali celo, da sodelujejo v plemeniti, velikodušni, smeli politični pustolovščini, ki je vredna žrtvovanja, bi potrpeali in bi svojo republiko branili pred vsem hudim. A očitno ni tako. Nasprotno. Kot kaže, je režim pred letom 1989, naj je bil še tako zatiralski in omejevalen, zagotavljal večjo socialno varnost, zaposlenost, višje realne plače, boljše zdravje, higienske razmere, poceni ali celo brezplačne dejavnosti v prostem času, bogatejšo, vsem dostopno visoko kulturo, večjo enakost, nobenega razlikovanja, malo kaznivih dejanj, viden in stalen napredek pri večini materialnih okoliščin, razen morda pri izbiri blaga za široko porabo. Za vse to je bilo treba plačati visoko ceno dvoičnosti, cenzure in konformizma. Čeprav je sistem zaradi svojih zgodovinskih korenin veljal za socialističnega oziroma komunističnega, ne da bi obstajal dober razlog za to, je bila to moralno in kulturno konservativna socialna država, ki je v teh nekdanjih kmečkih družbah prvič uvedla razmeroma sodobne standarde življenja od vodovodne napeljave v hišah do pismenosti in – na to se navadno pozablja – pripomogla k osvoboditvi od hlapčevstva, prisilne

Opozicija na Madžarskem bi morala nasprotovati katastrofalni varčevalni politiki evropske komisije, centralne banke EU, Mednarodnega denarnega sklada in ameriškega establišmenta, ne le kratkovidni madžarski desnici.

pokorščine in ustrežljivosti aristokraciji, gospodi in predstavnikom staromodne avtoritativne države z njenimi grozljivimi orožniki, birokrati in vojaki, kar je bilo vse značilno za stari svet. Nič več poljubljanja rok, nič več globokega klanjanja. Namesto kastne družbe je s tako imenovanim realnim socializmom prišla razredna družba, ki je nadomestila mistični nacionalizem in vero (kot uzakonjeni ideologiji) z znanostjo in tehnologijo, pojasnjeno s pozitivistično in napredno filozofijo, napačno poimenovano marksizem.

To je bila že na prvi pogled preprosta, prozaična in siva družba brez presežkov – vsaj po smrti stalinizma okoli leta 1956. Ljudje je niso oboževali, vendar so se v njej kar dobro počutili. Seveda je manjkala politična soudeležba, ki bi bila, paradoksalno, še nujnejša kot v političnih sistemih s prostim trgom, saj je bila relativna teža javnega odločanja, denimo načrtovanje, veliko večja. Ni bilo samopopravljalnih mehanizmov, česar sta se dobro zavedala že Lenin in Trocki. Omejitve, ki so se zdele skoraj kot Usoda, so obstajale v obliki fizičnih omejitev pri tehnoloških in gospodarskih prizadevanjih in v obliki zunanega sveta (zunaj realsocialističnega bloka), zato

Gáspár Miklós Tamás

Madžarski filozof

so se zdele onkraj dometa navadnih vzhodnoevropskih državljanov. Ta »osvojenost« politike je morda razlog za nenavaden in poseben individualizem prebivalcev vzhodne Evrope in njihovo precejšnjo brezbriznost do ustanov ter na videz neomajno vero v vse, kar je osebnega. Mnogi, vendar nikakor

ne vsi, menijo, da vsiljevanje pluralistične politike (in eksplisitnih političnih ideologij) ne pomeni večje svobode, temveč slab in zelo drag način za vodenje javnih zadev, saj pogosto ne gre za nič drugega kot za »demokratično« fasado, ki prikriva grabežljive zasebne interese. Hkrati imajo prebivalci vzhodne Evrope radi temeljne svoboščine, zlasti pravico do svobodnega izražanja, saj so kot vnuki in vnukinje pozitivistične in agnostične družbe neizmerno sumničavi do oblasti, in sicer vsakršne.

Razširjeno zahodno stališče o pomanjkanju (buržoazne) demokratične tradicije v vzhodni Evropi pomeni, da je izrazito nagnjenje k poslušnosti nesmiselno. Razširjeno zaničevanje liberalizma – kar zadeva predstavniško vlado (imenovano parlamentarna demokracija, kar je skoraj oksimoron) in antiegalitarno tržno družbo – ne pomeni primerne vedenja in spoštovanja zakonov, ne pomeni niti spoštovanja tradicionalne

predstave o moralnosti, kar zadeva spolnost, izobraževanje in bonton. A naj bodo naši vzhodnoevropski narodi še tako uporniški, družbeno uničenje, ki se je začelo s prehodom v radikalno tržno ureditev – kar je na primer na Madžarskem v dveh letih pripomoglo k izgubi skoraj polovice delovnih mest iz leta 1990, in to je katastrofa, po

kateri si država ni nikoli opomogla –, neizpodbitno terja davek. (Ko govorim o vzhodni Evropi, imam v mislih vedno tudi najpomembnejšo vzhodnoevropsko državo, Rusijo, in z njo evropske nekdanje sovjetske republike.)

Posledice, ki so morda hujše kot na severozahodu, vseeno pa podobne tistim v drugih državah ne čisto na obrobju,



Gáspár Miklos Tamás na protestnem shodu proti nacionalistični organizaciji Madžarska straža leta 2007/Foto: Epa

kot so bolj industrializirana območja v Aziji in Latinski Ameriki, verjetno vidijo in razumejo vsi.

To so posledice uničevanja socialne države, neprikrite egalitarne ureditve in vpliva delavskega gibanja (sindikatoev ter razrednih strank), ki ustvarjajo ravnovesje med »kapitalom« in »delom«, med desnico in levico, med Vzhodom in Zahodom. Po koncu *les trente glorieuses* evropske socialne države (le *les vingt glorieuses* v vzhodni Evropi, kjer se je kruti in strogi stalinistični režim končal šele na začetku šestdesetih let), ko protihegemonske sile niso več mogle omejevati dobička in spodbujati rasti ter prerazdeljevanja, zlasti egalitarnega, so na dan prišle nove težave.

Z znižanjem davkov na kapital, liberalizacijo mednarodne trgovine in razvojem novih tehnologij so se realne plače in število delovnih mest začeli zmanjševati, včasih skoraj že kot v prostem padu. To je bilo prav v trenutku, ko so se ljudje, ki jih je prej podpirala mreža nenehno rastočega trga delovne sile in spremljajočih ugodnosti na njem, kot je enkrat družbeni delež izobraževanja in zdravstvene oskrbe, začeli neprosto voljno spotikati iz sistema – ko bi bile države z zmanjšanim proračunom morale vsaj poskusiti poskrbeti za vse (brezposelne, priseljence, otroke, starejše ljudi in druge), ki kljub vsem mogočim lastnim prizadevanjem ne bi nikoli mogli zaslužiti za dostojno življenje.

Ker so državni viri, s katerimi bi se lahko odzvali na vse večje potrebe, začeli presihati, so vlade v tako imenovanih razvitih industrijskih državah – z nekaj delnimi izjemami v Latinski Ameriki, ožigosanimi kot levo populističnimi – morale poiskati nove politične instrumente, da bi družba ostala mirna. Ti instrumenti so seveda različni, vendar imajo skupne elemente,

ki jih je preprosto strniti: silen ideološki napad, ki razveljavlja dosežke preteklih prizadevanj borcev za človekove pravice in ki je povzročil *pridigarški in biološko utemeljeni* zasuk pri odpravljanju družbenih razlik in neenakosti (kar opisujejo z nevtralnimi izrazom »pestrost«).

V vseh kapitalističnih družbah sta le dva dokončno upravičena in legitimna vira prihodka: kapital in delo. Vse drugo je izpeljano iz njiju kot »nečistoče« v sistemu, vendar se jih je nekdaj dopuščalo zaradi meglene in neprepričljive predstave o »socialnih pravicah«, tolmačenih v duhu socialne države in humanizma. Takšno sklepanje je danes ovrženo. Ljudje, ki ne delajo – ker ne morejo –, veljajo za manjvredne ali celo zaje-davce. Socialna pomoč oziroma državna subvencija je ožigosana kot zloraba, značilna za lene priseljence, matere samohranilke, brezposelne in tiste, ki jih ni mogoče zaposliti, upoko-jence, invalide, javne uslužbenke, študente, umetnike, intelektualce in tako dalje in tako dalje.

Kot meni Nicolas Sarkozy, si spoštovanje zasluži le *la France qui se leve tot* (Francija, ki zgodaj vstaja), to pomeni, da so tisti brez dela tako rekoč leni kriminalci in postopači. Izključevanje predvsem temnopoltih tujcev vsem dokazuje, da so ljudje zunaj sistema v glavnem – to pomeni rasno – tujci in moralni ničvredneži.

Ker poteka krvav boj za presihajoče vire in neusmiljeno potegovanje za socialne storitve med upravičenci, ki jih je zdaj nekajkrat več od tistih, ki lahko gojijo upravičene upe, da jih bodo tudi deležni, se politika tega boja izraža v strogih razmerah moralne odličnosti, biološke čilosti in intelektualne večvrednosti. Sistem sprejema ljudi, ki so pridni, mladi in prožni. Kdor se upira tem merilom, se upira naravni ureditvi. Tiste, ki



Od oporečnika do avtokrata: predsednik vlade Viktor Orbán/Foto: AFP

nočejo ali ne morejo tekmovati, bo ukrotila država; če bo treba, tudi s policijskimi metodami. Nasprotniki »ekonomije prostega trga« veljajo za utopiste, totalitariste, ljudi preteklosti, ki ogrožajo krvavo priborjene svoboščine.

Tukaj vstopi nova desničarska večina v madžarskem parlamentu. Znano je, da gre za dvotretjinsko večino z dovolj moči, da popravlja ustavo in celo napiše novo. Vodja te večine, premier Viktor Orbán, je bil smel, vztrajen in učinkovit kritik neokonservativne politike prejšnje, skrajno nepriljubljene, nemočne in skorumpirane socialistično-liberalne koalicijske vlade. Med drugim je podprl referendum proti zdravstveni participaciji in šolninam, ki so ga predlagali sindikati in na njem gladko zmagali. (Medtem je vnovič uvedel oboje, ne da bi ljudje vsaj nejevoljno zagodrnjali.) Med predvolilno kampanjo sicer ni nedvoumno opisal svojih načrtov. O večini pomembnih ukrepov, ki so bili odtlej sprejeti, je molčal kot grob. Presenečenje je bilo neverjetno.

Njegovih dobro znanih junaštev ni preprosto nanizati, ker bi bil seznam predolg, zaradi vratolomne hitrosti pa je težko slediti zakonodajnim spremembam. Za primer, kako vse skupaj poteka, lahko dam 23. december 2011 (to je zadnji dan pred božičnimi parlamentarnimi počitnicami), ko je večina sprejela zakon, ki dopolnjuje 219 drugih zakonov (pokazalo se je, da jih je bilo pravzaprav 307), to so oznanili 30. decembra, spremembe

pa so začele veljati 31. decembra in deloma 1. januarja 2012, hkrati z novo ustavo. Ustavno sodišče ima zvezane roke, saj je z novo ustavo izgubilo nekaj pristojnosti. Razprave ni bilo. Med prazniki se je o tem poročalo le mimogrede – večina ljudi tega še do danes ne ve – in zato sploh ni bilo kritik. Zdaj je že pozabljeno, čeprav se je spremenila sama narava madžarske države. Prekršili so vsa pravila o sprejemanju zakonov in sestavljanju ustave. Obvezno mediacijo so kratko malo prezrli, in sicer s preprosto pretvezo – zakon, kakršne v parlamentu navadno predlaga vlada, so predstavili kot poslansko pobudo, za katero ne velja siceršnji postopek sprejemanja. Kako zelo spontano se

to dogaja, dokazuje primer, ko je bil predlog predstavljen v imenu poslanca, ki sploh ne obstaja, vendar so ga vseeno izglasovali in je zdaj zakonjen. Namen takšne zakonodajne vročice je preprosto: utrditi vpliv vladajoče stranke z imenovanjem visokih državnih funkcionarjev za devet

ali dvanajst let (v prihodnje naj bi bilo imenovanje teh funkcionarjev mogoče le z dvotretjinsko večino, ki ni zelo verjetna) in izvoljena telesa nadomestiti z imenovanimi, ki bi jih nadzirali desnica in njeni poslovni zavezniki. Večino lokalnih svetov – čeprav jih kar 93 odstotkov zdaj nadzira desnica! – bodo nadomestili vladni uradi ali pa bodo njihove pristojnosti poštno okrnjene. Z različnimi zvijačami bodo sodišča, tožilstvo, državno revizijsko službo, upravne odbore medijev, univerze,

A naj bodo naši vzhodnoevropski narodi še tako uporniški, družbeno uničenje, ki se je začelo s prehodom v radikalno tržno ureditev, neizpodbitno terjaja davek.



Protest madžarske civilne družbe proti omejevanju svobode medijev, Budimpešta januar 2011/Foto: Borut Krajnc

kulturne ustanove in tako dalje in tako dalje za vse večne čase napolnili z imenovanimi ljudmi, privrženci desničarske vlade. Vse veje oblasti so podrejene izvršni veji. V novi ustavi ni več temeljnih pravic, saj so odvisne od učinkovitosti pri opravljanju dolžnosti. Člen, ki zagotavlja enako plačilo za enako delo, so izbrisali iz posvečenega besedila. Volilna zakonodaja je spremenjena tako, da otežuje spremembe v vladi. Stavke in referendumski so tako rekoč onemogočeni.

V ustavo so vključeni različni ukrepi, ki preprečujejo spremembe, recimo škandalozno nepravilna enotna obdavčitev. Kako značilno, da Evropska unija in zahodni liberalni tisk protestirata proti omejitvam samostojnosti centralne banke, komaj kdaj pa omenita protest Evropske zveze sindikatov proti zatiralni delovni zakonodaji. Najpomembnejše središče tajnih služb zdaj vodi Orbánov osebni telesni stražar, preostale položaje pa zasedajo dvomljivi ljudje iz čudnih zasebnih varnostnih podjetij, ki so blizu desnici. Začela so se številna sojenja zaradi korupcije in med njimi jih je nekaj nedvomno upravičenih, vendar so usmerjena izključno proti socialističnim šefom. Komunistične stranke in organizacije, ki so njihove naslednice, se pravi tudi glavna opozicijska stranka – socialisti –, so v novi ustavi razglašene za kriminalne organizacije. Javno izobraževanje je preobrazeno v skrajno selektiven in razlikovalen sistem pod vodstvom katoliške reakcije.

Sistem sprejema ljudi, ki so pridni, mladi in prožni. Kdor se upira tem merilom, se upira naravni ureditvi.

Preimenovali so ceste, imenovane po protifašističnih mučeniških (ali po republiki ali celo po predsedniku Rooseveltu – postavili pa so spomenik Ronaldu Reaganu).

»Populistični« ukrepi desničarske vlade, ki zajemajo poddržavljenje zasebnih pokojninskih skladov, posebne davke za nekatere tuje banke in prodajne verige, kot je Tesco, ter delno konverzijo hipotekarnih dolgov v tujih valutah v madžarske forinte (pod pogojem, da je preostanek dolga poplačan takoj), so sprožili bes v zahodnoevropskih finančnih krogih; a žal ne koristijo večini ljudi, temveč le nekaterim v zgornjem srednjem sloju, so pa vsaj rahlo, za nekaj mesecev ali tednov, upočasnili vrtoglavi ritem siceršnjih varčevalnih ukrepov.

In tako dalje in tako dalje.

Naj bodo prednosti buržoazne demokracije še tako dvomljive, si nihče pri pravi ne more pomagati, da ne bi bil zaskrbljen zaradi

tega obsežnega napada na državljanske svoboščine in možnost madžarskega naroda – zlasti po zloglasnem medijskem zakonu –, da se izreka o stvareh in mirno izrazi svojo voljo.

A kaj tiči za vsem tem?

To v mednarodnem tisku opisujejo le bežno, vendar bi bilo treba raziskati Orbánove vzgibe in vzgibe njegovih zaveznikov, saj niti on niti njegovi prijatelji niso satan v človeški podobi.

Orban bi rad dosegel nekakšen narodni prerod. Želi odpraviti negotovost, pomanjkanje smeri, spreminjajoče se cilje in očiten propad, ki poteka zadnji dve desetletji. Ne želi si le vnovične vzpostavitve narodove veličine, temveč tudi gospodarske uspešnosti in obnove države, ki jo ne čisto brez razloga vidi kot jalovo, kaotično in prezapleteno ustanovo, do katere nihče ne čuti spoštovanja. Njegovo razmišljanje je deloma v skladu s prevladujočim mnenjem. Verjame v liberalne puhlice o nujnosti močnega in številnega srednjega sloja, ki naj bi bil hrbtenica naroda, podjeten, smel, skromen in deloven. Vse davčne reforme, vsa nadomestila so namenjeni temu pretežno mlademu srednjemu sloju – v katerega sodi tudi sam skupaj s svojimi prijatelji –, saj so njegov ideal mali podjetniki, neodvisni, povprečno buržoazni, domoljubni, zvesti, verni in spoštljivi do tradicij ter oblasti. To je zelo podobno »lastniški demokraciji« Thatcherjeve, to je razlog, zakaj desnica spodbuja nakup družinske hiše pri pripadnikih srednjega sloja, čeprav je to eden od razlogov za hipotekarno krizo na Madžarskem – in povsod drugod. Madžarska desnica meni, tako kot evropski (zlasti srednjeevropski) konservativci, da so nasprotniki takšnega srednjega sloja večnacionalne družbe, mednarodne ustanove in »finančni kapital«, hkrati pa tudi proletarci, revni, »komunisti« oziroma kakorkoli že jih poimenujete – pa še nezaposljiva, ne čisto človeška drhal. Madžarski desničarji niso preprosti, staromodni rasisti.

Nasprotujejo predvsem nadomestilom za revne, socialni pomoči za brezposelne, med katerimi so po njihovem v glavnem Romi (mimogrede, to sploh ni res), in za vse »neproduktivne« družbene sloje, ki jih sami imenujejo »neaktivni« (izraz, ki vključuje tudi upokojeince – in poraja se razmeroma novo, izrazito neprijetno in občutno sovraštvo do starih ljudi). Zato so se spremenili tako radikalno in po mojem celo samomorilno, kar zadeva sindikate.

Za uvedbo te nove ureditve nova avtoritativna država potrebuje veliko denarja, vlada pa ga skuša zbrati s krčenjem, z dodatnim krčenjem, z drugim krčenjem in s še več krčenja. Ni denarja za umetnost, arheologijo in konservatorstvo, za knjige, raziskave – vse to pa prinaša dodatno ugodnost, da tako slabijo levo obarvano ali liberalno inteligenco – in ni denarja za javni prevoz, okolje, bolnišnice in ambulante, za univerze, osnovne šole, za pomoč slepim, naglušnim, hromim in bolnim. Denar je za šport, ki krepi bojevniškega duha, duha skupnosti, pripadnost, samodisciplino, garanje in podobno.

Tu je tudi klasično nagnjenje k ukrepanju, dejanjem namesto golih besed (znanih tudi pod imenom kritična misel). *Clasas discuidoras* (klepetavi sloji), ki sta jih črtila don Juan Donoso Cortes in njegov najzvestejši podložnik Carl Schmitt, niso preveč cenjeni. V tem ni nič izjemnega, saj konservativci že od nekdaj sovražijo intelektualce (to je zlasti značilno za konservativne intelektualce) in tako imenovano kavarniško družbo ter so še ne tako davno menili, da so za francosko revolucijo krivi *les sociétés de pensée* in prostozidarske lože.

Orban govori o družbi, ki temelji na delu, in je slovesno napovedal konec socialne države (niti ni pomembno, ali ste imeli občutek, da je tako ali tako že zdavnaj propadla). Tudi v tem je enak Cameronu, Sarkozyju, Barrosu, Montiju, Rajoju, Harperju, Merklovi in Lagardovi, ki bi bili zgroženi, če bi kdo trdil, da niso nič drugačni od njega. Le da je Orban smelejši in doslednejši od njih, poleg tega ga manj omejujejo postopki in praksa, videz in okoliščine. Orban si lahko drzne uvesti

Nasprotniki »ekonomije prostega trga« veljajo za utopiste, totalitariste, ljudi preteklosti, ki ogrožajo krvavo priborjene svoboščine.



Duhovi preteklosti: 1500 pripadnikov nacionalistične organizacije Madžarska straža na shodu v Budimpešti leta 2011/Foto: Profimedia

radikalno obliko javnih del za brezposelne (ne pozabite, da sta jo uvedla Clinton in Blair), kar pomeni, da so do podpore (nadomestil za brezposelnost) upravičeni le tisti, pripravljeni prijeti za katerokoli delo, ki jim ga naložijo pristojni organi, opravljati pa ga morajo pod nadzorom notranjega ministrstva – tega vzhodni Evropejci prav obožujejo –, in sicer za drobiž oziroma veliko manj od plače, ki zagotavlja preživetje. Prvi eksperiment s tem ne popolnoma prisilnim delom so opravili v vasi, ki je zloglasna zaradi, recimo temu, rasnih

incidentov, v katere so vpletene neonacistične paramilice, in je posebna tudi zato, ker je pred kratkim izvolila prvega neonacističnega župana. Večinoma romski »javni delavci« garajo pod strogim policijskim nadzorom, nenehno jih nadlegujejo in ponižujejo, vanje pa so uprti tudi žarometi desničarskih medijev, ki tem delavcem očitajo, da se branijo dela. Hvala bogu, da



nesposobna madžarska država tega sistema ne more vpeljati po vsej deželi, vseeno pa je njen namen jasen.

Pri vsem skupaj je protislovno, da Orbana napadata Evropska unija in vlada Združenih držav Amerike, ki se na splošno strinjata z njegovo politiko. Silovito pa nasprotujeta njegovim zahtevam po neodvisnosti in praznim besedam, katerih tarča so banke. Neverjetno je, da madžarska uradna propaganda trdi, kako tamkajšnjo vlado terorizira – mednarodna levica! Nič čudnega, da je Martin Schulz, novi (socialdemokratski) predsednik evropskega parlamenta, vprašal, ali sta Barroso in Juppe levičarja? A ti ljudje pozabljajo na staro prepričanje srednjeevropske radikalne desnice, da sta finančni kapital in komunizem v nekem pogledu ista stvar. Oba sta svetovljanska, modernistična, posvetna in republikanska.

Kako značilno, da Evropska unija in zahodni liberalni tisk protestirata proti omejitvam samostojnosti centralne banke, komaj kdaj pa omenita protest Evropske zveze sindikatov proti zatiralni delovni zakonodaji.

Kakorkoli že, kar se tiče madžarskega naroda, so trije najpomembnejši dejavniki v našem življenju – Orbanova vlada, trojka EU, Mednarodni denarni sklad in ZDA ter domača opozicija – popolnoma in trdno odločeni, da bodo uvedli varčevalne ukrepe, dodatne varčevalne ukrepe in še več varčevalnih ukrepov. S tega stališča se obsojanje madžarske desnice v zahodnem tisku, zahodnih vladah in mednarodnih finančnih ter političnih ustanovah zdi farsa. Bije se hud boj zaradi malenkosti.

Nočem reči, da je smrt buržoazne demokracije na Madžarskem malenkost; nasprotno, je velika tragedija. Zgodovina nas je naučila, da ne smemo zanemariti razlik med kapitalističnimi sistemi. A te razlike so prej v intenzivnosti kot v vrsti kapitalizma, in avtoritativne sle sodobnih buržoaznih vlad po vsem svetu ni težko prepoznati.

Nenehni napadi zahodnega tiska – nekateri so upravičeni, drugi ne – so že spodbudili izrazit nacionalistični odziv na Madžarskem; neonacistični poslanci so zažigali zastave EU, ljudje so osupli, ker je njihova vlada, naj bo še tako nepriljubljena, v tujini postala utelešenje vsega zla. Nejevolja naroda (deloma upravičena, se bojim) bo mobilizirala desnico proti demokratičnim in socialnim protestom, to pa je zadnje, kar potrebujemo. Hkrati bo Orbano vladu spodbudila, da bo nadaljevala svojo uničevalno pot proti Velikemu nič. Zahodni voditelji se ne zdijo kaj prida modri in odgovorni.

Tako sem prišel do najpomembnejše točke tega razmišljanja: državne suverenosti.

Če bi vsaj do preklica sprejeli, da kapitalizem še ne bo kmalu propadel, bi morali raziskati, ali je vsiljevanje politične moči od zunaj lahko dobrodejno za »demokracijo«. Med posledicami krize opazimo tudi, da so v državah, kot sta Italija in Grčija, na vrhu dobili birokrate in tehnokrate: to so neizvoljeni uradni predstavniki, nekdanji šefi bank, ki nimajo široke podpore ljudi. Če bo Orban s svojimi avtoritativnimi in napol diktatorskimi ukrepi onemogočil uveljavljanje volje naroda, enako velja za posredovanje tujih sil. Orban je bil vsaj izvoljen. Na goljufiv način, seveda – saj ni napovedal, kaj namerava –, a vseeno izvoljen. »Demokracijo« je mogoče spodkopati na različne načine in med njimi

je tudi izsiljevanje. Če madžarski vladi grozijo z zamrznitvijo sredstev in s podobnimi kaznimi, to pomeni spreminjanje njene politike s silo. To bi iskreni liberalci, med drugim, označili za zgrešeno.

K odločanju bi legitimno lahko pozvali le enega političnega akterja, in to je madžarsko volilno telo. Madžari bi morali biti veseli izrazov solidarnosti, naklonjenosti in moralne podpore iz tujine. Hvaležni smo, da v prestolnicah velikih sil niso pozabili na tiste pri nas, ki trpijo. Vseeno moramo o prihodnosti svoje domovine odločiti sami, odvisna mora biti od naše volje. Drži, da smo v hudi stiski. A če madžarsko desnico obtožujejo, da se ne zmeni za glas naroda, tega glasu ne sme nadomestiti in poveriti tuja sila. Hvala lepa, a s tem bomo opravili sami. Bilo bi žalostno, če bi farsa v Strasbourgu, Bruslju in Washingtonu strnila domoljubne Madžare okoli njihovega najhujšega sovražnika, Viktorja Orbana. To bi pomenilo njegovo zmago-slavje in naš grenak, morda celo zaslužen poraz.

Prava in pristno demokratična opozicija na Madžarskem bi morala nasprotovati

tudi katastrofalni varčevalni politiki evropske komisije, centralne banke EU, Mednarodnega denarnega sklada in ameriškega establišmenta, ne le kratkovidni madžarski desnici. Če se bo pojavila takšna opozicija, vam ne bo treba biti v skrbeh za Madžarsko. x

Madžarski desničarji niso preprosti, staromodni rasisti. Nasprotujejo predvsem nadomestilu za revne, socialni pomoči za brezposelne.

·bazoni·wellness·

REMAX



· ZA LEPŠI DEL DNEVA ·

Načrtujemo, gradimo in negujemo vse vrste bazenov.
Vabljeni v naš razstavn salon na Tržaški 23 v Mariboru.



02/300 00 70



www.remmax.si
info@remmax.si






Dobro jutro!



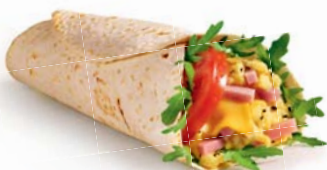
Zajtrk v McDonald'su.

Nova jutranja ponudba zajtrkov v McDonald'su: Ham & Eggs, sveže pripravljene sendviči McMoring in McMuffin, McToast s šunko, slanino in sirom, zjutraj sveže pečeni kruhki ali kajzerice z maslom in marmelado, McMusli jogurt, sadje in kosmiči, rogljički McCroissant, slastni McGriddles z javorjevim sirupom in cvetličnim medom.

www.mcdonalds.si



Že od
1€



Enaki v različnosti

Evropska unija in Slovenija skozi statistiko

Piše: Stas Zgonik

V Evropski uniji živi nekaj več kot pol milijarde ljudi. Imamo skupno evropsko himno, evropski parlament, predstavniki držav potujejo v evropsko prestolnico, od koder prihaja vse več zavezujoče zakonodaje. Imamo evropska sodišča, na katera se lahko obrne katerikoli državljan katerkoli od držav članic. In evropske ustanove si na vse pretege prizadevajo, da bi prebivalci 27 držav članic EU o sebi razmišljali kot o državljanih Evropske unije. A dokler bodo med posameznimi državami in življenjskimi ravnmi njihovih državljanov takšne razlike, kot jih kaže ne enem mestu zbrana evropska statistika, je to misija nemogoče. Dokler bo povprečna plača v Bolgariji veljala za zaslužek, ki bi delavca v veliki večini drugih evropskih držav pahnil pod prag revščine, je to znanstvena fantastika. Pa ni treba iti v ekstreme. Tudi povprečna slovenska bruto plača bi za zaposlenega v Luksemburgu pomenila, da hodi po robu revščine. Dejansko je minimalna plača v Luksemburgu (1800 evrov bruto) občutno višja kot povprečna slovenska plača.

Evropska unija je polna nasprotij. Najbolj izrazito je seveda nasprotje severozahod-jugovzhod. A ko gre za pozitivne kazalnike, npr. stopnjo socialne varnosti, izdatke za zdravstvo, pričakovano življenjsko dobo ..., so na vrhu vedno iste države, ki so skoncentrirane na severozahodu in severu. Ko pa gre za negativne kazalnike, npr. stopnjo revščine, brezposelnost, zadolženost, je zgodba nekoliko drugačna. Negativni rekordi so mnogo bolj razpršeni po ozemlju Unije. Imamo na primer Latvijo, iz katere prebivalstvo zaradi slabih gospodarskih razmer dobesečno beži in si tako lasti rekorden upad števila prebivalcev. V letu 2010 se je iz države izselil vsak 38. prebivalec! Imamo danes že znamenito Grčijo z rekordnim javnofinančnim dolgom – 145 odstotkov BDP-ja. Imamo Španijo z rekordno

Minimalna plača v Luksemburgu je občutno višja kot povprečna slovenska plača.

brezposelnostjo – skoraj 24-odstotno. Imamo Bolgarijo z rekordno nizko minimalno plačo – 138 evrov. To je zgodba Evropske unije, kot jo vidi statistika. Evropska unija, ki je enotna edino v svoji različnosti.

Tudi nova Evropa je vse bolj stara Evropa

Nekateri trendi so sicer prisotni povsod. Evropsko prebivalstvo se na primer nezadržno stara. Pričakovana življenjska doba se je med letoma 1993 in 2009 podaljšala v vseh državah EU, najbolj v Estoniji in Sloveniji. Povprečni danes rojeni prebivalec EU naj bi živel skoraj 77, prebivalka pa skoraj 83 let. Povprečni Šved se sicer lahko nadeja kar 12 let daljšega življenja kot povprečni Latvijec.

Rodnost v niti eni državi članici ne dosega stopnje za ohranjanje števila prebivalcev – 2,1 otroka na žensko. Še najbolj so tej »magični« meji blizu Irci z 2,07 otroka na žensko. Slovenija je še leta 2008 beležila eno najslabših stopenj rodnosti (1,2), a je že v naslednjem letu svoj rezultat bistveno popravila (1,53). Še vedno pa ne dosega povprečja EU (1,6). K rasti števila prebivalcev že dolgo več prispevajo mi-gracijski tokovi kot pa naravni prirastek.

Število prebivalcev celotne EU sicer raste iz leta v leto že vse od leta 1960. A tako naj

bi bilo le še do leta 2040, ko naj bi število prebivalcev EU (brez upoštevanih širitev) doseglo vrhunec pri 526 milijonih in začelo postopno padati. Delež prebivalcev, starejših od 65 let, se bo leta 2060 z zdajšnjih 17 odstotkov povzpelo na 30 odstotkov vseh prebivalcev. Kot ponavadi se seveda demografske projekcije za posamezne države med seboj zelo razlikujejo. Število prebivalcev na Irskem in Cipru naj bi se v prihodnjih 50 letih povečalo za več kot 40, v Bolgariji, Latviji in Litvi pa naj bi se zmanjšalo za več kot 20 odstotkov. Zaradi pričakovane visoke rasti števila prebivalcev v Veliki Britaniji (27%) in padca v Nemčiji (-19%) naj bi Velika Britanija do leta 2060 prehitela Nemčijo in postala država z največ prebivalci v EU. Sloveniji projekcije napovedujejo stagniranje števila prebivalcev in 31,6-odstotni delež starejših od 65 let do leta 2060. Med prebivalci EU, starejšimi od 65 let, je kar 38 odstotkov več žensk kot moških. V dveh državah, Estoniji in Latviji, je v tej starostni kategoriji žensk celo dvakrat toliko kot moških. Slovenke, starejše od 65 let, Slovence v številčnosti prekašajo za 50 odstotkov.

Povprečni polno zaposleni prebivalec EU na leto za delo porabi 1750 ur. Največ časa so v službi Britanci, v povprečju 2100 ur na leto, najmanj pa njihovi sosedi Irci, le 1500 ur na leto. Razlike niso toliko posledica različno dolgih delovnih tednov kot verjetno različnega števila dela prostih dni. Avstrijci in Grki namreč v povprečju na teden oddelajo skoraj 44 ur, eno uro več kot Britanci, a so kljub temu po delovnih urah na leto v povprečju EU, tako kot Slovenci, ki sicer v povprečju na teden v službi preživijo nekaj manj kot 42 ur. Največ prostega časa, če upoštevamo tako plačano delo v službi kot tudi neplačana hišna opravila in druge obveznosti, imajo sicer Belgijci in Danci.

Zaposleni v 14 odstotkih podjetij v EU imajo možnost udeležbe pri dobičku. Slovenija zvesto posnema povprečje EU. Najbolje se sicer v tem pogledu godi zaposlenim v Franciji, kjer je na ta način prijaznih kar 35 odstotkov podjetij, najmanj pa v Italiji, kjer se za to odločajo le trije odstotki podjetij.

Ko si prebivalci EU vzamejo dopust, najraje potujejo na oddih v Španijo in Italijo. Slovenci najbolj množično »bojkotiramo« naše evropske kolege in dopustujemo zunaj EU – na Hrvaškem seveda.

Za izobraževanje gre iz javne blagajne največ na Danskem, skoraj osem odstotkov BDP-ja. Manj kot štiri odstotke BDP-ja za izobraženost svojih državljanov namenjajo le na Slovaškem. Slovenija je z nekaj več kot petimi odstotki BDP-ja v evropskem povprečju. Najbolj jezikovno izobraženi so Luksemburžani, ki se že v osnovni šoli v povprečju učijo dva, v srednji pa kar tri tuje jezike. Slovenija je v primarnem izobraževanju med slabšimi v EU, na sekundarni ravni pa pripleza nad evropsko povprečje, ki je približno 1,4 tujega jezika na dijaka.



Vstop Slovenije v
EU, 30. april 2004,
Nova Gorica/Foto:
Matjaž Kačičnik

Število porok

na tisoč prebivalcev v letu 2009

1. Ciper	7,9
2. Poljska	6,6
3. Romunija	6,3
4. Litva	6,2
5. Danska	6
6. Malta	5,7
7. Finska	5,6
8. Grčija	5,2
9. Švedska	5,1
10. Slovaška	4,9
11. Irska	4,8
12. Češka	4,6
13. Nemčija	4,6
EU 27	4,5
14. Nizozemska	4,4
15. Latvija	4,4
16. Velika Britanija	4,3
17. Avstrija	4,2
18. Estonija	4
19. Belgija	4
20. Francija	3,9
21. Španija	3,8
22. Italija	3,8
23. Portugalska	3,8
24. Madžarska	3,7
25. Luksemburg	3,5
26. Bolgarija	3,4
27. SLOVENIJA	3,2

Brezposelnost

v februarju letos, v odstotkih
(vir: Eurostat)

1. Španija	23,6
2. Grčija	21
3. Portugalska	15
4. Irska	14,7
5. Latvija	14,6
6. Litva	14,3
7. Slovaška	14
8. Bolgarija	12,4
9. Estonija	11,7
10. Madžarska	11
11. Poljska	10,2
EU 27	10,2
12. Francija	10
13. Ciper	9,7
14. Italija	9,3
15. SLOVENIJA	8,7
16. Velika Britanija	8,3
17. Danska	7,9
18. Švedska	7,5
19. Finska	7,4
20. Belgija	7,2
21. Romunija	7,1
22. Malta	6,8
23. Češka	6,8
24. Nemčija	5,7
25. Luksemburg	5,2
26. Nizozemska	4,9
27. Avstrija	4,2

Danci se večinoma znajdejo v vrhu pozitivnih statistik. A pri eni vsekakor izstopajo v negativnem smislu. Na leto zabeležijo kar približno 12 smrti na sto tisoč prebivalcev zaradi prekomernega uživanja alkohola. Do neke mere jim uspejo slediti le Estonci z osmimi primeri. Slovenija ni med zglednejšimi državami EU, a pri nas še vedno zabeležimo le okoli štiri smrti na leto.

Povprečen prebivalec EU si je v letu 2009 dvakrat vzel čas za ogled filma v kinu. Najbolj cinefilski narod EU so Irci, ki so si v povprečju ogledali štiri filme. Slovenci smo si v povprečju ogledali 1,3 filma, Romuni le 0,2.

Iz žepa povprečnega prebivalca EU gre za vojsko na leto 390 evrov, pri čemer smo seveda mnogo bolj »pacifistični« kot Američani, ki prispevajo več kot štirikratno vsoto. Slovenci za svoje obrambne sile na leto prispevamo manj kot 300 evrov. Še vedno preveč. Romuni prispevajo le dobrih 70 evrov. Še najbolj se ZDA približajo njihovi dobri prijatelji in zavezniki Britanci s 700 evri na glavo.

Še na enem področju so ZDA še najbolj podobne v Veliki Britaniji. Če uradno velja za debele 27 odstotkov Američanov, je takih tudi 23 odstotkov Britancev. In le osem odstotkov

Romunov. Ter 17 odstotkov Slovencev. Med statističnimi podatki, ki jih zbira Evropska unija, se najdejo tudi številni bolj »obskurni«. Ste na primer vedeli, da imajo najbolj zdravo zobovje na Malti in Cipru, kjer je 57 odstotkov vprašanih v anketi Eurobarometra zatrdilo, da imajo še vedno vse naravne zobe? V Sloveniji je bilo takih le 32 odstotkov vprašanih. Popolno zobovje je premoglo le 19 odstotkov vprašanih Madžarov.

Zgledno povprečni

Ker so pri statistiki najbolj zanimivi ekstremi, bi se kaj lahko zgodilo, da bi Slovenijo zanemarili. Pri veliki večini statističnih kategorij smo namreč v »zlati« sredini, praviloma v skladu z našo razvitostjo v primerjavi z drugimi državami članicami.

Obstaja pa nekaj pozitivnih in nekaj negativnih izjem. Tako je razveseljujoče, da imamo, ko upoštevamo vse (zdaj ogrožene) socialne transferje, najmanjšo dohodkovno nenaslednost v vsej EU. Prav tako imamo enega najmanjših neskladij med plačami žensk in moških v primerljivih poklicih. Zanimivo pa je, da se pri upokojenjih ta slika precej obrne na glavo. Tako imamo eno največjih neskladij med



Luksemburg, država z najvišjo minimalno plačo v Evropi: demonstracije kmetov pred srečanjem evropskih kmetijskih ministrov/Foto: Profimedia

deležem upokojencev in upokojenk, ki so zaradi nizkih dohodkov izpostavljeni tveganju za revščino.

Na pozitivno stran zagotovo lahko štejemo število zapornikov glede na število prebivalcev. Le Finska ima po tem merilu iz leta v leto v povprečju manj zapornikov kot Slovenija. Pri nas je zaprtih le 66 ljudi na vsakih 100



tisoč prebivalcev. Saj se vsi strinjamo, da ne bi bilo nič narobe, če bi v slovenskih zaporih bival kakšen politik ali gospodarstvenik več, a hkrati je to kljub vsemu kazalnik razmeroma nizke stopnje kriminala? Ta se kaže tudi v dejstvu, da je Slovenija po številu umorov na sto tisoč prebivalcev druga najbolj varna država, takoj za Avstrijo, Ljubljana pa je poleg Lizbone v tem pogledu najvarnejše glavno mesto v EU.

Razmeroma dobro je v Sloveniji poskrbljeno za prebivalce tujih narodnosti, ki se niso rodili v Sloveniji. V EU je v povprečju 31 odstotkov takih ljudi izpostavljenih tveganju revščine, pri nas pa je ta delež »le« 22-odstoten. Je pa tako kot v drugih državah EU tudi v Sloveniji opazna diskriminacija v primerjavi z

»avtohtonimi« prebivalci, saj je od teh le 15 odstotkov izpostavljenih tveganju revščine.

Izmed novih članic EU smo edini, ki imamo težave pri doseganju zaveze iz Kjotškega protokola o zmanjševanju izpustov toplogrednih plinov. V vseh ostalih je bil propad težke industrije po padcu komunizma tako obsežen, da so zahteve po znižanju izpustov izpolnili, še preden so jih leta kasneje sploh sprejeli. V Latviji so na primer emisije od leta 1990 do leta 2010 padle za skoraj 57 odstotkov. Podnebni grdi raček EU je sicer Ciper, ki mu je uspelo emisije v tem obdobju povečati za kar 75 odstotkov. Ciper tudi sicer ni okoljsko najbolj ozaveščena država, kar med drugim dokazuje tudi z rekordnimi 760 kilogrami

Povprečna starost ob odselitvi in s tem osamosvojitvi od staršev je v Sloveniji nad 30 let. Le Slovaki v maminem gnezdu preživijo še kak mesec več.

Gospodarska rast

v letu 2011 v odstotkih (vir: Eurostat)

1. Estonija	7,6
2. Litva	5,9
3. Latvija	5,5
4. Poljska	4,3
5. Švedska	3,9
6. Slovaška	3,3
7. Avstrija	3,1
8. Nemčija	3
9. Romunija	2,5
10. Finska	2,9
11. Malta	2,1
12. Belgija	1,9
13. Bolgarija	1,7
14. Češka	1,7
15. Francija	1,7
16. Madžarska	1,7
17. Luksemburg	1,6
EU27	1,5
18. Nizozemska	1,2
19. Danska	1
20. Irska	0,7
21. Velika Britanija	0,7
22. Španija	0,7
23. Ciper	0,5
24. Italija	0,4
25. SLOVENIJA	-0,2
26. Portugalska	-1,6
27. Grčija	-6,9

komunalnih odpadkov na prebivalca na leto. In zanimivo, Latvija je tudi v tem primeru nje-govo nasprotje, z le nekaj več kot 300 kilogrami na prebivalca. Povprečni Slovenec v smetnjak na leto znosi 422 kilogramov smeti. Pri tem je zanimivo, da je Slovenija v EU na zavidljivem tretjem mestu po deležu recikliranih komunalnih odpadkov. Prav tako smo za Dansko in Nizozemsko na tretjem mestu po obsegu okoljskih davkov glede na BDP.

Evropska unija je trenutno približno na polovici poti do cilja 20-odstotnega deleža obnovljivih virov energije v celotni energetske porabi, ki naj bi ga dosegla do leta 2020. Posamezne države seveda že zdavnaj prese-gajo to mejo, na primer Latvija in Švedska z več kot tretjinskim deležem po zaslugi številnih hidroelektrarn. Slovenija je s približno 17 odstotki nadpovprečna. Zavedanje o nujnosti izkoriščanja obnovljivih virov očitno še ni doseglo Malte, katere delež komaj pripleza nad ničlo. Kar se tiče nizkoogljičnih tehnologij, je sicer zgledna tudi Francija, ki pa kar 40 odstotkov svoje energije proizvede v jedrskih elektrarnah. Estonija in Poljska se še vedno več kot polovično zanašata na premog.

Največji posamični onesnaževalec zraka v Sloveniji je – kdo drug kot Termoelektrarna Šoštanj. Na leto poleg drugih snovi v zrak izpusti skoraj pet milijonov ton CO₂. Sama tako poskrbi za skoraj četrtino vseh slovenskih izpustov. Količina je podobna letnim izpustom vseh avtomobilov in tovornjakov skupaj. A dejansko je TEŠ v evropskem merilu precej nepomemben. Tako je bil leta 2008 po količini izpustov šele na 72. mestu. Prvakinja, poljska termoelektrarna Belchatow, je v zrak izpustila kar šestkrat več CO₂, precej več kot celotna Slovenija. Poljska je sicer po izračunih Evropske okoljske agencije za Nemčijo druga v EU po višini posrednih in neposrednih stroškov, ki jih je njeno gospodarstvo povzročilo z onesnaževanjem zraka. Samo elektrarna Belchatow naj bi po višji oceni v letu 2009 povzročila kar za 2,5 milijarde evrov škode. TEŠ je v tem primeru uvrščen še nižje. Na 234. mestu v EU naj bi povzročil za 267 milijonov evrov škode okolju. Celotna škoda, ki jo povzročijo največji onesnaževalci v Latviji, je sicer ocenjena na 62 milijonov evrov.

Slovenija na področju gradbeništva že več kot eno leto niza negativne rekorde, saj iz meseca v mesec beležimo največje padce aktivnosti v gradbenem sektorju v celotni EU. Samo januarja letos je bila v primerjavi z lanskim januarjem manjša za 20 odstotkov. Poljska v enakem obdobju beleži 34-odstotno rast.

Čeprav Slovenci še zdaleč nismo najrevnejši, imamo začuda največji delež stanovanj v tako ali drugače slabem stanju. Več kot 30 odstotkov ljudi naj bi namreč živelo v hišah ali stanovanjih, ki imajo bodisi puščajočo streho bodisi trhle okenske okvirje, načeta tla ipd. Celo v Romuniji je ta delež le 22-odstoten.

Smo tudi med najbolj navezanimi na svoje avtomobile, saj smo leta 2009 le pri 13 odstotkih vseh potovanj znotraj države uporabili javni prevoz. Naši sosedej Madžari so se za do okolja prijaznejšo možnost odločili v več kot 37 odstotkih. Po velikosti avtoparka smo sicer osmi v EU, s približno 500 avtomobili na tisoč prebivalcev. Rekorderji so Luksemburžani s približno 700 avtomobili na tisoč prebivalcev. Romuni jih premorejo le kakih 200, a so kljub temu njihove ceste najbolj nevarne v EU, saj v povprečju zahtevajo kar 15 življenj na 100 tisoč prebivalcev na leto. Tudi slovenske ceste so bile še leta nadpovprečno nevarne z devetimi smrtnimi žrtvami na 100 tisoč prebivalcev. Švedi so zmogli z manj kot štirimi.

Od vseh držav EU je sklepanje zakonskih zvez najmanj priljubljeno prav med Slovenci. Izven zakonske zveze se rodi že več kot polovica vseh otrok. Mladi Slovenci se izjemno pozno osamosvojijo. Povprečna starost ob odselitvi in s tem osamosvojitvi od staršev je nad 30 let. Le Slovaki v maminem gnezdu preživijo še kak mesec več. Finci ga zapustijo že po dopolnjenem 22. letu. Seveda morajo biti za osamosvojitve izpolnjeni določeni pogoji, predvsem finančna neodvisnost, ki je pogodbe



Čeprav Slovenci še zdaleč nismo najrevnejši, imamo začuda največji delež tako ali drugače dotrajanih stanovanj.



**Poljska termoelektrarna
Belchatow: največji evropski
onesnaževalec**/Foto: Reuters

za določen čas na daljši rok ne morejo zagotoviti. Tu verjetno tudi tiči glavni razlog za slovensko navezanost na dom staršev. V starostni skupini od 15 do 24 let ima kar 70 odstotkov zaposlenih v Sloveniji zaposlitev za določen čas. Evropsko povprečje je 40 odstotkov.

Slovinci smo sicer v EU znani po izjemno kritičnem dojemanju svoje države. Praviloma smo vedno prepričani, da nam gre slabše, kot kažejo uradne statistike. Redno se na

primer uvrščamo med države, v katerih naj bi bila po mnenju anketirancev korupcija najbolj razširjena. Najnovejša raziskava nas je na primer postavila v sam vrh po nezaupanju v poštenost naših javnih uslužbencev. Okoli 70 odstotkov vprašanih v raziskavi je menilo, da javni uslužbenci sprejemajo podkupnine pri javnih naročilih in izdaji gradbenih dovoljenj ter da je mogoče brez težav podkupiti razne inšpektorje. Naše popolno nasprotje je Danska, kjer je podobno nezaupljiva le četrtina vprašanih.

Vprašanje je, koliko ljudi, ki bo ta članek prebralo do konca, bo avtorju verjelo na besedo, čeprav vsi podatki izhajajo iz statističnih baz Evropske komisije in njenih teles. Za Evropejce je namreč najbolj zaupanja vreden

vir informacij radio, ki mu zaupa 57 odstotkov vprašanih. Sledi televizija, ki komaj preseže mejo 50 odstotkov. Tiskani mediji so že pod njo. Internet je, vsaj za zdaj, še vedno na zadnjem mestu. Radio in televizija sta med Slovenci družno na prvem mestu po zaupanju, a je stopnja zaupanja v obeh primerih pod povprečjem EU in še pada. Nadpovprečno zaupamo zgolj internetu, celo bolj kot tiskanim medijem, ki jim zaupa le 39 odstotkov vprašanih. O dogajanju v Evropski uniji smo po našem prepričanju iz medijev obveščeni nadpovprečno, a je že samo evropsko povprečje zelo nizko. Le 33 odstotkov vprašanih Evropejcev je namreč v anketi Eurobarometra menilo, da so ustrezno obveščeni o dogajanju v bruseljskih sobanah. x

Od kod Evropska unija dobiva denar in kako ga porabi?

EU je z letnim proračunom več kot 122 milijard evrov prava gospodarska sila, pomembnejša od številnih držav. Kako je torej mogoče, da ta vsota ne zadostuje?

Piše: Aleš Prodnik

Večino denarja v EU zberejo s prispevki držav članic, leta 2010 je bilo teh za 108,5 milijarde evrov. Nemčija kot največje gospodarstvo prispeva največ, Poljska pa je največja prejemnica. Velika Britanija na primer prispeva veliko več kot prejme, in sicer okoli 5,4 milijarde evrov več. Zakaj takšno neskladje? Britanski Guardian je na primer sam ugotovil, da s tem ni nič narobe, saj britansko gospodarstvo s članstvom vseeno pridobi veliko več, kot znaša razlika med prispevkom in prejemki, saj ima tako lažji dostop do evropskih trgov in pogodb. Britanski izvoz v EU je samo novembra lani znašal 16,6 milijarde evrov.

Največji znesek v EU namenijo za skupno kmetijsko politiko – ta vključuje razvoj podeželja in nekaj sredstev za ribolov. EU poudarja, da je ta znesek zdaj zamrznjen in trenutno znaša 55,1 milijarde evrov. Največji delež poberejo države, kot so Francija, Španija in Irska, sploh če pogledamo znesek na prebivalca.

Koliko vsaka država nakaže in prejme na osebo? Če pogledamo prispevke posameznih držav in porabo v njih, je Luksemburg največji prejemnik v EU. Vendar je ta podatek izkrivljen zaradi nizkega števila prebivalstva, teh je 502.000, in dejstva, da ima tam sedež več evropskih ustanov, med drugim tudi evropsko sodišče, evropsko revizijsko sodišče, Eurostat in sekretariat evropskega parlamenta. x

Demonstracije pred Evropsko centralno banko v Frankfurtu / Foto: Reuters





Poraba za kmetijstvo, vključno z okoljem in ribolovom (za l. 2010)

Država	Skupaj v mrd €	€ na osebo	v% BDP
Avstrija	1,35	161,34	0,47
Belgija	0,70	64,18	
Bolgarija	0,57	75,89	1,59
Ciper	0,07	90,59	0,42
Češka	1,06	101,09	0,71
Danska	1,15	207,58	0,49
Estonija	0,18	134,07	1,26
Finska	0,91	169,71	0,50
Francija	9,85	152,28	0,51
Nemčija	6,94	84,84	0,28
Grčija	2,92	257,98	1,28
Madžarska	1,42	141,80	1,46
Irska	1,71	383,57	1,10
Italija	5,73	94,99	0,37
Latvija	0,28	126,48	1,58
Litva	0,54	163,45	1,98
Luksemburg	0,06	115,32	0,14
Malta	0,02	53,26	0,36
Nizozemska	1,12	67,57	0,19
Poljska	3,69	96,69	1,04
Portugalska	1,26	118,32	0,73
Romunija	1,44	66,89	1,16
Slovaška	0,68	124,70	1,03
Slovenija	0,21	101,34	0,59
Španija	7,04	153,04	0,67
Švedska	1,06	113,65	0,31
VB	3,94	63,53	0,23

Vir: Eurostat

Poraba in prispevki v Evropski uniji (za l. 2010)

Država	Skupna poraba EU, v €	€ na osebo	Skupni prispevek, €	€ na osebo
Avstrija	1.821,65	217,50	2.460,28	293,75
Belgija	6.145,07	566,89	3.293,59	303,84
Bolgarija	1.222,45	161,62	310,15	41,01
Ciper	177,98	221,61	158,07	196,82
Češka	3.415,61	325,09	1.308,34	124,52
Danska	1.525,71	275,66	2.073,66	374,66
Estonija	807,88	602,84	125,12	93,36
Finska	1.309,60	244,72	1.575,17	294,35
Francija	13.105,05	202,50	18.173,55	280,82
Nemčija	11.825,22	144,56	20.708,07	253,15
Grčija	5.748,71	508,51	2.094,71	185,29
Madžarska	3.650,04	364,48	862,45	86,12
Irska	2.065,56	462,32	1.208,64	270,52
Italija	9.497,47	157,40	13.664,41	226,46
Latvija	843,65	375,23	158,28	70,40
Litva	1.601,94	481,20	230,05	69,10
Luksemburg	1.554,27	3.095,74	248,47	494,90
Malta	112,36	271,16	51,41	124,07
Nizozemska	2.146,10	129,48	3.864,33	233,14
Poljska	11.821,95	309,74	3.338,98	87,48
Portugalska	4.378,77	411,63	1.713,69	161,10
Romunija	2.317,41	107,98	1.042,22	48,56
Slovaška	1.905,03	351,16	540,07	99,55
Slovenija	755,74	369,20	319,96	156,31
Španija	13.190,46	286,82	8.937,32	194,34
Švedska	1.646,16	176,24	2.808,80	300,71
VB	6.745,63	108,75	12.145,83	195,82

Vir: Eurostat

Je to Evropa?

Evropejci nimajo kralja niti ne morejo neposredno izvoliti svojega predsednika, nimajo skupne vojske, nimajo skupne glasbe, ki bi jih združevala, kot je nekoč nas »yugorock«. In kar je glavno: nimajo svoje nogometne reprezentance.

V tem trenutku so, kot vemo, najbolj nezaželeni prebivalci v Evropski uniji brez dvoma Grki. Pri čemer je paradoksalno, da ime Evropa izhaja iz grške mitologije, in prav Grki so celino tudi poimenovali. V kapitalistični ekonomiji je blagovna znamka, »brend«, najpomembnejša postavka, celo bolj kot proizvod, ki ga lahko imaš, a ga brez »brenda« ne moreš prodati. Če so Grki poimenovanje patentirali, so tiste milijarde njihovih dolgov malenkost v primerjavi z lastništvom imena. Evropa je torej, kar zadeva ime, »grški proizvod«. Le kako bi se poimenovala, če bi ga ti zahtevali nazaj?

Res pa Grki Evrope niso »združevali«. Obrnjeni so bili v Sredozemlje, Severno Afriko, Malo Azijo, Azijo. Evropska unija ima za zgodnja združevalca dva Karla. Enega iz zgodnjega obdobja fevdalizma in drugega iz novega veka: Karla Velikega in Karla V. Karel I. Veliki (Charlemagne) je bil frankovski kralj (768–814) in nato rimski cesar (800–814), za prestolnico si je izbral Aachen. Nasilno je pokristjanil velik del Evrope in uvedel fevdalni red, na svojem dvoru pa zbiral tedanje učenjake. Zanj se pogosto uporablja ime rex Europeae, evropski kralj. Karel V. iz rodbine Habsburžanov je bil španski kralj (1516–1556) in nemški cesar (1519–1556), nekaj časa je bil tudi avstrijski nadvojvoda, rojen v belgijskem Gentu. Bojeval se je proti Francozom, oplenil Rim, skušal zaustaviti turški prodor v Evropo, bil je tudi imperialni vladar (osvojil je Mehiko, Peru, Tunizijo). Goreč katolik je z wormškim ediktom leta 1521 izobčil Martina Lutera in prepovedal širjenje njegovih del, premagal protestante, a je bil leta 1555 prisiljen sprejeti augsburški verski mir (načelo, da se morajo podložniki ravnati po veri vladarja – *cuius regiom eius religio*). Na koncu je odstopil in zadnja leta preživel v samostanu sv. Hieronima v Španiji. Po Karlu Velikem je poimenovana evropska mladinska nagrada za projekte, ki naj bi spodbujali evropsko razumevanje in razvoj skupne evropske identitete. Po Karlu V. pa prestižna nagrada (Charles V European Award) za širjenje kulturnih in zgodovinskih vrednot Evrope in za zasluge pri združevanju Evropske unije. Za obema stoji Evropska komisija (nagrada Karla V. sicer formalno podeljuje The European Academy of Yuste Foundation).

Slavljenje tovrstnih »evropskih korenin« je problematično z več vidikov in zbuja močan dvom o »evropski identiteti«. Povečuje katolicizem, usmerjeno je proti protestantizmu in seveda

proti islamizmu (v konkretnem jeziku proti Turčiji kot članici EU). Sklicuje se na fevdalno tradicijo, kar v današnjih časih simbolno pomeni združevanje od zgoraj. Korenine išče v Evropi daleč pred oblikovanjem narodov; vladarji, na katere se sklicuje, so bojevali vojne proti drugim v Evropi in zaslužnjevali svet.

V času, ko so se narodi že začeli oblikovati, je Evropo skušal združiti Napoleon. Znova od zgoraj, ne pa več zgolj z ognjem in mečem, pač pa že s puškami in topovi. A Napoleon danes nima avreole združevalca. Za to je vrsta razlogov. Ne toliko dejstvo, da je bil Korzičan. Bistveno je, da se je proti njemu združila konservativna Evropa z miselnostjo, ki tudi danes obvladuje prevladujočo desnico v Evropski uniji. Napoleon, čeprav diktator, pa je širil ideje francoske revolucije, ločitev cerkve od države. Code civile je državljanski zakonik, ki je poudarjal človekove pravice in svoboščine. Napoleon je bil nosilec modernizacijskih procesov v boju z evropskim »Ancien Regimom« in zato preprosto ne gre v kontekst katoliške Evrope.

Novo Evropo in še posebej novi evropski red je skušal ustvariti tudi Hitler. Temeljil je na rasizmu, glavno sredstvo za doseg cilja je bila tudi v tem poskusu združevanja vojna,

Dr. Božo Repe

Zgodovinar

tokrat totalna. Meje Hitlerjeve Evrope bi bile Severno ledeno morje in Sredozemlje, Atlantik in Ural, pred katerim bi ustvarili nekakšno vojno krajino. Enako tudi proti Balkanu, pri čemer bi bila južna meja nemškega rajha Slovenija oz. meja s Hrvaško. Zunaj Hitlerjeve Evrope bi ostalo nekaj podrejenih latinskih držav ali

njihovih delov: Italija, okrnjena Francija, Španija, Portugalska. Podobno tudi Turčija, Finska in kakšen balkanski protektorat. Znotraj take Evrope so skušali izvesti »nacistično revolucijo« po načelu »gospodarji in podljudje«, katere sestavni del so bila tudi koncentracijska taborišča. V velikem germanskem rajhu prihodnosti bi krščansko doktrino in krščanska načela zamenjala pravila SS, prestolnica pa bi bil ogromen Berlin kot nekakšno nacistično Sveto rimsko cesarstvo germanske narodnosti. Edina povezava s sodobnostjo so geostrateška razmerja, to je npr. želja po prevladi nad ZDA, kar naj bi Hitlerjeva »nova Evropa« dosegla tudi ob zavezništvu z Japonsko. Po Hitlerjevem mnenju naj bi namreč tisti, ki obvladuje Evropo, obvladoval tudi svet.

Povojno združevanje se je začelo iz želje, da bi presegli medsebojne vojne. Zgodovina je znana, od Evropske skupnosti za premog in jeklo, ki je leta 1950 začela gospodarsko povezovati šest držav: Belgijo, Francijo, Italijo, Luksemburg, Nemčijo in Nizozemsko, prek Rimske pogodbe in ustanovitve Evropske gospodarske skupnosti (EGS) do različnih krogov širitev, vmesne mastrichtske pogodbe leta 1993 in schengenskega sporazuma leta 1995.

Tisto, kar se pri zgodovini EGS, ES in EU običajno

zamolči, je, da ni šlo za avtonomen proces, čeprav je pobudo za povezovanje iz iskrenega prepričanja leta 1950 dal tedanji francoski minister Robert Schuman. Povezovanje zahodnega dela Evrope je lahko potekalo le z dovoljenjem in pod nadzorom ZDA. V resnici se vse do leta 1989 (v marsičem pa še precej kasneje) v Zahodni Evropi ni nič zgodilo brez dovoljenja ZDA. Tudi volitve tako v poraženih državah (Nemčija, Italija) kot v zaveznicah (Francija) so bile pod strogim nadzorom, da na oblast ne bi prišli komunisti. Povezovanje je bilo del širšega »sanitarne kordona«, ki so ga ZDA sistematično vzpostavile,

Nacionalna država je v Evropi sveta tako kot devica Marija, po kateri je prevzela simbole na zastavi.



Dr. Božo Repe/Foto: Borut Peterlin

da bi v obdobju hladne vojne preprečile širjenje socializma in prevlade Sovjetske zveze. Šlo je tako za Trumanovo doktrino iz leta 1947 (ki naj bi pred SZ obvarovala sicer diktatorsko-avtokratski Turčijo in Grčijo) kot za različna vojaška zavezništva, od Nata do vrste regionalnih vojaških paktov, predvsem pa ekonomske oblike pomoči (Marshallov načrt za obnovo povojne Evrope iz leta 1948). ZDA so prav zaradi strahu pred širjenjem komunizma dovolile tudi vzpostavitev različnih modelov evropske družbe blaginje (t. i. welfare state), ki so jo sicer v teoriji, pri sebi in drugod po svetu, pa tudi v praksi odločno zavračale. Kombinacija demokracije, kapitalizma in socialne zaščite s srednjim slojem kot glavnim stebrom stabilnosti in dostojnim standardom delavskih slojev je bila mišljena taktično, do zmage nad komunizmom, kar se je po padcu berlinskega zidu pokazalo zelo hitro. ZDA so nekaj več pobude tedanji ES dovolile šele v primeru Jugoslavije, ker so same imele probleme drugje (prva zalivska vojna), vendar se je ES (razen delno v primeru Slovenije) izkazala kot popolnoma nesposobna in neoperativna.

Zapleteno večtirno povezovanje zahodnega dela Evrope znotraj konteksta hladne vojne in dominacije ZDA v tem delu sveta se kaže tudi v dveh praznovanjih, ki naj bi simbolizirali mir in združevanje: v evropskem dnevu 5. maja za Svet Evrope, ustanovljen leta 1949, in 9. maju kot Schumanovem dnevu v spomin na njegovo deklaracijo iz leta 1950, ki naj bi simbolizirala ustanovitev sedanje EU. Nasploh ima Evropa precejšnje težave s simboli, kar je izraz njenih notranjih protislovij; če bi želeli biti v sodbah ostrejši, bi lahko rekli tudi njene praznosti. Za precejšen del bi lahko rekli tudi skorajda fanatične navezanosti na katolicizem, ki se sicer prikriva s širšim krščanstvom, kar velja tudi za zastavo. Ta je hkrati zastava Sveta Evrope in Evropske unije, a ni uradno zapisana v nobenem aktu. Zapisali so jo v evropsko ustavo iz leta 2004, ki pa je, kot vemo, žalostno propadla, dokončno z referendumom v Franciji in na Nizozemskem. Mašilo, ki je sledilo kot nadomestek (t. i. Lizbonska pogodba), danes nima več praktično nobene veljave. Zastavo si je zamislil risar Arsène Heitz, sicer delavec v poštni službi Sveta Evrope. Dvanajst zvezd na modri podlagi je prevzel iz svetniškega sija device Marije, konkretno iz rozete, ki jo je Svet Evrope v začetku petdesetih let daroval katedrali v Strasbourgu. Osnovno zamisel je nato končal Paul Michel Gabriel Lévy, bivši taboriščnik in vodja informativne službe v Svetu Evrope.

Za himno, Odo radosti (v izvorniku Ode an die Freude), je besedilo leta 1785 napisal nemški pesnik Johann Christoph Friedrich von Schiller. Pesem je slavila bratstvo in enotnost vsega človeštva in nima zveze z Evropo in njenim povezovanjem. Schiller pesmi ni ravno cenil, imel jo je za utopično. Leta 1824 jo je kot del Devete simfonije uglasbil Ludwig van Beethoven. Svet Evrope jo je kot svojo himno sprejel leta 1972, kasneje tudi Evropska skupnost in Evropska unija. Svet Evrope v tistem času ni bil edini, ki si je zaželel Beethovna, del Ode radosti je v svojo himno vključila tudi (tedaj še nepriznana) Rodezija, kasnejši Zimbabve. Podobne simbolne zadrege povzroča glavno mesto Bruselj. V resnici je »samo« sedež (sicer pomembnejšega dela) evropskih institucij in hkrati tudi Nata. Vendar uradno nikoli ni bil razglašen za glavno mesto, prestiž pa si mora deliti s Strasbourgom. Tam so prve evropske institucije sploh nastale, dovolj varno stran, da ne bi ogrožale kakšne od evropskih prestolnic, kar pove veliko o tem, kaj so si tedanji voditelji velikih držav mislili o evropskih integracijah. Bruselj je tipična

evropska prestolnica, ki je nastala na sužnjelastniškem in krvavem denarju iz kolonij in v tem smislu izžareva pravo nasprotje reklamirani »evropski ideji«. Ob vseh milijardah za birokracijo in letnem seljenju poslancev in vsega osebja iz enega »glavnega« mesta v drugo »glavno« mesto bi lahko mirno zgradili novo, sodobno prestolnico, obrnjeno v prihodnost in ne v dvomljivo preteklost.

Do »prave« združitve Evrope naj bi prišlo po letu 1989, vendar se je prva skupina desetih vzhodnoevropskih držav vključila šele leta 2004. Širitev Evropske unije je potekala po principu imperija. Večkrat sem že zapisal, da je EU v primerjavi z zgodovinskimi tvorbami sicer demokratičen imperij. A še vedno imperij. In tudi tisto o demokraciji se lahko z današnje distance kaj lahko relativizira. Šlo je za nove trge in poceni investicije (do začetka bančne krize), vse zapakirano v velike besede o demokraciji, »zgodovinskem dolgu« do tega dela Evrope ipd. In seveda za prav tako poceni delovno silo tam in v domačih državah. Čez Slovenijo se vsak dan vozi na desetine romunskih kombijev na

suženjsko služenje v Italijo, enako tudi bolgarskih v Nemčijo in tako naprej.

Kaj je Evropa danes in kaj bo z njo v prihodnje?

V svetovnem kontekstu ni prav velik igravec. Po velikosti in številu prebivalstva že mogoče, a soigralci na drugi strani so močnejši. ZDA, Brazilija, Indija, Kitajska so notranje raznolike, a navzven veliko bolj homogene. Že ZDA EU z lahkoto blokirajo ali upočasnijo in evropske države medsebojno sprejo, če je to v njihovem interesu. To kažejo številni primeri, od vilenske izjave in delitve na »stare« in »mlade« demokracije do servilnega služenja ameriškim obveščevalnim agencijam v nasprotju z evropsko zakonodajo in principi, primeri »posebnega« odnosa posameznih držav (zlasti Velike Britanije) z ZDA, varnostne odvisnosti in obveznosti, povezane s tem.

Navznoter EU ni zgrajena, je projekt, ki je bil narejen politično in od zgoraj. Sistem njenih institucij in načina odločanja je zapleten, počasen, tudi protisloven, po načinu delovanja vsaj dvotiren in s tem presenetljivo podoben jugoslovanskemu, ki je imel dvojno strukturo: državno in samoupravno. Doslej so večje države vsakokrat blokirale vsak poskus tesnejših integracij (z delno izjemo gospodarstva in monetarne politike). Razvojno gledano je morda nekje na ravni ZDA pred državljansko vojno, čeprav primerjava z ZDA zgodovinsko iz različnih razlogov ne zdrži kritične ocene. Pod vplivom prevladujočega konservativnega političnega pola in ameriškega neoliberalizma EU potihem, a radikalno opušča koncept socialne države. V zadnjih dveh desetletjih se je politično občutno preselila na desno, tisto, kar je bila nekoč skrajna desnica, je sedaj »sredina«. Vedno bolj jo obvladuje populizem. V mnogih, zlasti novih članicah na vzhodu so socialno državo iz socialističnih časov načrtno zrušili, namesto da bi jo prilagodili novim razmeram. Po neoliberalistični filozofiji ima »preddrago« delovno silo, preveč socialnih pravic in še vedno absolutno preveč ekonomske demokracije (sindikati, kolektivne pogodbe, udeležba pri dobičku ...). Kar pa velja le za državljane prvega reda, to je za domačine, ne pa imigrante iz drugih evropskih držav, kaj šele tiste z drugih celin. Socialno-demokratskemu, levemu delu evropske politike ni uspelo najti učinkovitega odgovora na konec socializma, je v večletni defenzivi, tudi kriza mu ni pomagala. Čeprav evropski voditelji tega ne rečejo na glas, jim je vzor »učinkovita« Kitajska, ki se s temi

V zadnjih dveh desetletjih se je politično Evropa občutno preselila na desno, tisto, kar je bila nekoč skrajna desnica, je sedaj »sredina«. Vedno bolj jo obvladuje populizem.



Evropa dveh svetov: Rominja pred bruseljsko palačo/Foto: Profimedia

stvarmi ne ubada. Evropska unija je razdeljena na trikotnik razvitega severa in zahoda, nerazvitega vzhoda in prezadolženega juga. Konflikt razviti : nerazviti/prezadolženi je neizogiben, vprašanje je le, kako hitro bo naraščal in kako usoden bo. Evropa je polna predsodkov, njen odnos do Turčije in islama je podoben tistemu iz časov Karla V. in turških vpadov, zato ni čudno, da ga tako slavi. Podobno velja za priseljence in marginalne skupine, npr. Rome, kjer veliki voditelji s prstom kažejo na Madžarsko in občasno Slovaško, čeprav npr. Sarkozy nima nič drugačne politike od Orbana. Ni zmožna zavarovati demokracije, ko v kakšni državi pride do občutnega padca demokratičnih standardov in so na oblasti problematični avtokratski in populistični politiki, zatiska si oči in gleda stran ali se zadovolji s simboličnimi ukrepi. Tak primer je bila Avstrija v času Haiderja, danes je to Madžarska. V Evropski uniji obstajajo segregacijski »Little Rocki« iz leta 1957, a nihče ne more niti ne želi tja poslati vojaških enot za zavarovanje manjšin in demokracije. Jih pa evropske države seveda pošiljajo v Afganistan. Čeprav imajo manjši narodi v njej formalno enake pravice kot veliki, v bistvu še naprej deluje po načelu »zgodovinskih« in »nezgodovinskih« narodov.

Meje Evropske unije kot integracije, širše pa tudi Evrope, so nedorečene. Seveda ne v geografskem smislu, pač pa političnem in državnem. Ne ve se, do kam se bo širila, če se sploh še bo. Politiki temu pravijo »širitvena utrujenost«, v resnici pa gre za značilno imperialno krizo, ki doleti vsak imperij, ko se njegov osamosvojitveni pohod ustavi. Države so v različne oblike njenih preteklih integracij vstopale pod zelo različnimi pogoji, mnoge so jih izpolnjevale zgolj navidezno ali pa še to ne. Zato, seveda pa tudi zaradi drugih razlogov (ekonomska moč, politični vpliv), znotraj nje obstajajo še posebni ekskluzivni klubi.

Evroskepticizem je močnejši kot želja po integraciji. Ima različne korenine – od ekonomskih do verskih in rasnih. En del tiči v prepričanju, da so Evropo in posamezne nacionalne države

preplavili tujci in jo je treba »očistiti«, drugi del v prepričanju, da bi vsaka tesnejša oblika integracije posegla v pravice nacionalnih držav, nacionalna država pa je v Evropi sveta tako kot devica Marija, po kateri je prevzela simbole na zastavi. Bolj ali manj prikrito vsiljevanje katolicizma (krščanstva) kot temeljne vrednote, na kateri naj bi temeljila, prav tako moti marsikoga, npr. ateistične in hugenotske Čehe ali anglikanske Britance, ki so sicer tudi iz sebičnih razlogov do EU najbolj zadržani in jo jemljejo zelo samopostrežno.

Eden temeljnih problemov Evrope je zato vprašanje identitete. Iz tega tudi izvirajo težave s prazniki in simboli, čeprav Evropa seveda ni edina, ki jih ima. Evropi ni uspelo ustvariti skupne identitete, niti se kaj posebej ne trudi, da bi jo, ali pa to z raznimi »karli« počne na napačen način. Prisega na »različnost«, ker na kaj drugega ne more, nujne vsebinske integracije pa zamenjuje z birokratizacijo. Ljudje imajo običajno regionalno, nacionalno in nadnacionalno identiteto. V Evropi prvi dve nedvomno prevladujeta, tretja je bila v zgodovini običajno vsiljevana z indoktrinacijo, pri nas npr. z avstro-ogrsko in jugoslovansko. V tem smislu je gotovo bolje ali vsaj bolj demokratično, da sedanja EU tega ne počne na tak način. Pa saj niti ne more: Evropejci nimajo kralja niti ne morejo neposredno izvo-

liti svojega predsednika, nimajo skupne vojske, nimajo skupne glasbe, ki bi jih združevala, kot je nekoč nas »yugorock«. In kar je glavno: nimajo svoje nogometne reprezentance. Če jo bo EU kdaj imela, pa se bodo težave šele začele,

Slavljenje »evropskih korenin« je problematično z več vidikov in zbuja močan dvom o »evropski identiteti«.

to nekdanji Jugoslovani vemo zelo dobro. Le kako jo bomo sestavili: iz najboljših igralcev (le kdo bo upal narediti to selekcijo?) ali po nacionalnem ključu? V tem primeru bi morali spremeniti nogometna pravila, saj bi reprezentanca štela sedemindvajset članov. No, z vstopom Hrvaške osemindvajset. In Hrvati imajo dobre nogometnaš. In kaj bo šele, ko bo vstopila Srbija? Brez skupne nogometne reprezentance Evropa nima prihodnosti. S skupno reprezentanco pa jo čaka jugoslovanska usoda. x

UMBERTO ECO

Italijanski pisatelj in filozof

Umberto Eco si želi izrazitejše evropske istovetnosti. Predlaga obvezen program izmenjave zaposlenih – in na evrskih bankovcih si želi videti podobe Thomasa Manna, Roberta Rossellinija in Clauda Chabrola. Le skupni simboli lahko resnično navdušijo ljudi.

Na dan intervjuja se je Umberto Eco ravno vrnil iz Pariza v svojo milansko pisarno. Francoski

predsednik Nicolas Sarkozy je pisatelja, filozofa in profesorja semiotike povišal v »commandeurja« (komandanta) častne legije. In to prav v tistih urah, ko je v državi završalo zaradi njene bonitetne ocene. »Lepo,« je povedal Eco, »da je Sarkozy kljub temu prišel na podelitev.«

Evrška kriza gor ali dol, Umberto Eco je prepričan: »Kljub vsemu bomo ostali povezani, in to nerazdružljivo.«

Eco je bil vznemirjen, ko je v Grčiji prejel veliki križec Dodekaneza. Podelili so mu ga na otoku Patmos, kjer naj bi apostol Janez napisal svoje Razodetje ali Apokalipso. Eco se ob pripovedovanju o tem smeji. Tudi ko ga utruja premagovanje stopnic, se smeji in reče: »Jih pač nimamo več sedemdeset, prijatelj.« Pravkar je dopolnil 80 let.

Po Ecovem mnenju je ena velikih pridobitev Evrope, da sta mu za rojstni dan voščila nemški

Piše: Gianni Riotta

Foto: Borut Krajnc

predsednik in španski premier. Pred njegovim oknom stoji strah zbujajoča visoka zgradba Castella Sforzesca in ga s svojimi zidovi in nadzidki spominja na vojne na

celini. »Medtem je kultura iz nas, ki smo bili dolgo le bratomorilci v vojnah, naredila Evropejce,« pravi Eco.

It's the culture, stupid

Pisatelj priznava, da se mu ne sanja o ekonomiji. »A zaradi dolžniške krize ne smemo pozabiti, da nas poleg vojn povezuje le še kultura.« Francozi, Nemci, Španci in Angleži so stoletja brez opozorila streljali drug na drugega. »Mir imamo skoraj 70 let in nihče več ne pomisli na to dragocenost. Ob misli na vojno med Španijo in Francijo ali Italijo in Nemčijo se danes samo nasmehnemo.« Združene države Amerike so potrebovale državljansko vojno, da so se resnično povezale, razlaga Eco. »Upam, da bosta pri nas zadostovala kultura in trg.«

Leta 2000 je nemški zunanji minister Joschka Fischer na Humboldtovi univerzi v





Mir imamo skoraj 70 let in nihče več ne misli na to dragocenost.

Berlinu evro razglasil za politični projekt. Povedano drugače: brez evropske povezave skupna valuta nima temelja. Eco ima v mislih prav Joschko Fischerja, ko pije svoj espresso in se navdušuje nad postmodernimi kapsulami s kavo v prahu.

Njegova žena nemškega rodu Renate Ramge Eco pa zagovarja tradicionalno italijansko ročko, v kateri na plinu kuhajo kavo. »Evropska istovetnost je leta 2012 razširjena, vendar površinska,« pravi Eco. Uporabi angleški izraz, 'shallow'. »Ta istovetnost se mora zakoreniniti, preden jo bo kriza izsušila.«

Istovetnost je površinska

Ekonomsko obarvani časniki premalo pišejo o študijskem programu izmenjave Erasmusu, ugotavlja Eco, »pa je prav ta program pripomogel k prvi generaciji mladih Evropejcev«. Izmenjavo imenuje tudi seksualna revolucija: mlad Katalonec spozna Flamko, zaljubita se, poročita in postaneta Evropejca, enako njihovi otroci. Bivanje v drugih članicah Evropske unije in vključitev v tamkajšnjo družbo bi morala biti obvezna tudi za taksiste, inštalaterje, delavce, ne samo za študente, je prepričan Eco. Svojo zamisel o izmenjavi obrtnikov in zaposlenih je že predstavil na neki konferenci županov iz vse Evrope.

A namesto izmenjave in ponosa na Evropo povsod prevladujeta populizem in sovražnost do drugih držav članic, naj gre za priljubljene nemške časopise ali populistične stranke na Finskem, Madžarskem, v Italiji in Franciji: »Zato je istovetnost površinska.«

Preveč kultur, preveč jezikov

Eco spomni, da so začetniki evropske povezave – Adenauer, De Gasperi, Monnet – manj potovali, imeli niso niti interneta, da bi lahko redno prebirali tuji tisk. De Gasperi je nemško govoril le, ker je bil predstavnik italijanske manjšine v Avstriji. »Njihova Evropa je bil odziv na vojno. Skupaj so lahko gradili mir.

Danes moramo poskrbeti za istovetnost, ki sega globlje.«

Kako neprepričljiva je skupna istovetnost, je postalo jasno že pred dolžniško krizo, ko so na referendumih zavrnilo osnutek skupne evropske ustave. To je bil dokument, ki so ga sestavili politiki, in kulturni krogi k njemu niso smeli prispevati ničesar. Bil je abstrakten in o njem se niso pogovarjali z državljanji – tako kot se niso o osnutkih za evrske bankovce. Na njih niso podobe velikih žena in mož iz Evrope, temveč hladne panorame, kot so slike de Chirica. Takrat – papež Janez Pavel II. je bil še živ – so se tudi resno prepirali, ali naj v skupni ustavi poudarijo krščanske korenine celine. »Uveljavil se je posvetni vidik, kljub protestom cerkve. Vendar je obstajala tudi tretja pot,« pravi Eco. Težavnejša pot. »A danes bi nas to krepilo. Če bi v ustavi omenili naše korenine, namreč. Grško-rimske, judovske, krščanske. Venera sodi v našo zgodovino tako kot križ, enako velja za nordijska božanstva, ki se jih na jugu Evrope spominjamo z božičnim drevescem in obhajanjem svete Lucije, s svetim Miklavžem in Božičkom.« Kogar je strah močne istovetnosti, si poišče blede, je prepričan Eco. »ZDA so bolj verne od Evrope, to drži. A ljudje pri nas ne hodijo v cerkev, temveč zapadajo v vraževerje.«

Dolga evropska državljanska vojna

Eco pogosto premišljuje o tem, kar je britanski zgodovinar Geoffrey Barraclough poimenoval »dolga evropska državljanska vojna«: čas od prve svetovne vojne do padca berlinskega zidu. Povzročila je globoko razdelitev, ki se je končala šele z unijo in evrom. »Za celitev te rane bo potrebnega veliko časa in potrpežljivosti.«

Pred kratkim je Eco na britanski televiziji ugovarjal voditelju, ki je zaradi evrske krize opozoril na nevarnost naddržavne Evrope, in tehnični vladi Lukasa Papadimosa v Grčiji in Maria Montija v Italiji imenoval nedemokratični. »V vseh demokracijah

obstajajo neizvoljene institucije,« je odgovoril Eco. Britanska kraljeva hiša, ameriško vrhovno sodišče ... »A nikomur še ni padlo na pamet, da bi oporekal njihovi legitimnosti.«

Eco je raziskovalec množične kulture, je avtor del za izbrance in prodajnih uspešnic, kot sta Ime rože in Praško pokopališče. Eco je prepričan, da globalni trgi kljub vsem svojim pomanjkljivostim zmanjšujejo verjetnost vojn, celo med ZDA in Kitajsko.

Po drugi strani pa ne verjame, da bodo kdaj obstajale Združene države Evrope kot ena država z enim jezikom. »Imamo preveč kultur in jezikov.«

Ecu je všeč, da bo milanski pogovor z njim objavljen v časopisnih prilogah v šestih državah članicah EU. »Skupni evropski dnevnik je navsezadnje še vedno le utopija.« Danes prek interneta pridemo v stik tudi z jeziki, ki jih sploh ne razumemo. »Morda ne znamo rusko, vendar obiskujemo ruske spletne strani. Vsaj zavedamo se drugih glasov in jezikov. Lizbona navsezadnje od Prage ni nič dlje kot San Francisco od New Yorka,« pravi Eco in doda: »Kljub vsemu bomo ostali povezani, in to nerazdružljivo.«

Veliki moške krepijo istovetnost

Kaj naj bi bilo na evrskih bankovcih? Umberto Eco predlaga: Fritz Lang in Claude Chabrol, nemški in francoski režiser. Na italijanskih bankovcih bi bil lahko Roberto Rossellini. Ali podobe iz filma Legenda z imenom 1900 režiserja Giuseppeja Tornatoreja. Tudi Honoré de Balzac, ki je napisal mojstrovino o dolgovih in finančnem svetu, pa Thomas Mann in njegovi Buddenbrookovi bi bili primerni simboli za evropsko istovetnost.

Umberto Eco pomisli tudi na Pierra Bayarda, francoskega psihoanalitika in avtorja dela Kako govoriti o knjigah, ki jih nismo prebrali. Eco meni: »Vsi poznamo knjige, ki jih nismo nikoli prebrali. In v sebi nosimo sledove kultur, ki jih ne poznamo. Tako se bo postopno okreplila evropska istovetnost.« x
© La Stampa

Zaradi dolžniške krize ne smemo pozabiti, da nas poleg vojn povezuje le še kultura.



IZTISNITE NAJVEČ IZ POMLADI.

Pomlad poleg narave žal prebudi tudi prehlade. Zaščitite se pred bolečinami zaradi vnetja žrela s pastilami **Tantum Verde z okusom limone**.

Tantum Verde je zdravilo, ki učinkovito lajša bolečine in otekline pri vnetju žrela. Na voljo je v obliki pršila, pastil in raztopine.



TANTUM® VERDE
www.tantum-verde.si



Imetnik dovoljenja za promet
CSC Pharma d.o.o.
Jana Husa 1a
1000 Ljubljana

Pred uporabo natančno preberite navodilo!
O tveganju in neželenih učinkih se posvetujte
z zdravnikom ali s farmacevtom.

Parodija vrača udarec

»Evropa bo obstala kot kraljestvo demokracije, svobode, človekovih pravic in liberalnega trga. Ker se je naučila zgodovinske lekcije: po vseh silnih vojnah in tragedijah je našla mir v parodiji.«

S arajevski skladatelj Goran Bregović je predelal in (pre)aranžiral Beethovno Odo radosti za orkester *trubačev*, nato pa skladbo poklonil Borisu Tadiću, srbskemu predsedniku v odstopu. Iz prvih napovedi je mogoče sklepati, da jo bodo uporabili kot uradni *soundtrack* Tadićeve stranke med bližajočo se predvolilno kampanjo. *Trubaška* različica Ode radosti je obogatena z ritmom, ki parafrazira značilni motiv iz Marša na Drino, koračnice, nastale med prvo svetovno vojno, ki se je množično uporabljala med zadnjim balkanskim prelivanjem krvi, leta 1992 pa skoraj postala srbska himna.

Torej bo zvočna kulisa Demokratske stranke – pred katero namerava ta zmagati na bližnjih volitvah – svojevrstna (mimogrede povedano, komajda poslušljiva) kompilacija srbske bojne pesmi in himne združene Evrope. Dobesedno bi morala ponazarjati strankarski program »evropske Srbije«, ki namesto na izključevalnem ali-ali temelji na načelu in-in: »in Evropa in Kosovo«, in vojna in mir, in *trubači* in Beethoven, in nacionalni ponos in nadnacionalna prisila, in popolna državna suverenost in poslušno izpolnjevanje vseh zahtev evropskih birokratov ...

V sredozemskem (bolj pesimističnem) delu Balkana se za opis takšnih prizadevanj navadno uporablja besedna zveza, da je »treba hkrati stisniti in prdniti«. V celinskih (bolj optimističnih) krajih, kjer namesto bioloških prisposodob prevladujejo ekonomistične, utvare o evropski pravljici praviloma računajo na najvišji izkupiček, to pomeni, da naj bi ljubljene etnične enote stajale na večetničnem imperijem nazadnje »prineslo in ovce in novce«, torej – pastirje in banikirje. Tega seveda nihče ne more pričarati lepše kot človek, ki je izumil »pastirski rock«.

Na prvi posluh Bregovićev Marš na Odo radosti vsebuje vse prvine parodije. Zasnovan je na cenenem glasbenem manevru in banalnem združevanju nezdružljivega, skladba pa naredi vtis resnične zvočne karikature, izdelka, ki je nacionalno domišljijo melodično preoblikoval v grotesko. Vendar očitno ni tako, že zato, ker ima točno določen propagandni namen in bo po vsem sodeč uradno zaživela na množičnih zborovanjih.

Pa vendarle. Kako sploh prepoznati parodijo, če se stvarnost sama ponaša z najpomembnejšimi odlikami tega žanra? Kako parodirati politično resničnost, ki je tudi sama parodija svojih vsakodnevnih razglasov in idealov? Kaj se zgodi, ko parodija postane politični program?

Hrvaški primer je veliko nazornejši. Nekaj dni pred referendumom o pridružitvi Hrvaške Evropski uniji se je iz zapora v Haagu s sporočilom za javnost oglasil general Ante Gotovina, z rzsodbo prvostopenjskega sodišča obsojen na 24 let zapora zaradi vojnih zločinov, in slovesno pozval hrvaške državljane, naj na referendumskih glasovnicah obkrožijo »za«. Od trenutka, ko je bil general Gotovina aretiran in zaprt, je bil to njegov prvi javni nastop zunaj sodne dvorane.

Večletno uvrturo v to dejanje poznamo. Prav nesodelovanje z Mednarodnim sodiščem za vojne zločine v Haagu je bilo glavna ovira, zaradi katere Hrvaška ni že prej vstopila v Evropsko unijo, razlog, da je bila država odrinjena v čakalnico zaradi »nepripravljenosti, da bi sprejela civilizacijske in pravne norme« t. i. urejenega dela sveta, znotraj tega odnosa pa je bil Gotovina ključna simbolna figura. Še za Tuđmanovega življenja je zavračal stike s haaškimi preiskovalci, ko so proti njemu vložili obtožnico, se je pognal v beg, ki je trajal nekaj let, zaradi česar so analitiki menili, da je Hrvaška – državi so v tem času onemogočali pristop k zahodnim integracijam – »postala talec enega samega človeka«, navsezadnje pa so begunca aretirali v svetovljanskem španskem letovišču v beli srjaci in zagorelega obraza.

Viktor Ivančić

Hrvaški novinar

General Gotovina – »junak, ne pa zločinec« – je bil zaradi vsega tega simbol protievropske Hrvaške. Uveljavil se je kot simbol nacionalnega kljubovanja, katerega žrtev je pričala o še enem ponižanju in vnovični zasedbi domovine, katere svoboda je bila izbojevana s krvjo hrvaških mučenikov. Pred referendumom so se skupine domoljubov in evrofobov, okrašene s karirastimi vzorci, zbirale na mestnih trgih in skupaj s transparenti, na katerih je pisalo »NE v EU«, redno razkazovale tudi fotografije generala v bojni uniformi. Obraz pod oficirsko šapko je obveljal za najotipljivejši razlog, zaradi katerega je takšni Evropi *treba* odločno reči »ne«.

Trubaška različica Ode radosti je obogatena z ritmom, ki parafrazira značilni motiv iz Marša na Drino, koračnice, nastale med prvo svetovno vojno, ki se je množično uporabljala med zadnjim balkanskim prelivanjem krvi, leta 1992 pa skoraj postala srbska himna.

V trenutku, ko se je idol oglasil iz Haaga in se zavzel za »Hrvaško v Evropski uniji«, ko je državljanom sporočil, da imajo moralno in civilizacijsko dolžnost, da na referendumskih glasovnicah obkrožijo »za«, se je na trgih kar iskriilo od absurdnosti.

Ta absurd je bilo menda mogoče občutiti tudi na zahodni strani: kadar nekdo, ki je bil obsojen zaradi hudih voj-

nih zločinov, nekdo, ki si je pred kratkim prislužil 24 let zapora, nastopi kot propagator »evropskih vrednot«, je prva misel, ki se porodi, da gre za konceptualno dejanje z vsemi prvini parodije. Toda nastop obsojenega vojskovodje je bil sprejet s takšno smrtno resnostjo, z dostojanstvenim ploskanjem konstruktivnega dela evropskega in hrvaškega občinstva, da je postalo jasno, da se parodija nepovrnljivo umika stvarnosti in postaja samo logičen vidik političnega vsakdanjika.



Ilustracija za plakat za gledališko predstavo Harisa Pašovića *Evropa* danes Miroslava Krleže. Avtor plakata: Enes Huseinčehajić. Originalna ilustracija, plakat za film »S.A.-Mann Brand« Franz Seitz, 1933



Aretacija Anteja Gotovine na Kanarskih otokih. Pil je rdeče vino Rioja in pri sebi je imel debel sveženj bankovcev, vsi za 500 evrov./Foto: Beta

Resnično, kako naj računamo s parodijo, če se stvarnost sama ponaša z najpomembnejšimi odlikami tega žanra? Kako parodirati politično resničnost, ki je sama parodija svojih vsakodnevnikih razglasov in idealov? Kaj se zgodi, ko parodija postane politični program?

Evropski primer je še nazornejši. Po eni od razlag je general Gotovina Hrvate pozval, naj se izrečejo za vstop v Evropsko unijo, zgolj zato, da bi se zvijačno prikupil haaškemu tribunalu in si – s tem, ko bi dokazal, da je navsezadnje »prevzgojen« in pravilno ideološko osveščen – po pritožbenem postopku izprosil nižjo zaporno kazen. Po drugi razlagi je vse skupaj uredil evrokrate z izkušnjami, recimo, da mu je ime Marcus.

»Boli me kurac, ali je Hrvaška v Evropski uniji ali ne, če sem jaz v zaporu!« se je osorno zadržal general, ko mu je Marcus v zaporski sobi za obiske predlagal, naj se vključi v agitacijo »za našo stvar«.

No, Marcus je, kot smo že povedali, evrokrate z izkušnjami, in se ni pustil zmešati: iz aktovke je potegnil sveženj papirjev, na kratko pojasnil, kako je s sredstvi iz evropskih skladov mogoče financirati generalove oljčnike, pa tudi vinograde, pa tudi nasade paradižnika, ekološka pridelava je prav zdaj zelo v modi, tu so še posojila z nizkimi

obrestmi za spodbujanje turizma, na primer za dograditev apartmajskega naselja, ki že stoji, pomoč pri pripravi projektne dokumentacije je zagotovljena, generalu po prihodu iz zapora vsekakor ne bi bilo treba začeti iz nič, ampak bi v življenje na svobodi zakorakal tako rekoč preskrbljen ... Brez dvoma bi se razumno ubeseden poziv hrvaškemu ljudstvu, poslan iz zapora v Haagu, izkazal za več kot donosno naložbo.

»Kdo pa sem jaz, da bi hrvaško ljudstvo lahko pozival k čemerkoli?« je vprašal general;

stvar ga je že začela zanimati.

»Junak, ne pa zločinec!«

je imel pripravljen odgovor Marcus. »Človek, katerega besedam prisluhnejo!«

»Res?« se je zarežal general. »Sem mislil, da sem za vas zločinec, ne junak?«

»V tem vidim prekrasno možnost sinergije,« je odvrnil Marcus. »Za nas ste resda zločinec, toda zelo cenimo, da ste za svoje sonarodnjake junak. Namesto da bi to dvojje antagonizirali, poskušajmo fuzi-

rati in priti do najvišjega možnega izkupička – skušajmo dobiti in ovce in novce. Če je želja po širitvi finančnega trga naša skupna želja, se ne smemo vdajati predsodkom. Navsezadnje, navorili boste svoje rojake, oni pa vas imajo za prvorazredno avtoriteto. Ni je primernejše osebnosti, ki bi Hrvate lahko prepričala, naj

Nekaj dni pred referendumom o pridružitvi Hrvaške Evropski uniji se je iz zapora v Haagu s sporočilom za javnost oglasil general Ante Gotovina, z rabsodbo prvostopenjskega sodišča obsojen na 24 let zapora zaradi vojnih zločinov, in slovesno pozval hrvaške državljane, naj na referendumskih glasovnicah obkrožijo »za«.



Viktor Ivančić, nekoč urednik legendarnega, a žal prehitro preminulega hrvaškega časopisa Feral Tribune /Foto: Borut Krajnc

sprejmejo evropske vrednote in z njimi tudi prosti pretok evropskega kapitala.«

»Vas to ne bi motilo?« se je začudil general. »To, da tako imenovane evropske vrednote zagovarja nekdo, ki je obsojen zaradi vojnih zločinov?«

»Zakaj bi nas motilo?« je lakonsko skomignil z rameni Marcus.

»Kako zakaj? Saj slovim kot nekdo, ki uteleša vse, kar je v nasprotju s tako imenovanimi evropskimi vrednotami.«

»Vidite, gospod general,« se je nasmehnil Marcus, »lahko bi rekli, da sama Evropska unija v sebi združuje vse, kar je v nasprotju z evropskimi vrednotami. To je sicer tudi razlog, zaradi katerega vedno odločneje prisega nanje. Razumete?«

»Ne razumem. Vse skupaj je slišati popolnoma nesmiselno.«

»Seveda je nesmiselno, toda ko nesmisel postane nekaj vsakdanjega, ko se spremeni v vsakodnevno rutino, če lahko tako rečem, ni več tako zelo nesmiseln. Pravzaprav gre za integralno parodijo. Današnja Evropska unija, jutrišnja pa še toliko bolj, ni nič drugega kot parodija svojih prvotnih zamisli.«

»Kako to mislite?«

»Vzemiva za primer mene. Pred petnajstimi leti sem prišel v Bruselj kot izvoljeni predstavnik državljanov svoje domovine, od takrat pa se je v moji domovini za mano izgubila vsaka sled. Sorodniki, prijatelji in volivci brez uspeha poizvedujejo za mano. Ves ta čas krožim iz te komisije v oni odbor, iz onega odbora v tisto delovno telo, moj dohodek je slabih deset tisoč evrov na mesec, plus plačane dnevnice, plus potni stroški ... In takšnih, kot sem jaz, je na tisoče. Da bi ta vojska evrokratov še naprej vladala, pri tem pa imela legitimost ljudskih predstavnikov, je nujno, da celotna organizacija

deluje v parodičnem ključu. In to v vsesplošno korist.«

»Kakšno vsesplošno korist? Meni se zdi to koristno zgolj za Marcusa.«

»V Bruslju smo se dokopali do tegale sklepa: samo če parodija postane vladajoči program, razkol med političnim razredom in ljudstvom ne bo poguben. Vse drugo vodi v kaos, nered in anarhijo. Katastrofa pa nikomur ne koristi, gospod general. Tako se lahko izneverimo vsem prvotnim idealom brez vsakršne nevarnosti za te ideale. Bolj ko jih teptamo, trdnjši so. Evropa bo obstala kot kraljestvo demokracije, svobode, človekovih pravic in liberalnega trga. Ker se je naučila zgodovinske lekcije: po vseh silnih vojnah in tragedijah je našla mir v parodiji.«

»O čem vendar govoriš, človek?« se je generalu pomračil obraz. »Ničesar ne razumem.«

»Kako ne razumete, general?« mu je pogledal v oči Marcus. »No, pa odgovoriva na nekaj kratkih vprašanj, da utrdiva snov. Je Evropska unija skupnost enakopravnih narodov in držav?«

»Menda je,« se je strinjal general.

»Jo upravljata Nemčija in Francija, s poudarkom na prvi navedeni?«

»Menda,« je zamrmral general.

»So svobodne parlamentarne volitve največja vrednota liberalnodemokratske Evrope?« je nadaljeval Marcus.

»So.«

»Mar nismo oktroirali premierov v Grčiji in Italiji, da bi se izognili negotovosti, ki jo prinašajo svobodne demokratične volitve, ker je bil interes evra za nas pomembnejši od interesa državljanov teh dveh držav?«

»Menda ste.«

»Seveda smo, gospod general. Lepo je rekel tisti Slovenec: v starih časih so vladarji kovali denar, danes pa denar kuje vladarje ... Vse je mogoče, kadar parodija postane uradni politični program, s čimer ni več podrejena niti parodiranju. In kaj sva ugotovila? Povsem sprejemljivo je, da obsojeni vojni zločinec zagovarja evropske vrednote, ne da bi s tem te vrednote izgubile vsaj trohico svoje verodostojnosti.«

General Gotovina je popustil Marcusovemu utemeljevanju in privolil, da skupina njegovih odvetnikov sestavi ustrezno izjavo za javnost, za to pa je dobil pisno zagotovilo, da se bodo iz evropskih skladov financirali štirje oljčniki, trije vinogradi in dve manjši apartmajski naselji v njegovi lasti. Poleg tega se mu je mudilo, saj je bil dogovorjen za partijo namiznega tenisa z Vojslavom Šešljem.

»Pa ne boste čez nekaj časa spet zahtevali od mene, da o čem prepričujem hrvaško ljudstvo?« se je na hitro pozanimal, ko je odhajal.

»Brez skrbi, general,« ga je pomiril Marcus. »Ko se bodo državljanji Hrvaške izrekli za vstop v Evropsko unijo, jih – tako je bilo tudi pri vseh drugih – ne bomo nikoli več vprašali za mnenje o ničemer.«

P. S.

General Gotovina je še vedno v zaporu v Haagu. Marcus je še vedno v Bruslju. Sorodniki, prijatelji in volivci še vedno brez uspeha poizvedujejo za njim. Menda je ta odbor zamenjal s tisto komisijo, za nekaj višji mesečni dohodek. Menda je pred nekaj dnevi po službeni dolžnosti navezal stik z Borisom Tadićem, predsednikom Demokratske stranke Srbije, in ga prosil za dovoljenje, da bi simpatično skladbo, ki jo bo njegova partija uporabljala kot glasbeno kuliso med predvolilno kampanjo – tisto s trubači, ki je bila vsem v Bruslju zelo všeč –, ob posebnih priložnostih lahko uporabljale tudi institucije Evropske unije.

»Mislite tisto Bregovičevo? Marš na Odo radosti?« je vprašal Tadić.

»To, da,« je rekel Marcus.

»Kar imejte jo. Mi imamo tako ali tako že drugo.«

»Katero drugo?«

»Marš v pizdo materino.«

Potovanje pisatelja

V bruseljskih kavarnah in v evropski komisiji je čutiti, da pri Evropejcih usiha medsebojno razumevanje

Anthi je stara deset let, Niki pa sedem. Sta hčerki grškega evroposlanca v Bruslju. Pri zajtrku se družina pogovarja grško, v šoli deklici govorita nemško. Ko prideta iz šole domov, ju pričaka francoska študentka, ki skrbi zanj. Z njo govorita francosko. Pri večerji se krog sklone in spet govorita grško.

Vedno, ko v Bruslju obiščem to družino, se vprašam, ali je trijezični vsakdan realnost EU, ali je povezovanje tako napredovalo, da se državljani različnih držav med seboj lahko pogovarjajo v več jezikih. To večjezikovnost čutim tudi, ko imam predavanja v Nemčiji, Italiji in Španiji. Vedno znova me prosijo, naj napišem posvetilo v grščini, saj se veliko bralk in bralcev uči grško. To dokazuje, da se Evropejci danes poleg angleščine, nemščine in francoščine učijo tudi drugih evropskih jezikov.

A kdor bi na podlagi tega sklepal, da je komisija v Bruslju nekakšen pomanjšani model Evrope, bi bil hudo razočaran. Vedno, ko sem v Bruslju, pomislim na svojega očeta, ki me je v Istanbulu poslal v avstrijsko šolo, ker je bil v času nemškega gospodarskega čudeža trdno prepričan, da se bo nemščina uveljavila kot mednarodni poslovni jezik.

A nemško ne govorijo niti v komisiji, čeprav je nemški finančni prispevek v EU največji. Uradno so sicer vsi jeziki držav članic enakopravni, vendar se govori predvsem angleško, kot tudi sicer po svetu. Država, ki EU tu in tam povzroča največje skrbi, ji posoja svoj jezik. Funkcionarji EU, ki že leta živijo v Bruslju, govorijo sicer tudi francosko, vendar bolj ali manj polomljeno.

Jezikovna pestrost v družini grškega predstavnika EU je izjema. Prav mogoče je, da tudi otroci v drugih tujskih družinah rastejo v večjezikovnem okolju. A Belgija je vseeno odličan primer, da jezikovna pestrost ne pomeni nujno odprtosti in povezovanja. Flamci in Valonijci živijo ločeno in si niso posebej naklonjeni. Prepirajo se za vsak kvadratni centimeter jezikovnega prostora.

Bruselj je sedež svetovne organizacije, Nata, in dveh evropskih ustanov, komisije in evropskega parlamenta. Mesto si je takšen položaj pridobilo zaradi svoje nevpadljivosti. Politični voditelji v 50. in 60. letih so bili dovolj pametni, da niso sprožili tekme med Londonom in Parizom, temveč so

se odločili za neopazni Bruselj. Ta njegova lastnost je Belgiji vedno prišla prav. Ko sem nekega belgijskega poslanca Zele-nih vprašal, zakaj so za predsednika evropskega sveta izvolili evropski javnosti neznanega politika, kot je Herman Van Rom-puy, je brez omahovanja odgovoril: »Je prijazen, dobrovoljen, izogiba se sporom, predvsem pa ni vpadljiv.« Skoraj bi mi bil ušel grški pristavek »Ubožec!«. Če Grki o nekom rečejo kaj dobrega, svojo pohvalo pogosto pospremiijo z besedo ubožec. Na primer: »Je zelo pošten človek, ubožec.« Naša vzgojiteljica, ki jo moji bralci poznajo iz mojega romana, je šla celo tako daleč, da je nekoč rekla: »Zadel je na loteriji, ubožec.« Za Grke so vse vrline še vedno povezane z revščino.

Mesto štirih jezikov

Nevpadljivost ima to prednost, da se z njo laže skrije nape-tost. Napetost med Valonijci in Flamci ni edini takšen primer v Evropi. Napeto je namreč tudi med Baskijo in Kastiljo v Špa-niji, med jugom in severom v Italiji. A tega v Bruslju na prvi pogled ni opaziti.

V moji mladosti je bil Istanbul mesto štirih jezikov.

Petros Markaris

Grški pisatelj

Govorilo se je turško, grško, armensko in jezik sefardskih Judov. Vseeno ni bilo čutiti posebne povezanosti med njimi. Skupine so namreč živle v vzporednih družbah. Tudi Bruselj je mesto vzpo-rednih družb. Tujci, ki delajo v treh omenjenih organizaci-jah, imajo malo stikov z Bel-gijci. EU in Nato živita v loče-

nih svetovih. Poslanci v evropskem parlamentu imajo sicer razmeroma tesne stike z evropsko komisijo, vendar so tudi ti zunaj uradnih priložnosti omejeni na narodnostno raven. Nemci se tako družijo z Nemci, Grki z Grki, Italijani z drugimi Italijani in tako dalje.

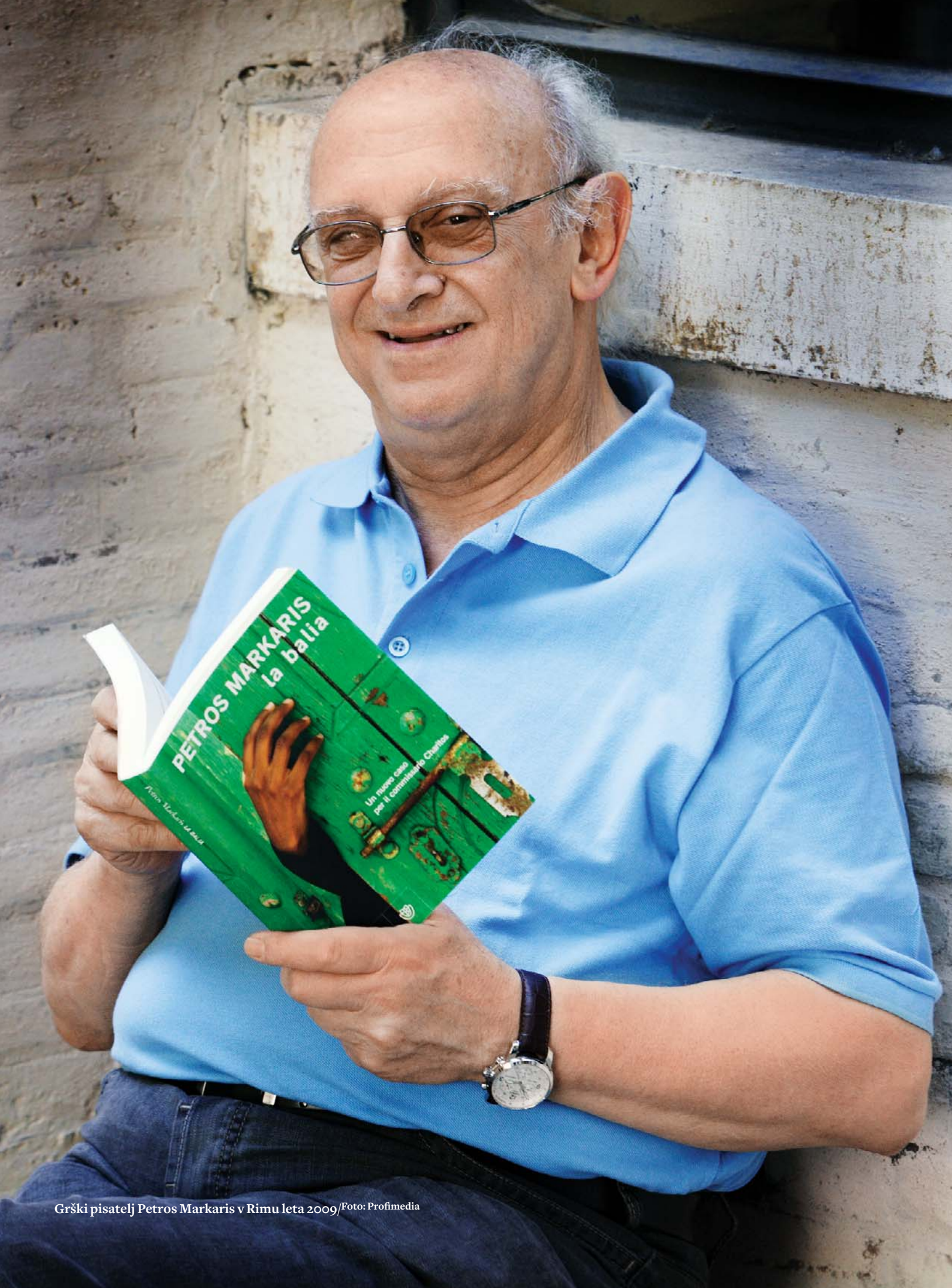
Politiki in državljani evropskih držav, v katerih živijo pri-seljenci, so pogosto ogorčeni, ker ti živijo v vzporednih druž-bah in se nočejo integrirati. Pri tem pa predstavniki teh držav v Bruslju prav tako živijo v vzporednih družbah. Evropski parla-ment je še najboljši približek integracije. Tam pogosto razpra-vljajo in poslanci so odprti, brez predsodkov oziroma so ti izje-mno redki. Večina poslancev tako predstavlja objektivnejšo podobo o Evropi kot funkcionarji v komisiji. Morda zato, ker so poslanci manj vpleteni v dnevne politične posle EU kot funkci-onarji. Morda pa tudi zato, ker pri vseh vprašanih nimajo ena-kega mnenja kot komisija in jo pogosto družno pograjajo.

Solidarnost

A hladen odnos ne vlada le med Valonijci in Flamci. Od začetka krize je vse očitnejša tudi napetost med južno ter srednjo in severno Evropo. To se kaže tudi na ravni funk-cionarjev iz različnih držav

članic. Grkom se zdi, da jih druge srednje- in severnoevropske države zaničujejo, naj bo ta občutek upravičen ali ne. Vse moč-nejši je vtis, da jih predvsem tolerirajo, ne pa tudi sprejemajo. Nemci pa trpijo zaradi nekakšne »grške izčrpanosti«. Grki so jim v breme in prepričani so, da z njimi ne bodo nikoli opravili. Celotno funkcionarji z juga se skušajo odmakniti od Grkov. Itali-jani in Španci namreč ne marajo, da jih primerjajo z njimi. To politiki iz južnoevropskih držav poudarjajo ob vsaki priložno-sti in tega so se navzeli tudi funkcionarji EU iz teh držav.

Med krizo je postalo očitno, kako nam primanjkuje razumevanja za kulturno raznolikost.



Grški pisatelj Petros Markaris v Rimu leta 2009 / Foto: Profimedia



Čiščenje vhoda v stavbo Evropske komisije v Bruslju/Foto: Profimedia

Takšno stališče bi lahko pojasnili s pomanjkanjem solidarnosti. Ta sicer obstaja na finančni ravni – velikodušne podpore EU ne dobiva le Grčija. Ni pa je opaziti na človeški ravni. A pomanjkanje solidarnosti bi bilo preveč preprosto pojasnilo. Pri evropskem povezovanju so namreč zanemarili predvsem vrednote. Očetje evropske povezave so si predvsem prizadevali, da bi na celini oblikovali skupnost z različno narodno zgodovino, različno kulturo in različnimi tradicijami, ki bi temeljila na skupnih vrednotah. Prvotna zveza, to je Evropska gospodarska skupnost, ni bila le gospodarska povezava, temveč tudi skupnost vrednot. Skupne evropske vrednote so bile vezni člen, skupni imenovalci za združitev držav pod eno streho. Cilj je bila različnost s skupnimi vrednotami.

Zanemarjene vrednote

Z uvedbo evra smo te vrednote zanemarili in Evropo poistovetili s skupno valuto. Zdaj, z reševalno akcijo za evro, smo skupne vrednote, raznolikost evropske zgodovine, različne kulture in tradicije odvrgli čez krov kot odvečno breme. Evropa je veliko vložila v gospodarstvo, premalo pa v kulturo in skupne vrednote. Schengenski sporazum je sicer odpravil meje med državami, a kaj velika večina Evropejcev sploh ve o Italiji, razen da tam leži Toskana, o Španiji, razen da k njej sodi Majorka, ali o Grčiji, razen da so tam otoki Kreta in Kikladi?

Zdaj, med krizo, je postalo očitno, kako nam primanjkuje razumevanja za kulturno raznolikost. Grki so imeli v obdobju evropske rasti tesen odnos z Nemci, zdaj pa so ogorčeni, ker so Nemci do njih tako vzvišeni. Nemci pa so po drugi strani razočarani, ker jih njihovi grški prijatelji zadnje čase pozdravljajo tako hladno in se jim izogibajo. Ker že dolga leta veljam za nekakšnega posrednika med Nemci in Grki, slišim pritožbe z obeh strani. Tako Nemci kot Grki imajo prav, le da jim je to

težko dopovedati, saj je pri vseh premalo razumevanja za kulturne temelje druge strani. Zato se porajajo predsodki in jeza. Motite se, če menite, da je kriza v Evropi le finančna; doživljamo namreč tudi krizo evropskih vrednot. Finančna kriza je le pripomogla, da jo sploh opazimo.

Bruselj ni pomemben

V uradnih stikih v Bruslju o tem ne govorijo ali pa vse skupaj skrijejo za vljudnostnimi frazami; v zasebnih pogovorih pa je to očitno. Namesto da bi se različne kulture zaradi krize zblížale, se še bolj oddaljujejo druga od druge. Bruselj je mesto, kjer je to nezmožnost mogoče opazovati od blizu. O čem se pogovarjajo v Bruslju? O krizi, seveda. V komisiji in parlamentu, v kavarnah in restavracijah, povsod ima kriza zadnjo besedo in razpoloženje se takrat vedno spremeni.

Navsezadnje je skoraj vsak drugi dan slišati novo mnenje ali novo izjavo, naj jo izreče Olli Rehn, Mario Draghi ali kdo drug od visokih evropskih funkcionarjev, pri čemer je vsaj uradno vedno slišati krilatico

»Uspelo nam bo!«. To zagotovilo ne zveni pristno. Saj se vendar vedno nekaj zgodi in dobro razpoloženje se skvari. Nazadnje je bilo to poslabšanje bonitetne ocene Francije in drugih članic EU. Po vsaki slabi novici se politiki in komisija lotijo kovanja novih načrtov ali popravljanja starih. To je lepo opisal že Brecht v Operi za tri groše; skujemo

načrt ali dva samo zato, da ju potem ne uresničimo.

Bruselj ni tako pomemben kot Berlin, Pariz in London. Pa ne zato, ker ni evropsko velenje, temveč predvsem, ker nemški, francoski in angleški politiki svojo prestolnico jemljejo resneje kot Bruselj. A Bruselj je naše zrcalo. Ostreje bi se morali zazreti vanj, vendar brez šminke, prosim. ×

© Süddeutsche Zeitung

Politiki in državljani evropskih držav, v katerih živijo priseljenci, so pogosto ogorčeni, ker ti živijo v vzporednih družbah in se nočejo integrirati. Pri tem pa predstavniki teh držav v Bruslju prav tako živijo v vzporednih družbah.



Vabljeni v salon Dacia. Potem na Kredarico.



POSEBNA
PONUDBA*

Dacia Duster 4x4
že za **11.690 €**



5 LET
GARANCIJE
ali 100 000 km**

DACIA
GROUPE RENAULT

www.dacia.si | **Reliable. No matter what.**

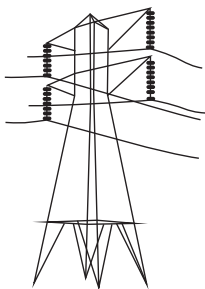
Preverite omejeno serijo Dacia Duster Delsey, resnega terenca, ki mu udobje ni tuje. Krasi ga bogata serijska oprema: 16-palčna platišča iz lahke litine, zatemnjena stekla, usnjen volanski obroč, dvobarvno oblazinjenje, temna maska žarometov, klima in ekskluzivni kovček priznane blagovne znamke Delsey. Z njim boste na cilj vedno prispeli v stilu, pa naj bo to Severni tečaj ali Sahara.

*Velja za omejeno količino vozil do 15. maja. **Velja ob izpolnitvi prvega od dveh pogojev: 5 let ali 100.000 km in ob nakupu z Dacia financiranjem.

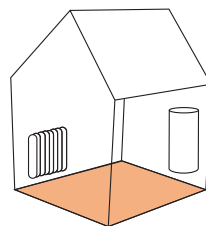
DACIA DUSTER: PORABA PRI MEŠANEM CIKLU: 5,0 - 8,0 l/100 km. EMISIJE CO₂ : 130 - 185 g/km.



Učinkovito radiatorsko ogrevanje prostorov in sanitarne vode
s toplotno črpalko **daikin Altherma HT**



1kW električne energije



3-5 kW toplotne energije

Zamenjajte potratni ogrevalni sistem
na fosilna goriva
z učinkovito visokotemperaturno
toplotno črpalko.

STEREOTIPI

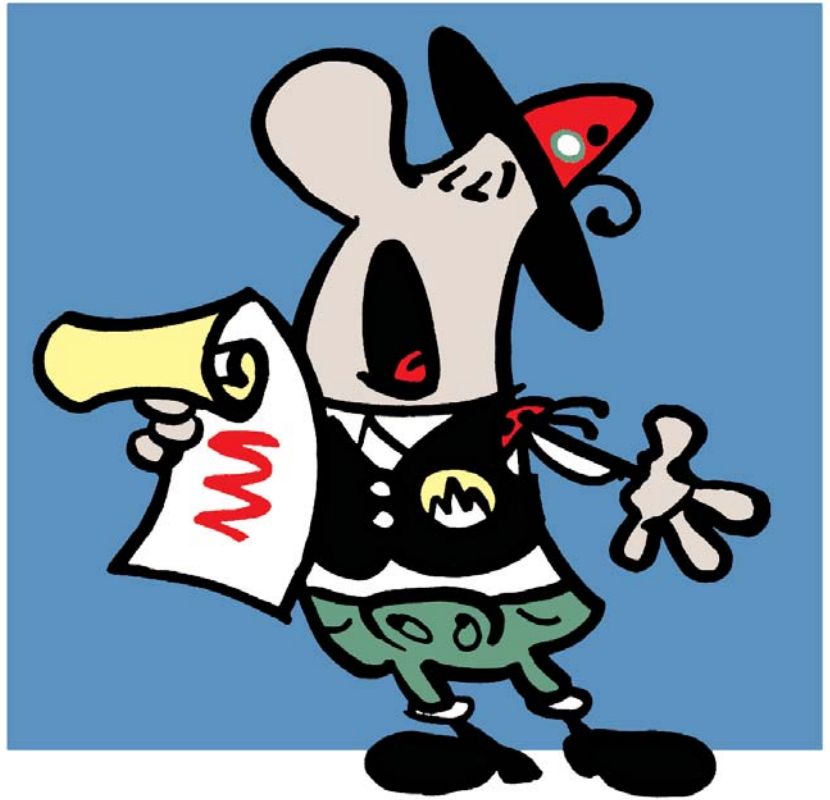
KAJ SI EVROPEJCI MISLIJO DRUG O DRUGEM?



Slovenci: Narod, ki ga nihče ne opazi

Stereotipi o dveh milijonih Slovencev se morajo v Evropi šele oblikovati; res škoda, da smo s svojim obnašanjem prispevali k izginotju tistih, ki so veljali doslej

Piše: Maja Novak



»Vaša literatura,« je samozavestno pribila rosnu mlada študentka, danska pisateljica v nastajanju, »je kar v redu, a zakaj jo morate brati tako teatralno? Saj dobra književnost govori sama zase! Tidve,« je uperila obtožujoč, čeprav malce tolst kazalček v Svetlano in vame, »ti dve sta celo spreminjali višino glasu, kadar je v njihovih pesmih in zgodbah nastopalo več oseb!«

Udeleženci literarne turneje smo se osramočeni pobrali domov in pekla nas je zavest, da bodo Danci zdaj, ko je eden od njih videl ne le enega, temveč kar šest Slovencev, pa ne le na televiziji ali v prirodoslovnem muzeju, temveč v naravnem okolju, o nas izvedeli, da smo nekakšni huligani, ki vsaj med branjem literature metaforično mečemo čaše ob zid, se med napadi patosa valjamo po tleh in si pulimo lase. Tako globok je bil naš občutek zavrženosti, da smo čez nekaj tednov emigrirali, no, vsaj začasno – tokrat na turnejo v Latinsko Ameriko: ista šesterica z istimi besedili, ki smo jih brali približno tako kakor vedno. Klinc, po vseh teh turnejah preprosto ne znaš več drugače.

»Vaša literatura,« je rekla z nakitom ovešena dama iz Montevidea, »je izvrstna, a zakaj ste jo brali tako hladno in naveličano, kot da ste crknjene ribe?«

Lepota je v očeh opazovalca

Nauk basni je seveda ta, da stereotipi povedo dosti več o tistem, ki si jih ustvari, kot o tistem, na kogar letijo. Tako zdaj šest slovenskih književnikov o Dancih ve, da so še bolj zadržani in lipovi od nas, o Urugvajcih pa,

da so pametni ljudje z dobrim literarnim okusom in pronicljivi opazovalci.

Naslednja težava je v tem, da mora za nastanek stereotipa z njegovim predmetom priti v stik več kot le borna peščica ljudi, ti ljudje pa morajo med sabo komunicirati in si redno izmenjavati bolj ali manj zgrožene opazke o žrtvi stereotipa. Francozom, Nemcem in Italijanom se to pač dogaja, Slovcem pa redko. Neki novinarski kolega mi je pred kratkim povedal, da je eden od obče veljavnih stereotipov o Slovencih ta, da pripisujemo preveč pomena jedači. A kako naj si o prehranjevalnih navadah Slovencev ustvari sliko, pa četudi napačno, človek, ki še nikoli ni bil na zastonjski požrtiji, kakršne praviloma sledijo protokolarnim dogodkom, proslavam, podelitvam nagrad in odprtjem raznih kulturnih prestolnic? V Evropi je le malo takih srečnežev, sploh pa bi se moral tak opazovalec do hladnega bifeja in pladnjev s kozarci prebiti že v prvih petih minutah pogostitve; pozneje namreč hrane zmanjka, kot da bi nanjo planile kobilice. Ampak večini Evrope tega pač ni dano doživeti; večina Evrope ne ob delovnih dneh ne med prazniki ne razmišlja o nas. Lahko bi celo tvegali in rekli, da je stereotipno prepričanje o Slovencih, ki prevladuje v Evropi, to, da pravzaprav sploh ne obstajamo.

Kaj hujšega za narod, ki je tako introvertiran, da nima pojma, kaj si drugi mislijo o njem, hkrati pa hlepi po »prepoznavnosti v svetu« in tem, da bi ga vsaj Evropa, če že ves svet ne, videla v čim lepši luči? Kaj hujšega? Tole: na jugu Evrope kljub vsemu živi

večmilijonska populacija, ki v nas vidi natančno tako inteligentne, izobražene, varčne, marljive, disciplinirane, diskretne in olikane ... Janeze ... kot smo v resnici (he, he), mi pa tem našim fanom pravimo, da so čefurji, južnjaki in rovtarji, zaničujemo njihova mnenja in si z njihovim občudovanjem ne znamo prav nič pomagati.

O vplivu visoke gradnje na stereotipe

Kjer je dim, je tudi ogenj, a o resničnosti pravkar navedenih stereotipov bi se vendarle kazalo vprašati: kdo natanko je marljivo zidal in kdo nič kaj varčno zapravljal med nedavnimi gradbenimi aferami? Ali sta vilo gospe Dimic zgradila domorodna gospa Hilda in gospod Ivan ali pa sta jo namesto pridnih Slovencev postavila lena bedaka Mujo in Haso, seveda zastonj? Bojim se, da bodo celo tisti maloštevilni stereotipi, kar jih velja o Slovencih, med sedanjo krizo začeli ugašati, zlasti med delovnim priseljenstvom, ki bo iz prve roke imelo priložnost spoznati pregovorno slovensko poštenost – saj sem že omenila, da smo pošteni, kajne? Ne? No, nič hudega, ne bomo dolgo.

Sploh pa, kot že rečeno: laško figo nam je mar, kaj si o nas mislijo bratje iz nekdanje Jugoslavije, to, kar nas zanima, je mnenje naših priženjenih svakov iz združene Evrope; in tako noben turist ne more več na sprehod čez Tromostovje, ne da bi mu katera od mičnih novinark katere od naših radijskih postaj pomolila pod nos mikrofona in milo zažgolela: *End vot iz jur imprešonz abavt Zlovijina?*

Ali sta vilo gospe Dimic zgradila domorodna gospa Hilda in gospod Ivan ali pa sta jo namesto pridnih Slovencev postavila lena bedaka Mujo in Haso, seveda zastonj? Bojim se, da bodo celo tisti maloštevilni stereotipi, kar jih velja o Slovencih, med sedanjo krizo začeli ugašati, zlasti med delovnim priseljenstvom, ki bo iz prve roke imelo priložnost spoznati pregovorno slovensko poštenost.

(Toliko o stereotipu, po katerem naj bi Slovenci odlično obvladali tuje jezike.)

Ker s Tromostovja pot vodi pred mestno hišo in ker se tako tuji turist dostikrat znajde ukleščen med ljudskimi množicami, ki ravno odhajajo s slavnostnega sprejema dobitnikov bronaste medalje na svetovnem prvenstvu iz frnikolanja in pikada, ter tistimi, ki se šele zgrinjajo pred rotovž s prisrčno toplino pozdravit nosilce častne bralne značke na tekmovanju iz padca v globino, mu o njegovih *imprezjonz* ne kaže drugega, kot da približe: Slovenci ste zelo ponosni na svoje športnike in svojo državo.

Tole se bo prej ali slej zagotovo prijelo: moralo se bo, ko pa je stereotip požegnal radio. Vi, ki vas nihče ne opazi, ste kljub temu ponosni na svojo deželjo, nam pravijo tujci; ponosni (si morda potihem mislijo), kot da bi bila vaša osebna zasluga, da ste se rodili kot Slovenec, kot da je to nekakšen dosežek, za katerega ste si morali prizdevat dolga leta pred rojstvom, v vseh tistih prejšnjih inkarnacijah, ko ste bili še ameba, zeljnata glava ali Kleopatra. Mogoče je tako zato, ker je vaša država še tako mlada, dodajo; vsekakor pa česa takega nismo videli nikjer drugje.

Hja. Pač še niso bili v Ameriki. Tudi tam so ljudje še hudo infantilni. x

Poljaki: Zapiti katoliški gorečneži? Nie!

Klišei o Poljakih temeljijo na resnici, ki najbrž korenini v preteklosti – statistike kažejo drugačno, spremenjeno Poljsko

Piše: Adam Leszczynski

Stereotipi o Poljakih so resnični, vendar ne v celoti. Poljaki popijejo povprečne količine alkohola, so katoliki, vendar jih ne zanima prav pretirano, kaj pravi cerkev, in do Židov čutijo le za spoznanje večjo nenaklonjenost kot povprečni Evropejec.

Po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije je leta 2010 Poljak v povprečju popil 13,3 litra alkohola, s čimer se je uvrstil tik nad evropsko povprečje, ki znaša 12 litrov na državljanca. Poljaki pijejo nekoliko več kot Nemci (12,8 litra), zelo podobno kot Angleži (13,4 litra) in manj kot Irci (14,4 litra).

Od kod torej izvira stereotip o Poljaki, ki pijejo kot žolne? Polovico alkohola, porabljenega na Poljskem, popije pičlih sedem odstotkov pivcev. Raziskave iz sredine devetdesetih let kažejo, da slabo izobraženi moški, večinoma kmetje in nekvalificirani delavci, pijejo največ.

Katoliški gorečneži

Poljaki so resda katoličani, vendar se pogosto ne strinjajo s stališči cerkve. Po raziskavi, ki so jo opravili novembra 2011, se ima 95 odstotkov Poljakov za katoličane, čeprav jih le 92 odstotkov trdi, da verjamejo v boga. Vsako leto zraste število ateistov, število aktivnih katoliških vernikov pa se zmanjša. Okoli 40 odstotkov jih pravi, da gredo k maši vsako nedeljo, a le sedem odstotkov jih je »zelo vernih«.

Ni jasno, koliko ljudi, ki se označujejo za katoličane, to počne iz navade. V raziskavi iz lanske jeseni je skoraj polovica Poljakov podprla pravico do splava. Poleg tega se jih veliko ne strinja s cerkvijo, ko gre za kontracepcijo in ločitev.

Gorečnost kot strastno in neprikrito izkazovanje vernosti je veliko manj pogosta, kakor bi skleпали po statistiki.

Antisemitizem

Poljski antisemitizem je še vedno živ, čeprav na Poljskem skoraj ni Židov. Po zadnjem popisu prebivalstva iz leta 2002 se je za Žide izreklo 1100 ljudi (od 38,5 milijona prebivalcev). Različnim židovskim skupinam sicer pripada od 8000 do 12 tisoč ljudi.

Po mednarodni raziskavi, ki jo je leta 2005 opravil Ameriški židovski odbor, se je 56 odstotkov Poljakov strinjalo s trditvijo, da imajo Židje danes, enako kot v preteklosti, prevelik vpliv na dogajanje v svetu, 38 odstotkov pa tega mnenja ni podprlo. Med osmimi evropskimi državami (in ZDA), kjer so opravili raziskavo, so trditvi najprepričljiveje pritrtili prav na Poljskem.

Vendar v nobeni državi strinjanje ni bilo manjše kot četrtsko.

»Na Poljskem je globalni vpliv Židov različica sicer precej razširjenega antisemitskega mita,« razlaga profesor sociologije Antoni Sulek. Ljudi, ki so odkrito protižidovsko razpoloženi, naj bi bilo od deset do 20 odstotkov.

Vendar pa mednarodna statistika kaže,

da je na Poljskem bistveno manj vandalizma na židovskih pokopališčih, v sinagogah in židovskih institucijah kot v Zahodni Evropi. Vse poljske pokomunistične vlade (leve in desne) so bile dosledne zagovornice Izraela. Antisemitizem je na Poljskem še vedno živ, vendar bolj v obliki podzavestnih stereotipov kot otipljivega ravnanja v sferi dejanske politike. x



Britanci: Se lahko pogovarjamo o vojni, prosim!

Britance drugi Evropejci opisujejo kot pivce, ki jim je krokanje nadvse ljubo, imajo močan občutek razredne pripadnosti in so totalno obsedeni z vojno. A to je le delček mozaika.

Piše: Jonathan Freedland



Stereotip je že sam po sebi stereotipen. Podoba Britanca v očeh drugih Evropejcev – nalitega nogometnega navijača ali nadutega gizdalina iz Cityja, oba pa se hranita s preteklo imperialno slavo in sta čemerno užaljena, ker živita v Evropi, namesto da bi vladala svetu – je že sama zase kliše. Tako kot Britanci vedo, da vsak pošten Francoz nosi črtasto srajco in baretko in da rdečelični Nemci živijo od piva in klobas, zdaj Britanci natančno vemo tudi, kaj drugi Evropejci menijo o nas.

Pijača, strogo ločeni družbeni sloji in druga svetovna vojna so seveda nepopoln britanski mozaik (drugi Evropejci kot sopomenko za britanski uporabljajo pridevnik angleški in pri tem pozabljajo na Škote, Valižane in Severne Irce), ki so ga sestavili na drugi strani Rokavskega preliva. Lepo bi bilo, če bi lahko rekel, da imajo sosede povsem napačno predstavo o nas – a žal klišeji lahko postanejo klišeji le, če temeljijo na resnici.

Začnimo pri steklenici. Seveda se lahko oklepamo statistike, ki kaže, da smo daleč od najhujših pivcev v Evropi. Pravzaprav se po zadnjih podatkih Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj po porabi alkohola uvrščamo na 11. mesto v Evropi, tako da daleč zaostajamo za Francijo na prvem mestu, Portugalsko na drugem in Avstrijo na tretjem. A treba je dodati, da Francozi, Nemci, Španci in Italijani zdaj pijejo precej manj kot leta 1980, Britanci pa smo porabo povečali za devet odstotkov.

Kakorkoli že, pijanske slave si nismo prislužili s številom popitih pint (oziroma litrov), temveč z načinom pitja. Francoska številka je resda visoka, vendar predvsem zato, ker veliko ljudi pije v zmernih količinah: kozarec ali dva rdečega pri kosilu. Britanska »bolezen« je celo prišla v francoski besednjak: *le binge drinking* je ustrezen izraz, če hočete opisati nezumno, hitro pitje, katerega edini namen je, da se ga človek ulije. Prav ta vrsta pijančevanja s padanjem po tleh in bruhanjem, ki jo je v petek zvečer mogoče opazovati v večini mestnih središč v Veliki Britaniji, je postala del javne podobe našega naroda. Po neki raziskavi je pijančevanje na mrtvo priznalo 54 odstotkov Britancev, starih 15 in 16 let, evropsko povprečje pa je 43 odstotkov. Povedano drugače, ta stereotip temelji na precej več kot na zrnju resnice.

Močan občutek razredne pripadnosti

Kaj pa trditev, da »imamo močan občutek razredne pripadnosti«? Mika me napisati, da je ta predstava zastarela, saj večina Britancev zdaj sodi v številni, naglo rastoči srednji sloj. A številke so manj pomirjujoče. Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj je Veliko Britanijo uvrstila na dno lestvice družbene mobilnosti, to pomeni, da imajo otroci iz revnih družin manj možnosti za družbeno napredovanje kot otroci v Italiji, Franciji, Španiji in Nemčiji.

Tudi če podatki ne bi govorili nam v škodo, bi se težko upravičeno pritoževali, ker naši Soevropejci pravijo, da nam pripadnost družbenim slojem povzroča duševne težave. Kakšno sporočilo vendar pošiljamo

v svet Britanci, če je bil naš značilni kulturni izvozni artikel lani nadaljevanka Downton Abbey, v kateri se ne govori o drugem kot o zapletenosti družbene razslojenosti in ki zato očitno izraža hrepenenje po vrnitvi edvardijskih predstav o hierarhiji? Tudi vsebina uspešne gledališke igre iz West Enda, *One Man Two Guvnors* (En mož, dva šefa), se prav tako vrti okoli pripadnosti različnim slojem. Žal ne gre le za mit, zakoreninjen pri tujcih, v Veliki Britaniji je res pomembno, kako kdo govori in kam je hodil v šolo.

Obsedenost z drugo svetovno vojno

Prav tako ne moremo gladko zavrtni trditev o naši obsedenosti z zadnjo svetovno vojno. Ko je David Cameron decembra lani na srečanju najpomembnejših evropskih politikov, ki so govorili o reševanju evra, uporabil pravico veta, so ga bliskovito začeli primerjati z navadnim britanskim vojakom iz legendarne risanke iz leta 1940, kar bi lahko šteli za dokaz, da smo narod, ki na Evropo še vedno gleda skozi očala vojnih časov.

Obdobje med letoma 1939 in 1945 smo iz različnih razlogov, od katerih niso vsi slabi, spremenili v legendo in plemenito bajko o rojstvu in nastanku sodobne Britanije. Churchilla vidimo kot največjega Britanca in globoko spoštujemo kraljico tudi zato, ker predstavlja neposredno povezavo s pomembnim poglavjem v naši zgodovini, s časom, ko smo bili neizpodbitno na strani dobrega.

To je seveda ključna razlika med nami in preostalimi Evropejci, za katere to obdobje ni bilo niti preprosto niti nedvoumno.

Le binge drinking je ustrezen izraz, če hočete opisati nezmerno, hitro pitje, katerega edini namen je, da se ga človek ulije. Prav ta vrsta pijančevanja s padanjem po tleh in bruhanjem, ki jo je v petek zvečer mogoče opazovati v večini mestnih središč v Veliki Britaniji, je postala del javne podobe našega naroda.

Kljub temu ni Britanca, ki bi se brez ugovorov sprijaznil s svojo karikaturjo. Če nič drugega, je ta protislova. Kako so lahko Britanci hkrati tako zelo obvladani in vendar se v popolni pijanosti slačijo? (Odgovor bi lahko bil, da smo zatrti in potrebujemo alkohol, da se sprostimo, vendar gremo pri tem predaleč.) Poleg tega ta karikatura tudi ni popolna.

Strpnejši

Stereotip sicer zajema precej naših nekdanjih in sedanjih lastnosti, vendar izpušča tisto, kar smo postali. Zdaj je naša družba precej pestrejša in raznolikejša, zlasti v velikih mestih, kot bi lahko sklepali po javni podobi huligana oziroma gizdalina iz Cityja.

Sodobno britansko življenje preveva nekaj, kar se izmika klišejskemu opisu. Namig o tem je zaznati v mnenju Poljakov, da so Britanci prijazni do priseljencev.

V primerjavi z drugimi evropskimi državami najbrž kar drži, da je Velika Britanija na splošno res strpnejša. Nekatero naše javne službe – NHS in BBC – so še vedno pojem. Nismo le mini Amerika, kjer bi bila uveljavljena neusmiljena načela prostega trga.

Kljub vsemu Velika Britanija ni potolčena. Nekatero naše evropske sosede se s tem težko sprijaznijo, zato naj izvedo, kaj si mi mislimo o njih. ×

Francozi: Vzvišeni in dobri ljubimci? Bien sur!

No, verjetno res nismo najboljši ljubimci na svetu, stavkamo zagotovo ne ves čas, malce vzvišenosti tu in tam pa v tako hudih časih tako ali tako ne škodi

Piše: Jonathan Freedland

O b klišejih ni treba kar takoj zamahniti z roko. Poleg tega, da razkrivajo delček resnice, nas te stereotipne predstave, ki jih očitno ne bo mogoče izkoreniniti iz naše francoske istovetnosti, tudi povezujejo, da smo laže enotni.

Menda smo torej vzvišeni in šovinistični – takšni pokloni se navadno navezujejo še na domnevo o strahopetnosti. Ta neusmiljeni stereotip ni čisto brez povezave s sedanjo finančno in monetarno krizo, med katero Franciji ni uspelo uvideti, kako težko ohranja svojo vlogo – oziroma tisto, kar meni, da je njena vloga – na evropskem prizorišču.

Ker moramo prenašati nemško nadvlado, naj bi vrnili udarec s hrupno oholostjo in z nesramnim vedenjem. Takšni očitki so pravzaprav dobri za moralno v državi, ki jo skrbi, da bi zdrsnila v žalostno stagnacijo.

Stavkajoči ljubimci

Ker smo ponosni na svojo občutljivost za nenakost, se nas ob tem, da naši sosede ne omenjajo tradicionalne francoske naklonjenosti stavkam, skoraj polasti razočaranje. Čeprav gre resda za običaj, ki ga statistika zaradi nemoči naših sindikatov večidel zanika. Enako velja za prepričanje, da so Francozi preveč afektirani, pretirano upoštevajo modne smernice in so nagnjeni k vzvišenosti.

No, le bogati ljudje postanejo še bogatejši in uporniški Galec bo v tej trditvi videl nekakšno posvetilo. Plus evropski ljubitelji filma imajo radi francosko produkcijo, naša priljubljenost med tujimi turisti pa nikoli ne pojenja, čeprav nesporno delamo razlike med njimi (navsezadnje smo potrebovali



posebno kampanjo, da smo pariške trgovce navadili reči hvala).

Hkrati bi moral očitek o pretirano šik in trendovskem narodu motiti naše kuharje, ozaljšane z Michelinovimi zvezdicami ali kako drugače. Potrjuje namreč zmanjšanje pomena našega kulinaričnega modela v primerjavi z vzhajajočimi gastronomskimi silami, kot so Španija, Japonska in Kitajska.

Dobri v postelji

Končno je tu še sloves, da so Francozi najboljši ljubimci. Reči moram, da porota o tem še vedno odloča. Raziskave nas neusmiljeno postavljajo – tako po številu partnerjev kot po intenzivnosti spolnega življenja – na sredino med evropskimi državami.

Pošteno rečeno, po globalni žajfnici DSK bi naši evropski sosede to lahko sprejeli brez pomenljivega nasmeška. Kar se tiče točno tega klišeja, bi bilo morda najbolje opustiti vse upe, da ga bomo nekega dne ovrgli ...×

Italijani: Da, smo individualisti!

Smo čedni, se dobro oblačimo, preveč govorimo in smo premalo pozorni. Smo tudi rahlo domišljavi.

Piše: Marco Rossi

Ljudje pravijo, da smo klepetavi, in prav imajo. Poleg tega, bi dodal sam, smo slabi poslušalci in nas zanima le zven našega lastnega glasu. Spomnim se, da je neki televizijski voditelj svojim gostom nekoč rekel: »Nikar ne govorita dva hkrati.«

Pravijo tudi, da smo čedni in nori na modo. V primerjavi s povprečnim Evropejcem imamo seveda boljši okus za oblačenje. V naši domovini je za nošenje belih nogavic zagrožena kazen, zlasti, če jih nosimo v kombinaciji s sandali.

Tistim, ki verjamejo v stereotip o latino ljubimcih, moram s težkim srcem priznati, da delajo statistično napako. V Italiji spolna sla narašča s starostjo. Seveda je deloma značilna tudi za mlade (saj imamo vendar otroke), toda italijanski moški šele po 50. letu z vsemi štirimi stopi v puberteto. Smo edini narod, ki je imel premiera, starega več kot 70 let, ki je hodil naokoli z rutko na glavi, da je bil videti kakor teniški igralec ali raperski pevec. To nam je lahko v tolažbo.

Ali sploh kdo plačuje davke?

Ne drži, da nihče v Italiji ne plačuje davkov. Zaposleni in upokojenci jih poravnajo do zadnjega centa. Ne sicer iz občutka za domovinsko dolžnost, temveč ker ni druge možnosti. Država nam ne pomeni nič. Naš občutek za skupnost se neha, ko stopimo na prag. Dejansko je že predpražnik – da stopnic v blokkih in pločnika sploh ne omenjamo – nikogaršnje oze mlje. Država smo šele stoletje in pol, dva tisoč let pa smo se morali uklanjati



desetinam okupatorjev in pri tem smo jih očitno skušali nenehno prelisčiti. Preživeli smo tako, da smo se zaklepali v domove in vse tiste na oblasti označili za vsiljivce – in tuje.

Smo res zakrknjeni individualisti? Pravzaprav znamo tudi sodelovati, če je nujno. Navadno administrativno delo nas dolgočasi. V groznih razmerah pa se zavijemo v svojo najljubšo odejo, to je odeja žrtve, in zloščimo svojo najljubšo taktiko: vi-teško ravnanje. Na evropski šahovnici se trdnjavi premikata vodoravno in navpično; mimo njiju lahko prodre le italijanski vitez, ko to najmanj pričakujete.

Nismo pogumni, le spretnejši od drugih. Naša življenjska filozofija je protinapad, pa ne samo v nogometu. Vselej, ko smo napadli – od bitke pri Kanah s Hani-balom do Mussolinijeve vojne napovedi –, so se norčevali iz nas. A ko moramo braniti svoj prag, smo pravi zgled upornišтва in izjemne požrtvovalnosti.

Dvolični?

Dvolična morala? Katoliška kultura, s katero smo prežeti, pomeni, da smo strpni do grešnikov, zlasti če smo to mi sami. Nihče na svetu se ne zna tako dobro kesati kot Italijani. Naša največja napaka je nekaj, kar ste izvedeli med prebiranjem tega članka: domišljavost. Pa vseeno nihče o svoji domovini ne govori tako slabo kot mi, četudi le zato, ker si mislimo, da imamo veliko srečo, da smo se sploh rodili, zato si lahko privoščimo marsikaj – tudi pljuvanje po svoji sreči. ×

Španci: Ali Španci sploh kdaj delajo?

Sonce, plaže in glasne fieste so izkoristili kot vabo za turiste – v resničnem življenju pa Španci delajo več ur na teden kakor večina Evropejcev

Piše: Reiner Erlinger

Predstava, ki jo imajo Evropejci o Španiji, morda res temelji na počitniških posnetkih, a kaj se v tej državi dogaja preostali čas? Statistika pravi, da tudi v Španiji obstajajo ponedeljki. Španski delovni teden je z 38,4 ure daljši kot finski (32,8 ure), nemški (37,7 ure), italijanski (38 ur) in francoski (35,6 ure), če navedem le nekatere izmed podatkov urada EU Eurofond. Pri tem so upoštevali tudi daljši seznam državnih praznikov v Španiji kot v drugih državah, pa še višjo upokojitveno starost, ki je po zakonu 67 let, v resničnem življenju pa 62,3 leta – kar je leto več od evropskega povprečja. V največjem sindikatu Comisiones Obreras pravijo: »Španija nikoli ni bila država postopačev in lenuhov, kot si jo predstavljajo drugi. Če imamo praznike, to še ne pomeni, da smo država brezdelnežev.«

Španija niti ni država počivalcev – pa čeprav so sieste zagotovo zdrave. Amelia Valcárcel, predavateljica morale in politične filozofije, ki je živela v številnih državah in preučevala tamkajšnje navade, pojasnjuje: »V bogatih hišah so odhod od jedilne mize v posteljo opravičevali z izgovorom, da gredo uredit korespondenco.« In nato se tako kot v Italiji ti ljudje ob šestih zvečer spet pojavijo vsi čili in sveži. »Vendar te navade ne moremo pripisati le španski kroni.«

Tako mačistični

Morda pa mačizmu? »Obstajajo države, ki so bistveno bolj seksistične,« pravi Valcárcelova. Je pa res, da je španski seksizem očitnejši in niti po naključju ne prefinjen: ženske so si morale vse do 18. stoletja pokrivati obraz. A ko je umrl diktator Franco, se je začelo močno feministično gibanje in v zadnjih letih je doseglo sprejetje ustreznih zakonov in pripomoglo k družbeni občutljivosti – ta je zdaj prodrla tudi v številne ustanove.



»Francija in Italija, če Grčije sploh ne omenjamo, sta bolj seksistični. Le da ima seksizem v Franciji, na primer, galantnejšo obliko.«

Predstava o strastnem značaju, ki vztraja v evropskem pogledu na Španijo, se odlikava tudi v politiki. Evropejci imajo v mislih različni Španiji, ko govorijo o neskladju med katoličani in zagovorniki sekularizacije, med zagovorniki enotne države in regionalisti, med pripadniki levice in desnice. K takšni predstavi je zelo pripomogla španska državljanska vojna, ki sodi med najzloglasnejše spopade sodobnega časa, in priznati je treba, da je na tej podobi tudi nekaj svežih potez s čopičem.

Baje celo imajo ponedeljek

Drugi pridevnik je »glasni«. In to ne po pomoči. To je povezano s fiesto, ki se enako hitro razvije v restavraciji ali na cesti. Potem so tu še dejanske fieste; vsaka najmanjša vasica ima vsaj dva zavetnika in nekaj lokalnih praznovanj. Da niti ne omenjamo svetovno znanih prireditve, kot je tek pred biki v Pamploni. Celó Hemingway je svoj roman naslovil Fiesta.

Sonce, plaže, fiesta, hrup: to so dobri ne, ki jih Španija s turizmom širi čez meje in si tako liže gospodarske rane.

Zdaj pa še mamila. Drži, da je poraba kokaina v Španiji večja kot v večini bližnjih držav. Španija je zaradi svoje zemljepisne lege tudi vhodna točka za precejšen del kokaina, namenjenega v sosednje države. A tuji morda nimajo v mislih tega, ko pravijo, da se Španci znajo zabavati. Alkohol in tobak sta tu cenejša kot v večini evropskih držav, tako da si tudi tisti z najnižjimi dohodki lahko privoščijo vsakodnevni obisk bara ali zabavo podaljšajo v neskončen razvrat – dokler ne pride ponedeljek. x

Nemci: Ne omenjajte brisač

Brez smisla za humor? Poznate tistega o Nemcu, ki je nekega dne navsezgodaj zjutraj vse brisače zmetal v bazen in jih nato vestno vse spet pobral iz njega

Piše: Rainer Erlinger

Da, drži, vsi klišeji držijo, celo tisti v zvezi z brisačami in ležalniki. Tako mi je vsaj zagotovil zaupanja vreden prijatelj, ki je že veliko prepotoval. Potrdil je tudi, da to počnejo le Nemci. Pazite, celo sam spoštuje ta kliše in je nekega zgodnjega jutra vse brisače zmetal v bazen, pomagala pa sta mu Britanca, ki ju je prejšnji večer spoznal v baru (spet kliše).

Učinkoviti in disciplinirani

Prijatelj mi je priskrbel tudi nekaj gradiva za drugi stereotip: Nemci so pridni, učinkoviti in disciplinirani. Ko se je večina dopustnikov iz drugih držav pritoževala zaradi brisač, ki so končale v vodi, je šel naravnost k bazenu in jih pobral iz njega.

Takšna pridnost samo dokazuje, da ni iz Berlina. Garanje, učinkovitost in disciplina so morda res značilne nemške lastnosti, a še nikoli nisem slišal, da veljajo tudi za Nemce, ki so doma v prestolnici. Večina Nemcev na Berlinčane gleda kot na Nemce latinskoameriškega rodu. Očitno za to ni krivo podnebje, temveč bolj sproščen odnos do voznih redov in uresničevanja načrtov.

Učinkovitost res ni nekaj, nad čimer bi se v Berlinu ravno navduševali. Vzemimo za

primer gradnjo. Za postavitev dveh kilometrov novih tirnic za tramvaj do nove glavne postaje so si vzeli tri leta časa. Pri tem sploh niso upoštevali morebitnih zapletov. Na Kitajskem bi v tem času zgradili celotna nova mesta ali avtocesto prek vse države. Morda so Kitajci Nemci 21. stoletja. Ali pa Berlinčani preprosto niso značilni Nemci. Ali stereotipi za neko državo sploh veljajo, če v prestolnici sploh ne držijo?

Brez smisla za humor

Tretji kliše težje razumemo, in sicer, da so Nemci pusti in brez smisla za humor. To je relativno. Seveda je Angela Merkel hlo bolj pusta in uradna kot Silvio Berlusconi, a pri Mariu Montiju bi lahko bilo ravno nasprotno. Težko bi rekli, da je Christian Wulf (zdaj že bivši nemški predsednik) bolj uraden od angleške kraljice. Morda je ravno to težava: za nemški okus se je zdel preveč sproščen s prijatelji in je prerad sprejemal njihove usluge.

Očitno Nemcemni do smeha, ko gre za njihove politike – vsaj ne zunanaj satiričnih programov ali karnevalskega spreveda. Če Nemci vendarle imajo smisel za humor, bi moralo morda biti jasno označeno na kalendarju, kdaj.

Ko gre za klišeje, so Nemci zelo učinkoviti in disciplinirani, samo da bi jih potrdili. x



Prvenstvo upanja in strahov

Prvo veliko nogometno tekmovanje na vzhodu Evrope od začetka priprav spremljajo dvomi

Piše: Igor E. Bergant

Pravzaprav je bil že čas: po več kot pol stoletja evropskih nogometnih prvenstev bi težko našli načelne razloge, zakaj sklepnega dela tega tekmovanja ne bi smeli gostiti na vzhodu Evrope. Poljska in Ukrajina sta sosedni s skupno skoraj 90 milijoni prebivalcev, ki so lahko ponosni tudi na nogometno tradicijo obeh držav. Dobri dve desetletji po sesutju železne zavesne sta se obliči dežel precej spremenili, med te spremembe sodi tudi osem nogometnih stadionov, na katerih bodo igrali tekme Eura 2012. To bodo nogometne arene najvišjega standarda, kakršnih niti na Poljskem niti v Ukrajini doslej ni bilo.

A to je en vidik. Obstaja pa še druga, precej temnejša plat prireditve. Korupcija v nogometu in ob njem, nasilje na stadionih in pred njimi, zamude pri gradnji cest ter – predvsem v Ukrajini – vprašljive metode pri privabljanju tujih gostov. Poljska se je odločno in dokončno podala na evropsko pot in se je v sedanji vsesplošni finančni krizi navzven odlično znašla, Ukrajina pa je politično in razvojno otrpnila. Za nameček tudi globalni nogomet načena kriza verodostojnosti. Na vprašanje, ali se akterji v nogometu dovolj učinkovito spopadajo s kriminalnimi praksami trgovanja z nogometaši, nepreglednega financiranja in nelegalnih stav ter manipulacij z izidi, ne moremo odgovoriti pritrdilno. Vse to niso le poljske, ukrajinske in evropske težave. A dejstvo, ki ga priznavajo nekateri najvidnejši svetovni nogometni funkcionarji, denimo predsednik Združenja evropskih nogometnih zvez (UEFA) Michel Platini, je: nogomet še nikoli v svojem bistvu ni bil tako ogrožen, kot je prav zdaj, v času svojega največjega razcveta.

Izvirni greh ali zmaga Surkisovih argumentov?

Danes 62-letni ukrajinski oligarh Grigorij Surkis je bil leta 2007 zagotovo ključni mož pri

Pravzaprav je bil že čas: po več kot pol stoletja evropskih nogometnih prvenstev bi težko našli načelne razloge, zakaj sklepnega dela tega tekmovanja ne bi smeli gostiti na vzhodu Evrope.

Demonstracija skupine Femen v Kijevu decembra 2011/Foto: Profimedia

uspešni skupni kandidaturi obeh vzhodnoevropskih držav za izvedbo evropskega prvenstva. Ker je lastnik legendarnega in zgodovinsko pomembnega nogometnega kluba Dinamo iz Kijeva, je imel v rokah močnega čustvenega aduta. Seveda ni škodilo niti to, da je bil Surkis tedaj (in je še vedno) tudi predsednik Nogometne zveze Ukrajine. Velika prednost pa je bila (in je še vedno) tudi njegovo članstvo v izvršnem komiteju UEFA, ki je odločal o prireditelju. Surkis sicer ni glasoval, a je imel pri prepričevanju soizvršnikov seveda možnost neposrednih stikov. Moral je biti zelo prepričljiv, saj je njegova kandidatura zlahka zmagala: dobila je osem glasov, italijanska štiri, hrvaško-madžarska pa nobenega.



Že mogoče, da sta nogometno Italijo – deželo svetovnih prvakov – v tistem času pretresala velikanski nogometni škandal (>calciopoli<) in nasilje na stadionih ter da položaj v zvezi z varnostjo in divljanjem huliganov na Hrvaškem in Madžarskem ni bil bistveno boljši. A izid glasovanja v Cardiffu je sprožil očitke (slabih?) poražencev Surkisu, češ da pri vsem niso odločali samo zgodovinski in gospodarski razlogi, pač pa tudi »argumenti« drugačne vrste. Se pravi podkupnine ... Surkis in domnevni vpleteni so vse večkrat zanimali. Toda če nič drugega, je bil Surkis že od začetka devetdesetih let, ko se je iz inženirja živilske tehnologije prelevil v spretnega poslovneža, na hripavem glasu: kot direktor krovnega



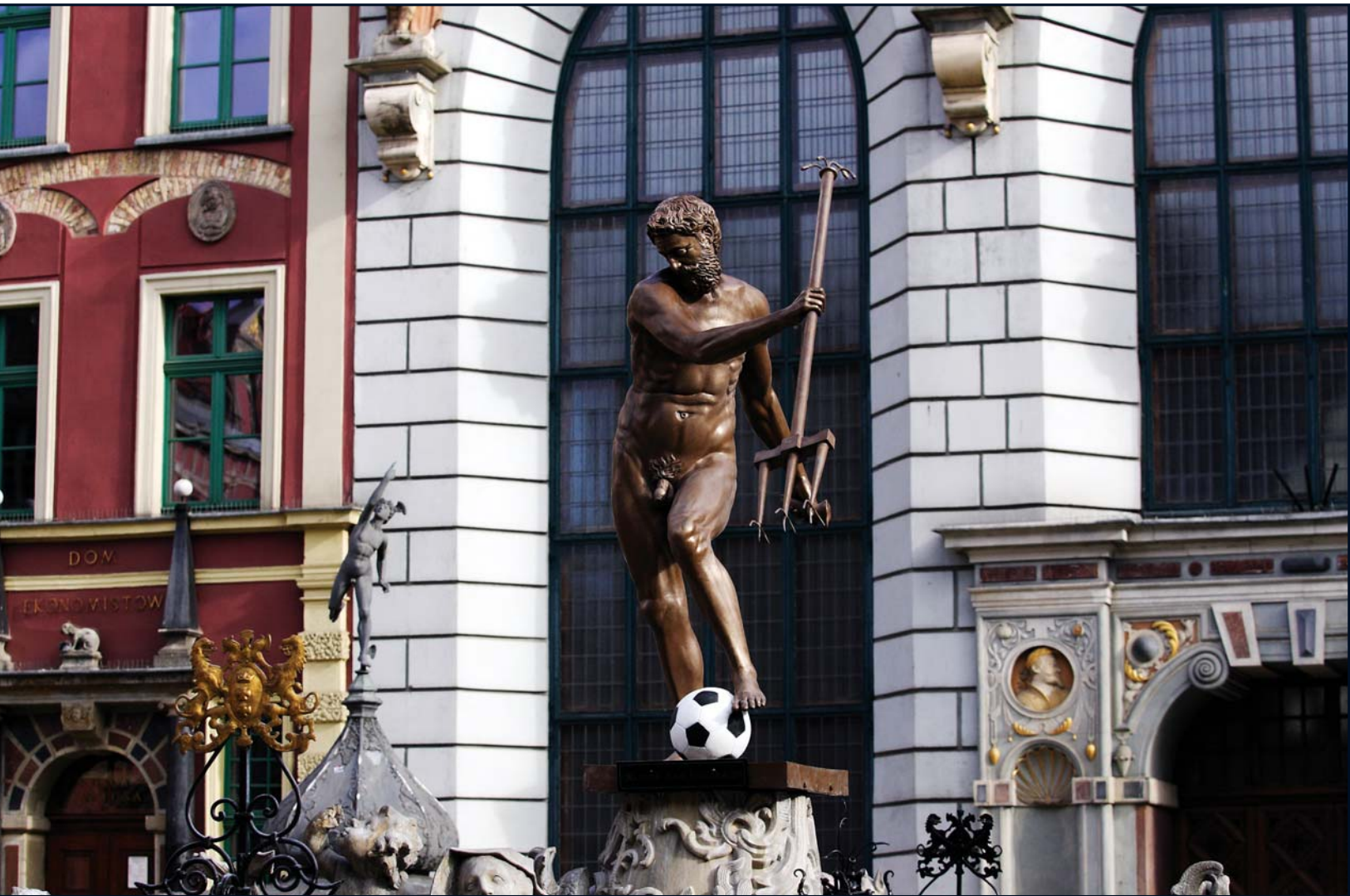
podjetja Dynamo Atlantic je upravljal t. i. joint-venture naložbe kijevskega nogometnega kluba, ki so bile – to je že leta 1994 v knjigi *Football Against the Enemy* slikovito opisal nizozemsko-angleški novinar Simon Kuper – tudi krinka za pranje mafijskega denarja. V tistem času naj bi bil Dynamo Atlantic vsak mesec ustvarjal do 2,5 milijona ameriških dolarjev dobička in ga nalagal v nepremičnine ter v nakup industrijskih podjetij in bank. Očitno je to Surkis počel tudi sam za svoj račun in kasneje kupil nogometni klub, svojemu portfelju pa je poleg različnih finančnih, industrijskih in energetskih sistemov dodal še kopico medijev. V Ukrajini je zaradi bogastva in vpliva postal tako rekoč nedotakljiv in je

– navkljub neuspešnim občasnim skokom v politiko – dobro povezan z vsakokratno oblastjo. Celo nogometni škandali mu niso mogli do živlega: leta 1995 je bil njegov Dinamo za tri leta izključen z evropskih tekmovanj, potem ko je direktor kluba Igor Surkis (Grigorijev brat) sodniku na tekmi prvega kroga Lige prvakov z atenskim Panatinajkosom (1 : 0 za Dinamo) Špancu Lopezu Nietu in pomočnikoma za prijazno sojenje ponujal krznene plašče in gotovino. Nieto je primer prijavil, a so Dinamo že po letu dni pomilostili. Igorja Surkisa, ki je bil sprva dosmrtno izključen iz nogometa, pa tudi ... Dandanes je predsednik Dinama, saj se brat Grigorij (ki menda o krzneni ponudbi ni vedel nič) ne more toliko

posvečati klubu. Navsezadnje mora pripravljati evropsko nogometno prvenstvo.

Poljsko obračunavanje pod črto in pod pasom

Tudi nogomet na Poljskem je v času, ko je država postala soorganizatorica prvenstva, pretresala huda kriza. Tedanji predsednik poljske nogometne zveze Michał Listkiewicz, nekoč nogometni sodnik, je v najboljšem primeru nemočno opazoval, kako vsesplošna korupcija in nasilje na tribunah uničujeta poljski nogomet (v najslabšem primeru pa je korupcijo celo vodil). Ko sta v obsežnih preiskavah poljska policija in tožilstvo ukrepala ter priprla več kot sto klubskih funkcionarjev in sodnikov, za



Šaljivi spomenik Neptunu v Gdanku,
1. april 2012/Foto: Profimedia

nameček pa je vlada v nogometni zvezi uvedla prisilno upravo, sta UEFA in Mednarodna nogometna zveza (FIFA) v skladu z doktrino o nedopustnosti vmešavanja države v šport Poljakom zagrozila z izključitvijo, kar bi onemogočilo tudi kandidaturo za Euro 2012. Po uspehu, ki so ga Poljaki začinili še s športno uvrstitvijo na evropsko prvenstvo v Avstriji in Švici pred štirimi leti, se je vse skupaj razpletlo s kompromisom: nova metla in predsednik zveze je postal nekdanji izvrstni napadalec Grzegorz Lato, ki pa pri čiščenju poljske nogometne nesnage očitno ni imel posebej srečne roke. O tem je prepričan tudi njegov nekdanji soigralec iz najuspešnejše generacije v zgodovini poljskega nogometa iz sedemdesetih let, vratar Jan Tomaszewski. Danes 64-letni »mož, ki

je ustavil Anglijo« (z obrambami na odločilni kvalifikacijski tekmi za uvrstitev na SP 1974), je kot televizijski komentator in konservativni član pristojne parlamentarne skupine za šport hud kritik Grzegorza Lata »in vseh drugih, ki so poljski nogomet spravili na tla«. Tomaszewski ne odpušča rezultatskih in finančnih mahinacij ter glasno zahteva izključitev iz reprezentance branilca Borussia iz Dortmundu Łukasza Piszczka, ki je bil lani zaradi sodelovanja v rezultatskih manipulacijah sredi prejšnjega desetletja v poljski ligi pravomočno obsojen na enoletno pogojno kazen in plačilo 25 tisoč evrov globe. Tudi sedanjega selektorja Franciszka Smudo Tomaszewski obtožuje korupcije, poljsko reprezentanco pa označuje za »evropski koš za smeti«. Češ da je moštvo, pa čeprav v njem igra nekaj dobrih igralcev iz največjih evropskih klubov, na primer Robert Lewandowski in Kuba Błaszczykowski iz dortmundske Borussia ali mladi vratar londonskega Arsenalu Wojciech Szczęsny, nehomogena skupina fantov z vseh vetrov. Tudi sodelovanje »novih« Poljakov – Damiana Perquisa in Ludovica Obraniaka (ki sta se rodila v Franciji in imata starše poljskega rodu)

Nogomet ni nič drugega kot zrcalo, v katerem prepoznamo gospodarsko izropano in politično razklano Ukrajino, ki je s propadlo oranžno revolucijo očitno zamudila svojo evropsko priložnost.

ter Sebastiana Boenisha in Eugena Polanskega (ki sta se sicer rodila na Poljskem, a sta odrasla v Nemčiji) – se zdi legendarnemu vratarju sporno, ker »zapira vrata domačim nadarjenim igralcem«. Sicer pa, tako »Tomek«, Poljska »razen gostoljubja« na evropskem prvenstvu ne bo imela česa ponuditi. Stadioni so sicer lepi, a cestne infrastrukture zaradi zapletov pri gradnji in financiranju ne bodo mogli



Grigorij Surkis, predsednik Nogometne zveze Ukrajine, Michel Platini, predsednik evropske nogometne zveze, in Grzegorz Lato, predsednik Nogometne zveze Poljske/Foto: Profimedia

pravočasno dokončati. Tomaszewski zdaj vse upe polaga v še enega nekdanjega legendarnega reprezentanta – Zbigniewa »Zibija« Bonieka, nekoč člana torinskega Juventusa, ki naj bi na vrhu zveze pometel z Latom in končno očistil poljski nogomet vsega slabega. A to naj bi se, če sploh, zgodilo šele po Euru 2012.

Lepa dekleta in nič psov ali mačk

Če bi o prvenstvu lahko odločal eden izmed najbolj cenjenih ukrajinskih pesnikov, pisateljev in intelektualcev, 52-letni Jurij Andruhovič, pred štirimi leti udeleženec našega mednarodnega literarnega festivala Vilenica, bi ga – vrnil Evropi. Med nedavnim gostovanjem v Avstriji je Andruhovič večkrat poudaril, da Ukrajina v sedanjem političnem in

družbenem položaju ni sposobna gostiti prvenstva. Stadioni so sicer zgrajeni, a okoli njih ni nič, razen sesuvajočega se gospodarstva in države, ki ne ve, kam bi. Sloviti literat je še posebej zgrožen nad prostodušnim priznanjem prirediteljev v najzahodnejšem ukrajinskem mestu Lvov (ukrajinsko Lviv in pred stoletjem, ko smo Slovenci in del Ukrajincev živeli v skupni državi – avstrijski Lemberg), kjer jim je tik pred zdajci vendarle uspelo zgraditi stadion za 30 tisoč gledalcev. Morda na evropsko nogometno prvenstvo sicer niso stoočstno pripravljene, toda ob pogledu na brhka ukrajinska dekleta naj bi obiskovalci zagotovo lažje oprostili manjše napake, je neimenovanega prireditelja povzel osupli Andruhovič. Takšen odnos ni omejen le na Lvov. Tudi v Kijevu, kjer kraljuje kijevska skupina okrog Grigorija Surkisa, v Donecku, kjer vse niti v rokah drži lastnik tamkajšnjega kluba Šahtar in lastnik supermoderne stadiona Rinat Ahmetov (ki je še bogatejši od Surkisa), pa tudi v Harkovu, kjer s Surkisom in z Ahmetovom tekmuje še en oligarh – Aleksander Jaroslavski –, je tako. Za to, da bi lepa dekleta na ukrajinskih ulicah še bolj prišla do izraza, so oblasti pripravljene

storiti marsikaj – zagovorniki pravic živali opozarjajo na množične iztrebljevalske akcije, katerih žrtve so potepuški psi in mačke. Te naj bi uničevali kar v potujočih krematorijih, v katerih naj bi odvečne živali upepeljevali pri živem telesu.

Korupcija in prepletenost s sumljivimi in domnevno kriminalnimi posli je velika težava ukrajinskega nogometa. O ukrajinski izkušnji molči celo sicer zelo zgovorni nemški vratar Lutz Pfannenstiel, edini nogometaš na svetu, ki je nogomet poklicno igral na vseh celinah sveta. »Tam so bile razmere tako grobe, da si iz strahu ne upam povedati prav nič,« je ukrajinsko dogodivščino na kratko opisal Pfannenstiel. Glede na to, da je v Singapurju zaradi domnevne vpletenosti v nelegalne stave 101 dan (»nedolžen!«) preživel v zaporu in da je bil, ko je bil vratar Vllaznie iz Skadra v Albaniji, po porazu celo kamenjan, je moralo biti v Ukrajini res hudo.

Da utegnejo tudi obiskovalci tekem evropskega prvenstva v Ukrajini doživeti neprijetnosti, tik pred začetkom nakazujejo težave z nastanitvijo. Mafijske združbe naj bi bile pritisnile na lokalne hotelirje (tudi z



Stadion v Kijevu/Foto: Profimedia

nasilnimi lastniškimi prevzemi), da so razdriže sklenjene pogodbe s pooblaščenno turistično agencijo UEFA in ponekod celo početverili cene sob. Prvemu človeku evropske nogometne zveze Michelu Platiniju je prekipelo, a pritisk na ukrajinske prireditelje za zdaj ni bil pretirano uspešen. Vsaj ne tako, kot je bil mafjski ...

Nogomet ni nič drugega kot zrcalo, v katerem prepoznamo gospodarsko izropano in politično razklano državo, ki je s propadlo oranžno revolucijo očitno zamudila svojo evropsko priložnost. Toda tudi mogočni ruski sosedi vse bolj obupujejo nad nezanesljivostjo predsednika Viktorja Janukoviča, ki je sprva stavil na tesnejše vezi z Vzhodom, zdaj pa skuša koketirati z Zahodom in hkrati izigravati ene in druge. A niti v tej igri ne kaže, da bi Ukrajina lahko dosegla ugoden izid.

Talenti in prebliski

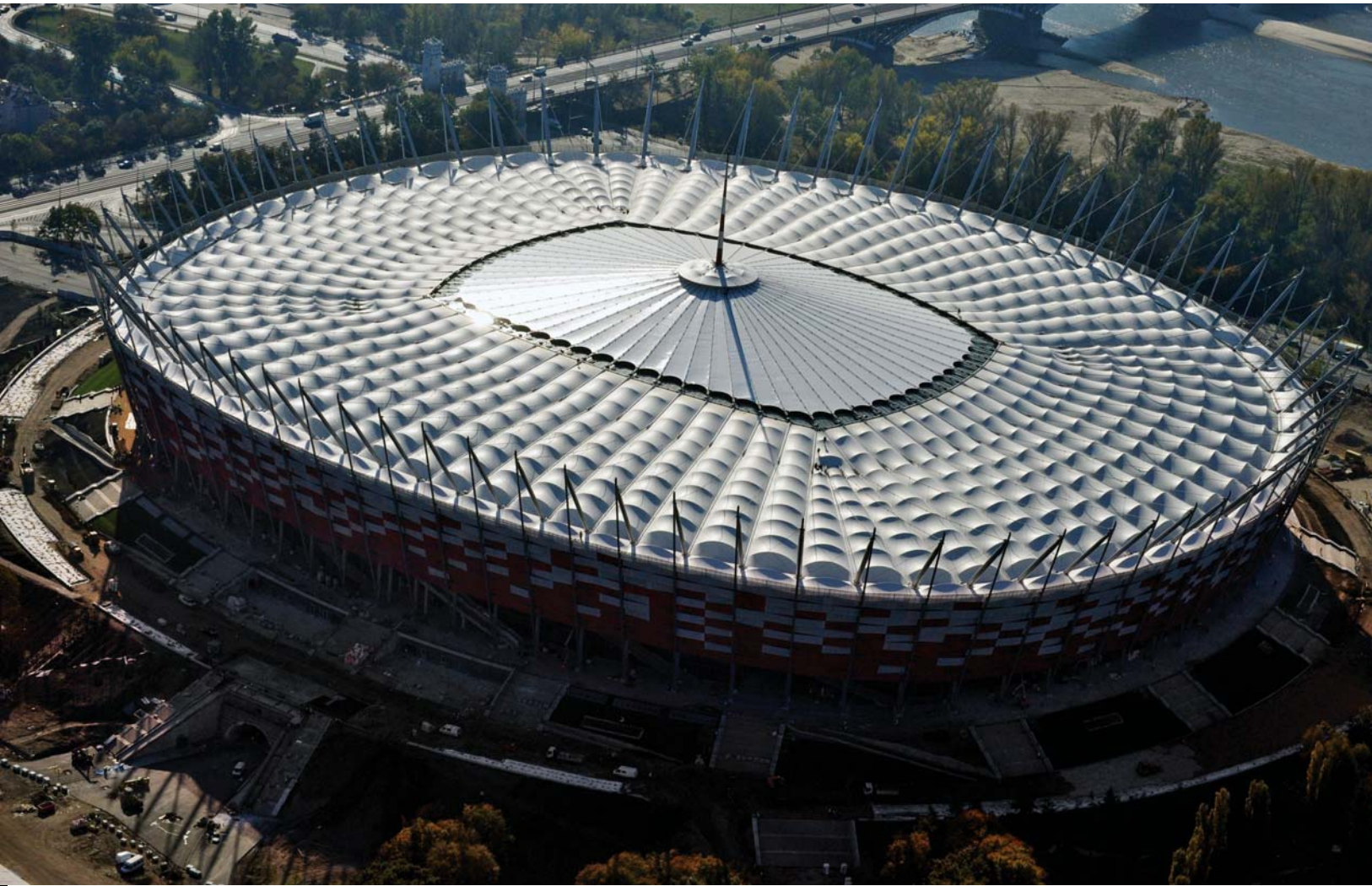
Težko bi trdili, da so Poljaki evropska nogometna velesila. Če govorimo o evropskih

prvenstvih, bodo doma nastopili še drugič, pa še za to se jim, ker so gostitelji, ni bilo treba boriti v kvalifikacijah. Slovenskim ljubiteljem nogometa je dobro ostal v spominu polom Poljakov v Mariboru, kjer jih je naša reprezentanca na poti na svetovno prvenstvo v Južni Afriki leta 2010 gladko odpravila s 3 : 0. Niti sloviti nizozemski strokovnjak Leo Beenhakker na položaju selektorja Poljakom ni mogel vcepiti dolgotrajnejše discipline in trdnosti. Res je, da se je poljska reprezentanca pred tem dvakrat zapored uvrstila na svetovno prvenstvo (leta 2002 in 2006), toda je obakrat – tako kot ob edinem nastopu na evropskem prvenstvu leta 2008 v Avstriji – obtičala v prvem delu. Tako izjemna generacija poljskega nogometa iz sedemdesetih in začetka osemdesetih let, ki ji je edini v poljski nogometni zgodovini uspel preboj pod svetovni vrh, ostaja edinstvena. Napoved uspehov je bila že osvojitve zlate olimpijske medalje leta 1972 v Münchnu, a dve leti kasneje, na svetovnem prvenstvu v Nemčiji (ob prvem poljskem nastopu na SP po 2. svetovni vojni), je bilo moštvo okrog izjemnega vodje igre Kazimierza Deyne, vratarja Jana Tomaszewskega in odličnega strelca Grzegorza Lata celo prvo presenečenje prvenstva. Poljaki

Ukrajina v sedanjem političnem in družbenem položaju ni sposobna gostiti prvenstva. Stadioni so sicer zgrajeni, a okoli njih ni nič.

so na poti proti vrhu premagali Argentine, Italijane in Jugoslovane, za katere sta igrala tudi slovenska nogometaša Brane Oblak in Danilo Popivoda. V drugem delu prvenstva jim je spodletelo le na tekmi z gostitelji Nemci v »vodni bitki« v Frankfurtu (0 : 1), na z dežjem prepojenem igrišču, na katerem Poljaki niso mogli izvajati tehnično dovršene in kombinatorične igre. So pa Deyna in tovariši visoko moralo pokazali na srečanju za tretje mesto, na katerem so porazili Brazilce.

A to ni bilo edino tretje mesto na svetovnih prvenstvih za Poljake; dosegli so ga tudi v



Stadion v Varšavi / Foto: Profimedia

Španiji osem let kasneje, ko so v reprezentanci igrali samo še štirje junaki iz Nemčije 1974 – Lato, Andrzej Szarmach, Marek Kusto in Władysław Żmuda. Tokrat je bil v središču pozornosti napadalec Zbigniew Boniek, ki se mu z moštvo po porazu na srečanju z Italijo sicer ni uspelo prebiti v finale, je pa poskrbel vsaj za končni uspeh na tekmi za bron, na kateri so Poljaki premagali Francoze, zbrane okrog Michela Platinija. V nasprotju z generacijo 1974, ki je zaradi omejitev lahko v tujini zaigrala šele ob izteku karier (Deyna se je smrtno ponesrečil v avtomobilski nesreči, ko je igral v severnoameriški ligi), so imeli najvidnejši igralci v burnih osemdesetih letih nekoliko lažjo pot. Boniek se je uveljavil kot napadalec Juventusa, s tem klubom je osvojil tudi evropski klubski naslov in postal najboljši poljski nogometaš doslej.

Ukrajinski nogomet je – v nasprotju s poljskim – največje uspehe dosegel na klubski ravni, njegovo slavo pa posebljajo trener Valerij Lobanovski ter igralca Oleg Blohin in

Andrej Ševčenko. Kijevski Dinamo je bil leta 1975 sploh prvi klub z območja nekdanje Sovjetske zveze, ki je osvojil evropski pokal (pokalnih zmagovalcev). Isti pokal je osvojil tudi 11 let kasneje. Obakrat so Kijevčani uspeh dosegli pod vodstvom legendarnega trenerja Lobanovskega, enega izmed najbolj metodično in taktično dovršenih nogometnih strokovnjakov doslej. Prav Lobanovski, nekdanji nogometaš, sicer izučen za vodovodnega inštalaterja, je bil med prvimi, ki so v trenersko delo vpeljali računalnike (predvsem za nadzor nad telesno pripravljenostjo nogometašev in za taktične algoritme). Lobanovski je bil tudi tisti, ki je Olegu Blohinu (evropskemu nogometašu leta 1975) in veliko kasneje Andreju Ševčenku pomagal utreti pot do slave. Posebej Ševčenko je bil v dresu Dinama in kasneje AC Milana eden izmed glavnih zvezdnikov svetovnega nogometa. Ob izteku kariere želi Ševčenko – pod vodstvom selektorja Blohina (kakor ob edinem nastopu ukrajinske reprezentance na velikih tekmovanjih, leta 2006 na SP v Nemčiji, kjer se je prebila do četrtfinala) – končati kariero prav na domačem evropskem prvenstvu.

Da se Ukrajinci kot samostojna reprezentanca nikoli prej niso uvrstili na sklepn

del Eura, so zaslužni tudi slovenski nogometaši, saj so jih na dveh tekmah izločili v dodatnih kvalifikacijah leta 1999. Zadetku Zlatka Zahoviča, ki je v Ljubljani na prvi tekmi izničil ukrajinsko prednost, ki jo je zagotovil Ševčenko, in predvsem zmagovitemu voleju Mileta Ačimoviča (s sredine igrišča!) je na povratnem srečanju v zasneženem Kijevu sledil odločilni zadek Mirana Pavlina tik pred koncem tekme.

Olimpijski stadion v glavnem mestu Ukrajine je danes povsem drugačen, kot je bil tiste jeseni leta 1999, ko je dobra dva meseca pred zgodovinskim uspehom reprezentance Dinamo Valerija Lobanovskega v Ligi prvakov doživel poraz na srečanju z našim Mariborom (0 : 1, strelec Ante Šimundža).

Srce ukrajinskega trenerja ni več dolgo zdržalo naporov in stresa – leta 2002 je umrl, star 63 let. Tako uspeha še enega svojega nekdanjega kluba – Šahtarja, zmagovalca pokala UEFA leta 2009, ni več doživel. Tudi prenovitve stadionov in evropskega prvenstva ne bo. Spomin na staro slavo legendarnega trenerja bosta skušala počastiti Blohin in Ševčenko, a uspeh – tekmovalni in siceršnji – je težko napovedati. x

Naj objamem milijone!

Je nogomet lahko evropska identiteta?

Nogomet je nedvomno ena izmed najpomembnejših in najbolj donosnih pogruntavščin, ki jih je naša stara dobra celina podarila svetu. In – to v teh časih ni nič manj pomembno – dejavnost, v kateri je Evropa še vedno številka ena na planetu. Že res, da za največjo nogometno nacijo veljajo Brazilci in da so najboljši nogometaši v različnih obdobjih praviloma Južnoameričani – nekoč Pelé, kasneje Argentinec Maradona in zdaj njegov rojak Messi. Prav tako drži, da za nogometom norijo v vsej Latinski Ameriki in prek nje – točneje mehiških izseljencev – čedalje bolj tudi na severu te celine. Afričani so nogomet posvojili kot igro, v kateri se najbolj izrazijo njihove primerjalne prednosti pred drugimi civilizacijami, in hkrati kot navdih za morda srečnejšo prihodnost. V Aziji se nogomet širi tako hitro kot gospodarstva tamkajšnjih ekonomskih zmajev in tigrov, in celo v Avstraliji ter na Novi Zelandiji tam živeči oboževalci ragbija na nogomet ne gledajo več zviška kot na nekakšno slabičarsko podvrsto njihove priljubljene igre, v kateri se moške (in žene!) podijo za – kako nezaslišano! – žogo okrogle oblike. Nogomet je najbolj globalna športna igra, ena izmed redkih skupnih govoric človeštva ter objektivnega in civiliziranega merjenja med ljudmi, klubi, mesti, državami ali narodi. In Evropa ni le zibelka, pač pa nedvomno tudi obljubljena celina in merilo odličnosti te igre.

Angležem po zgodovinsko utemeljenih zaslugah pritiče čast izumiteljev, pa čeprav so žogo pred tisočletji brcali že Kitajci. V antični Evropi so igro, podobno ragbiju, poznali stari Grki (*harpaston*) in Rimljani (*harpastum*). A glede na to, da je tej igri ime dala starogrška beseda *ἀρπάζω* (»se nenadno polastiti«, preneseno tudi »ukrasti«), je zaradi moralno-etičnega vtisa morda bolje, da jo je svet sčasoma pozabil, pa čeprav so jo v Firencah kot *calcio fiorentino* (florentinsko brčanje) igrali še v srednjem veku.

Res pa je, da tudi oče sodobnega nogometa ni bil preveč mile narave. Srednjeveški *mob foot-ball*, nogomet množic, brutalno igro dveh poljubno velikih moških skupin, ki sta – tudi s pomočjo neznanske grobosti in krutosti (dovoljeno je bilo bolj ali manj vse, razen ubijanja) – svinjski meh (prednik današnje žoge) skušali prenesti do vaških vrat (prednika današnjega gola) nasprotnika, so igrali na angleškem

podeželju. Igrišče je bilo prostranstvo: vasi so bile navadno oddaljene kilometre. Obstajala je urbana različica tega športa – znotraj mestnih obzidij, pri čemer so bili cilj nasprotna mestna vrata. Nasilje med igralci je bilo nezaslišano celo za srednji vek, zato so tedanji nogomet angleški vladarji večkrat pisno prepovedali (prvi je bil Edvard II. leta 1314). A kljub temu so ga – v zgolj nekoliko milejši obliki in z usnjeno žogo – kasneje v Evropi igrali s takšno vnemo, da je nogomet v Komediji zmešnjav (*The Comedy of Errors*) iz leta 1594 ali 1595 omenjal tudi William Shakespeare. Kasneje je dramatik nogometaša omenil tudi v Kralju Learu.

Pohod kapitalizma in kolonializma, ki sta v imperialno organizacijo britanskega kraljestva narekovala vpeljavo reda in nadzora nad logistiko, je leta 1835 v obliki zakona o cestah (*Highway Act*) zabil še zadnji žebelj v krsto starega nogometa: kršilci prepovedi igranja nogometa na cestah so bili kaznovani s 40 šilingi globe, kar je – preračunano glede na tedanje povprečne plače – približno 2000 današnjih evrov!

Pregon s cest je nogometu pomagal utreti pot v bolj organizirane okvire ograjenih igrišč in splošno priznanih pravil.

Igor E. Bergant

Novinar

Pred tem so jih dokaj stihjsko oblikovali na različnih angleških in škotskih univerzah, nezadržni proces poenotenja nogometnih pravil in sočasne ločitve od ragbija pa se je začel na Cambridgeu leta 1848. Ko so v Londonu 15 let kasneje ustanovili angleško nogometno zvezo (*The Football Association* – FA),

je bil preboj dokončen. Angleška nogometna zveza je prevzela nadzor nad pravili ter omogočila bliskovit razvoj igre: prvo tekmovanje za pokal angleške nogometne lige so odigrali leta 1871, v času, ko so leta 1888 začeli s prvim ligaškim tekmovanjem, pa je bil nogomet v Angliji in na Škotskem za mnoge mlade moške že poklic.

Ključen za sodobni nogomet v Evropi in na svetu pa je prav njegov pljuski prek Kanalske ožine v drugi polovici 19. stoletja. Hitrost njegove širitve v Evropo je bila neznanska. Že mogoče, da so bili njegovi prvotni misijonarji britanski mornarji ter železniški, strojni ali rudarski inženirji. A k uspehu igre je pripomoglo predvsem to, da so jo kontinentalci začeli plemeniti kot svojo in jo razširjali naprej: Francozi so mu dodali stil, Italijani taktično premetenost, Nemci disciplino, Čehi pa kolektivni duh. Malce kasneje so sledili tudi drugi: na Balkanu so tamkajšnji narodi nogometu podarili težko predvidljivo ustvarjalnost, Madžari pa žar in igrivost. Nekateri –

na primer Južnoameričani – so skušali sintetizirati vplive različnih nogometnih (pod) kultur, ki so jih s seboj prinesli evropski priseljenci, ter jih obogatiti še z izročilom komaj osvobojenih črnih

sužnjev. Prvi temnopolti zvezdniki nogometa so bili v dvajsetih in tridesetih letih prejšnjega stoletja Brazilci (Arthur Friedenreich) in Urugvajci (José Leandro Andrade), s čimer so v tem kulturnem elementu nogometa Evropejce prehiteli za več desetletij.

Kljub vsemu je vodilna vloga Evrope v nogometu ves čas ostala nesporna in se je v zadnjih letih celo utrdila. Vzroka za evropsko premoč sta najmanj dva: trdna tradicionalna struktura klubov in nacionalnih nogometnih organizacij, ki so že desetletja vpete v evropske družbe in posamična urbana

Nogomet ima evropsko identiteto, njeni pojavniki pa sta raznolikost kultur in poudarjanje razlik.





Manchester City: angleški klub, arabski lastnik, internacionalni igralci (na fotografiji Sergio Aguero in David Silva)/Foto: Profimedia

okolja. In – posledično – gospodarski vidik igre. Pomembni nogometni klubi so družbene institucije, ki se prilagajajo (ali po potrebi celo kljubujejo) korenitim spremembam, ustanove, ki narekujejo medijske teme ter ritem prostega časa milijonom evropskih družin ... Naj gre to marsikomu še tako v nos – v Milanu sta oba nogometna kluba, AC Milan in Inter, najmanj tako pomembna kot *La Scala*. Sodobni kapitalizem, ki temelji predvsem na množičnem potrošništvu in hitrih obratih špekulativnega kapitala, je v evropskem nogometu prepoznal sijajen potencial in ga – v poslovnem smislu – pomagal vzdigniti v višave. Nič čudnega pa ni, da je bil prav nogomet v preteklosti in tudi zdaj velikokrat izrabljen (pa tudi zlorabljen) kot temelj za najrazličnejše oblike upora proti družbenemu redu – od mirnih protestov navijačev Manchester Uniteda z zlato-zelenimi šali proti ameriški tajkunski lastniški družini kluba prek delovne akcije navijačev berlinskega Uniona, ki so sami obnavljali tribune propadajočega stadiona, do Berlusconijeve politične polastitve nogometa ali skrajnih huliganskih izgrediv povsod po celini.

Globalni prodor evropskih klubov in lig, predvsem angleške, čedalje bolj pa tudi španske, nemške in italijanske, je značilen in poučen. Evropejci nenasitnim azijskim trgom (in večini drugih) prodajajo svetovni nogomet v evropski tradicionalni embalaži. Prav tradicija, zgodovina in – tudi to je pomembno – raznolikost so glavni tržni aduti na domači

celini in drugod. Bistvo je v razlikah, gledano od daleč sicer komaj zaznavnih, a – ker gre za staro Evropo – vendarle pomembnih. Zgodovina in tradicija se preprosto ne moreta na hitro kupiti in nemudoma prenesti v druga okolja. To so spoznali celo abudabijski naftni šejki, ki so si kot sredstvo za pljenje pozornosti omislili milijonska vlaganja v Manchester City, manj pa se posvetili – ali vsaj ne v tolikšni meri – v gradnjo struktur nogometa v domačih emiratih in na azijski celini.

Na videz gre za nenavaden paradoks: nogomet ima evropsko identiteto, njena pojavna oblika pa sta raznolikost kultur in poudarjanje razlik. Najmočnejši evropski klubi so praviloma globalne reprezentance z nogometaši s skoraj vseh celin in zgolj peščico domačih igralcev, a se z njimi rada poistovetijo različna lokalna, regionalna

ali celo nacionalna okolja. FC Barcelona, španski, evropski in svetovni klubski prvak, je dober primer: je eden nosilcev katalonske nacionalne samozavesti, ima švicarskega ustanovitelja in katarske pokrovitelje ter Argentinca kot najboljšega igralca. Nič se ne izključuje. Celotaskovski ponos, Athletic iz Bilbao, za katerega že stoletje igrajo samo Baski, se je zmgajal: zdaj po svetu novačijo nogometaše, predvsem iz Srednje in Južne Amerike, ki imajo baskovske korenine.

Komunikacijski in poslovni uspeh najbolj prestižnega in donosnega svetovnega klubskega tekmovanja – Lige prvakov

Prav nogomet je v preteklosti in tudi zdaj velikokrat izrabljen (pa tudi zlorabljen) kot temelj za najrazličnejše oblike upora proti družbenemu redu.



Španci, evropski prvaki iz leta 2008: v finalu boljši od Nemcev/Foto: Profimedia

(UEFA Champions League) – kaže na smiselnost takšnega pristopa: ohrani lokalno in to prodajaj globalno. Pri čemer učinek vseevropskega nogometnega »proizvoda« še zdaleč ne bi bil tako udaren, če bi najboljše klube iztrgali iz domačih lig ter Ligo prvakov oropali vsakoletnih presenečenj »malih« klubov iz nogometno šibkejših držav (letos, na primer, ciprski Apoel iz Nikozije).

Evropske nacionalne reprezentance so samo logična nadgradnja opisanega. Evropskost se kaže in razvija v barvitosti (italijanski azzurri proti nizozemskim oranjesom) in simboliki (angleški trije levi proti nemškemu zveznemu orlu). Celo po padcu berlinskega zidu obnovljene ali nove evropske države so v nogometu iskale (in mnoge našle) pomemben dejavnik v prizadevanjih za prepoznavnost (zlasti Hrvaška). Evropska nogometna zgodovina je polna mitov o večnem vrhunstvu (Italija, Nemčija ali Anglija) ter zgodb o silovitih vzponih (Nizozemska) in padcih (Madžarska) ali celo čudežih (Danska). Po vključitvi potomcev priseljencev v skoraj vse evropske izbrane vrste – v nasprotju s svarili nekaterih – ni prišlo do propada reprezentančnega nogometa, pač pa do novega razcveta. In na koncu je v lepoti in uspešnosti dokončno vzcvetela celo španska reprezentanca, aktualna evropska in svetovna prvakinja, ki je bila dolgo talka različnih interesov okolij in pogledov na nogomet.

Nogomet je nedvomno ena izmed najpomembnejših in najbolj donosnih pogruntavščin, ki jih je naša stara dobra celina podarila svetu.

Bi to lahko bil celo model dolgoročnemu poenotenju evropskega nogometa, denimo oblikovanju nogometne reprezentance Evropske unije? Težko, saj za kaj takega ni niti volje, pa tudi realne potrebe ne. Evropski nogomet je v svoji tradicionalni raznolikosti za zdaj še vedno močnejši in vsestransko privlačnejši. Duh in utrip Evrope, na nogometnem in siceršnjem področju, je tak in se ni spremenil. Na srečo smo ju v Evropi prepoznali kot prednost in navdih napredka, ne pa kot izvor krvavih medsebojnih bojev. Celo obuditev olimpijske nogometne reprezentance Velike Britanije na letošnjih

poletnih olimpijskih igrah v Londonu na Otoku in zunaj Anglije vzbujajo pomisleke in je v vsakem primeru obsojen na zgolj enkratni poskus.

Dvanajst rumenih zvezd na modri podlagi predstavlja popolnost ter sklenjen krog evropske raznolikosti, skupna himna je Oda

radosti skladatelja Ludwiga van Beethovna na besedilo Friedricha Schillerja. Začetek zadnje kitice se začne z vzklikom »Naj objamem milijone!« (Seid umschlungen, Millionen!). Tu ne gre za milijone evrov, ki se obračajo v sodobnem evropskem nogometu, pač pa (tudi) za milijone Evropejcev, ki jim je mar za to igro. In ki jim ni vseeno, kakšna je, kdo jo igra ter kako in kje jo igra. V tem – in temu lahko mirno rečemo vrednote – je poglobitvena vrednost nogometa. Evropa tu še vedno ponuja največ. In v teh časih ne kaže pozabiti, da to še zdaleč ne velja samo za nogomet. x



Rojstna hiša Huga Wolfa

(Glavni trg 40, Slovenj Gradec)

www.kpm.si

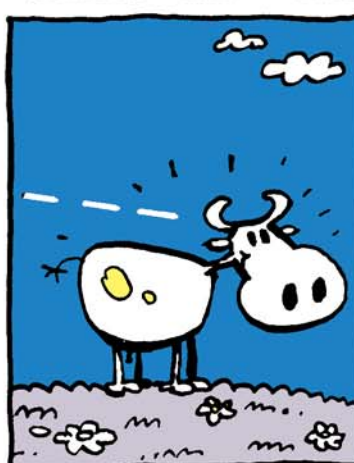


Koroški
Pokrajinski
Muzej



 **SLOVENJ GRADEC**
PARTNERSKO MESTO

NAJLEPŠI GRŠKI MITI: EVROPA



RAZPRTA OBZORJA ORIZZONTI DISCHIUSI OPENING HORIZONS

UMETNOST 20. STOLETJA MED ITALIJO IN SLOVENIJO
ARTE DEL '900 TRA ITALIA E SLOVENIA
ART OF THE 20TH CENTURY BETWEEN
ITALY AND SLOVENIA

TRST, SALONE DEGLI INCANTI
21.04. - 17.06.2012

TRŽAŠKI SLOVENSKI SLIKARJI
PITTORI SLOVENI DI TRIESTE
SLOVENIAN PAINTERS FROM TRIESTE
1945 - 60

LJUBLJANA, GALERIJA CANKARJEVEGA DOMA
26.03. - 30.06.2012

RAZSTAVA V TRSTU:

REZERVACIJE IN INFORMACIJE

Tel. +39 040 3226862

art@kb1909.it

info_expescheria@comune.trieste.it

www.triestecultura.it

www.kb1909.it

URNIKI

Od ponedeljka do petka
11.00 - 13.00 / 16.00 - 20.00

Sobota, nedelja in prazniki
10.00 - 20.00

VSTOPNICE

Redna cena: 6,00 €

Znižana cena: 4,00 €

Do 14. leta vstop prost.

GLOBAL



informacije in naročila:
www.global-on.net
 Telefon: 080 98 84

IZBOR NAJBOLJŠIH ČLANKOV IZ SVETOVNEGA TISKA



Kar šteje, pušča sledi.

Zato smo povsod, kjer si ti.
Z največjim in najhitrejšim
slovenskim **3G** omrežjem.

